

Crna Gora
Regulatorna agencija za energetiku

IZVJEŠTAJ
O STANJU ENERGETSKOG SEKTORA CRNE GORE
U 2012. GODINI

Podgorica, jun 2013. godine

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. ENERGETSKI RESURSI I KAPACITETI	5
2.1. ENERGETSKI RESURSI	5
2.1.1. Hidropotencijal	6
2.1.2. Ugalj	6
2.1.3. Obnovljivi izvori energije.....	9
2.1.3.1. Energija vjetra	9
2.1.3.2. Solarna energija.....	10
2.1.3.3. Biomasa.....	10
2.2. KAPACITETI	10
2.2.1. Proizvodni kapaciteti	10
2.2.2. Prenosni kapaciteti.....	12
2.2.3. Distributivni kapaciteti	15
2.3. SEKTOR NAFTE I GASA	16
2.3.1. Skladišni kapaciteti.....	17
2.3.2. Transportni kapaciteti	17
2.3.3. Prodajni kapaciteti	18
3. NALAZI IZ NADZORA ENERGETSKIH SUBJEKATA	18
3.1. PRAVNO RAZDVAJANJE ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE	18
3.2. NADZOR NAD RADOM ENERGETSKIH SUBJEKATA	19
3.2.1. Elektroenergetske djelatnosti.....	19
3.2.2. Praćenje ostvarenja gubitaka električne energije.....	22
3.2.3. Rješavanje žalbi kupaca.....	24
3.2.4. Djelatnosti u oblasti nafte i gasa	24
4. INVESTICIJE U ENERGETSKOM SEKTORU	25
4.1. ELEKTROPRIVREDA CRNE GORE AD.....	25
4.1.1. FC Proizvodnja.....	25
4.1.2. FC Distribucija	26
4.1.3. FC Snabdijevanje.....	31
4.1.4. OC Direkcija.....	32
4.2. CRNOGORSKI ELEKTROPRENOSNI SISTEM.....	32
4.3. RUDNIK UGLJA AD PLJEVLJA	37
5. FINANSIJSKO POSLOVANJE ENERGETSKIH SUBJEKATA U 2012. GODINI	39
5.1. ODOBRENI TROŠKOVI I REGULATORNI PRIHOD U 2012.GODINI.....	39
5.2. ODOBRENE CIJENE PO KATEGORIJAMA KUPACA	40
5.3. POSLOVANJE ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE	40
5.4. POSLOVANJE CRNOGORSKOG ELEKTROPRENOSNOG SISTEMA AD.....	46

5.5. KOMENTAR REZULTATA ANALIZE TROŠKOVA EPCG I CGES	49
5.6. POSLOVANJE CRNOGORSKOG OPERATORA TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE DOO	49
5.7. POSLOVANJE RUDNIKA UGLJA AD PLJEVLJA	50
5.8. FINANSIJSKO POSLOVANJE SUBJEKATA IZ OBLASTI NAFTE I GASA.....	50
6. STANJE I AKTIVNOSTI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE.....	51
7. PODRŠKA REGULATORNOJ AGENCIJI ZA ENERGETIKU U EKONOMSKOJ REGULACIJI SEKTORA ENERGETIKE	53
8. PRAVNI I REGULATORNI OKVIR	54
8.1. NORMATIVNI OKVIR REGULACIJE	54
8.2. UTVRĐIVANJE REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA, CIJENA I TARIFA ZA TROGODIŠNJI REGULATORNI PERIOD	55
8.3. OSPORAVANJE ODLUKA AGENCIJE PRED UPRAVNIM SUDOM	56
9. REFORME CIJENA I TARIFA ENERGETSKIH DJELATNOSTI I POTROŠAČKIH CIJENA U PERIODU JUL 2007 DECEMBAR 2012.GODINE	57
9.1. EFEKTI PETOGODIŠNJE EKONOMSKE REGULACIJE CIJENA U ELEKTROENERGETSKOM SEKTORU.....	57
9.2. OBIM PRODAJE, FAKTURISANA REALIZACIJA I POTROŠAČKE CIJENE.....	59
9.2.1. Obim prodaje	59
9.2.2. Fakturisana realizacija	60
9.2.3. Ostvarene cijene kod krajnjih potrošača.....	60
9.2.4. Tabele sa rezultatima regulacije	60
9.2.5. Rješavanje unakrsnog subvencioniranja.....	64
9.2.6. Upoređenje cijena električne energije za domaćinstva sa zemljama EU i regiona.....	64
10. SPROVOĐENJE SPORAZUMA O OSNIVANJU ENERGETSKE ZAJEDNICE JUGOISTOČNE EVROPE	65
11. REZIME	69

1. UVOD

Osnov za podnošenje ovog izvještaja sadržan je u članu 47 stav 1 Zakona o energetici ("Službeni list CG", broj 28/10, 42/11 i 6/13), kojim je propisano da Regulatorna agencija za energetiku (u daljem tekstu: Agencija) podnosi Skupštini na usvajanje godišnji izvještaj o stanju energetskog sektora Crne Gore, najkasnije do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

Zakonom o energetici (u daljem tekstu: Zakon) je utvrđeno da Izvještaj o stanju energetskog sektora naročito sadrži:

- Energetske resurse i kapacitete;
- Nalaze iz nadzora energetskih subjekata;
- Investicije u energetskom sektoru;
- Finansijsko poslovanje energetskih subjekata;
- Stanje i aktivnosti na tržištu električne energije.

Ovaj izvještaj ima za cilj da pruži detaljnu sliku stanja i dešavanja u energetskom sektoru Crne Gore u toku 2012. godine i uticaj tih dešavanja na ostvarivanje ciljeva energetske politike Crne Gore, kao i ispunjavanje obaveza koje proističu iz Sporazuma o formiranju energetske zajednice jugoistočne Evrope, a koje su iskazane kroz niz dokumenata donešenih od zvaničnih organa EU.

Energetskom politikom Crne Gore iskazanoj u dokumentu Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, kao jedan od ključnih strateških opredjeljenja utvrđeno je i unapređenje regulatornog procesa i profesionalne nezavisnosti Agencije, sa ciljem kontinuiranog razvoja predvidljivog i jasnog regulatornog okvira i povoljnog ambijenta za investiranje u energetiku Crne Gore, što dodatno ukazuje na značaj i ulogu Agencije u procesu promjena i razvoja energetskog sektora.

Dugoročno obezbjeđivanje električne energije, kao uslova ukupnog razvoja, biće rješavano na osnovu Energetske politike Crne Gore koja je prihvatila sve principe energetske politike Evropske unije, tim prije što se Crna Gora nalazi u procesu pristupanja EU, a što zahtijeva ispunjavanje postavljenih uslova od strane EU.

Zakon o energetici i Energetska politika Crne Gore kao glavne prioritete energetskog razvoja postavljaju proklamovane ciljeve evropske energetske politike: sigurnost snabdijevanja energijom, razvoj konkurentnog tržišta energije i održivi energetski razvoj.

Izvještaj o stanju energetskog sektora Crne Gore u 2012. godini dat je kao integralni dokument koji obuhvata cjelinu svih relevantnih pitanja utvrđenih Zakonom, ali i druga pitanja koja su predmet Sporazuma o Energetskoj zajednici, kao i obaveze koje iz njega proističu.

Predmet regulacije prema Zakonu je i sektor gasa. Međutim, kako još uvijek u Crnoj Gori ne postoji gasna infrastruktura, odnosno subjekti koji se bave djelatnostima u oblasti gasa, sektor gasa je samo normativno regulisan, pa iz tog razloga i nije predmet ovog izvještaja.

2. ENERGETSKI RESURSI I KAPACITETI

Crna Gora posjeduje značajne energetske resurse, koji bi mogli da obezbijede energiju za pokrivanje ukupnih potreba crnogorskog konzuma i viškove za izvoz, ali usljed nedovoljnog stepena iskorišćenja istih, odnosno nedovoljne izgrađenosti proizvodnih objekata, već dugi niz godina postoji energetski deficit, koji se nadomješta uvozom. Stoga se ulažu značajni naponi na optimizaciji korišćenja postojećih resursa i istraživanju i aktiviranju novih proizvodnih kapaciteta, kako iz tradicionalnih tako i obnovljivih izvora energije. Takođe, vrše se dalja ulaganja u razvoj prenosne i distributivne infrastrukture, kako bi se osigurao kontinuiran i pouzdan rad elektroenergetskog sistema.

2.1. Energetski resursi

Glavni energetske resursi koji su do sada korišćeni su snaga vodenih tokova i ugalj dok se u zadnje vrijeme značajna pažnja poklanja istraživanju i korišćenju drugih energetskih resursa, pogotovo obnovljivih izvora energije (energija sunca, vjetra, biomasa,...).

2.1.1.Hidropotencijal

Na osnovu dosadašnjih istraživanja površinskih vodotoka u Crnoj Gori, može se govoriti o vrlo izraženoj vodnosti u odnosu na relativno malu površinu teritorije Crne Gore, a time i o načelnoj raspoloživosti značajnog potencijala za energetske korišćenje.

Crna Gora raspolaže hidroenergetskim potencijalom od 9.846 GWh godišnje, koji potiče od rijeka Zete, Pive, Tare, Morače, Lima, Komarnice, Čehotine i Ibra i njihovih pritoka. Od toga je, u do sada izgrađenim elektranama (HE Perućica i HE Piva), korišćenjem uglavnom hidropotencijala Zete i Pive, iskorišćeno oko 1.800 GWh, odnosno nešto više od 17%.

Pored navedenog godišnjeg potencijala koji se može koristiti za izgradnju proizvodnih postrojenja većih kapaciteta, na teritoriji Crne Gore postoji hidropotencijal malih vodotoka koji pruža mogućnosti za izgradnju malih HE, kao i potencijal izvan granica Crne Gore, koji predstavlja hidroenergetski potencijal koji se formira u Crnoj Gori. Za korišćenje hidropotencijala i izgradnju objekata na vodotocima koji protiču kroz više država, potrebno je sa tim državama postići dogovor o konkretnom korišćenju hidropotencijala u slivovima ovih rijeka.

Kao ograničavajući faktor korišćenja vodnih resursa je i obuhvaćenost dijela toka rijeke Tare nacionalnim parkom Durmitor, koji je uveden u spisak svjetske prirodne baštine UNESCO-a, a bazen rijeke Tare uključen je u rezervate biosfera UNESCO programa.

(Izvor podataka: Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine).

2.1.2.Ugalj

Crna Gora takođe raspolaže rezervama mrko-lignitnog uglja na širem području Pljevalja, gdje su najznačajniji baseni Pljevlja i Maoče, i mrkog uglja koji je lociran uglavnom na prostoru opštine Berane.

Prema podacima dobijenim od Rudnika uglja Pljevlja, ukupne rezerve uglja u svim revirima na području Pljevalja (stanje 31.12. 2012. godine) iznose oko 192 miliona tona, od čega su bilansne rezerve oko 183 miliona tona. Prosječna energetska vrijednost uglja pljevaljskih basena kreće se od 8.000 kJ/kg (Mataruge) do 13.663 kJ/kg (Rabitlje) dok u maočkom basenu iznosi 12.504 kJ/kg.

U narednoj tabeli dat je prikaz stanja rezervi u Pljevaljskom basenu:

R. br.	Basen/ ležište	Kategorija	Rezerve (t)	Ovjera rezervi	Otkrivka (m ³)	DTE (kJ/kg)	Sred. koefic. otkr. (m ³ /t)
I. Pljevaljski basen							

1.	Potrlica	A+B+C1	41.213.828	bilansne	160.225.752	10.697	3,89
2.	Kalušići	A+B+C1	15.047.143	bilansne	46.627.374	7.957	3,10
3.	Rabitlje	C1	5.358.361	bilansne	36.014.256	13.663	6,72
4.	Grevo	C1	2.281.807	bilansne	11.722.118	12.442	5,14
5.	Komini	C1	3.016.566	bilansne	5.692.624	11.515	1,89
UKUPNO			66.917.705		260.282.124		3,89
II. Ljuće-Šumanski basen							
6.	Šumani I	A+B+C1	200.000	bilansne	230.000	10.418	1,15
7.	Ljuće II	B+C1	1.056.085	bilansne	500.000	5.572	0,47
8.	Ljuće I	B+C1	60.000		100.000	8.600	1,67
UKUPNO			1.316.085		830.000		0,63
9.	Glisnica	B	1.701.343	bilansne	4.232.019	9.384	2,49
UKUPNO KONCESIJE RU			69.935.133		265.344.143		3,79
10.	Otilovići	B+C1	3.421.000	bilansne	11.887.300	10.510	3,47
11.	Bakrenjače	A+B+C1	1.332.313	bilansne	1.151.000	10.296	0,86
12.	Maoče	B+C1	109.900.000	bilansne	497.500.000	12.504	4,53
UKUPNO			114.653.313		510.538.300		4,45
UKUPNO BILANSNE			182.887.103		775.882.443		4,24
13.	Mataruge	C1	7.500.000	procijenjene	15.000.000	8.350	2,00
UKUPNO PROCIJENJENE			7.500.000				2,00
UKUPNO SVA LEŽIŠTA			192.088.446		790.882.443		4,12

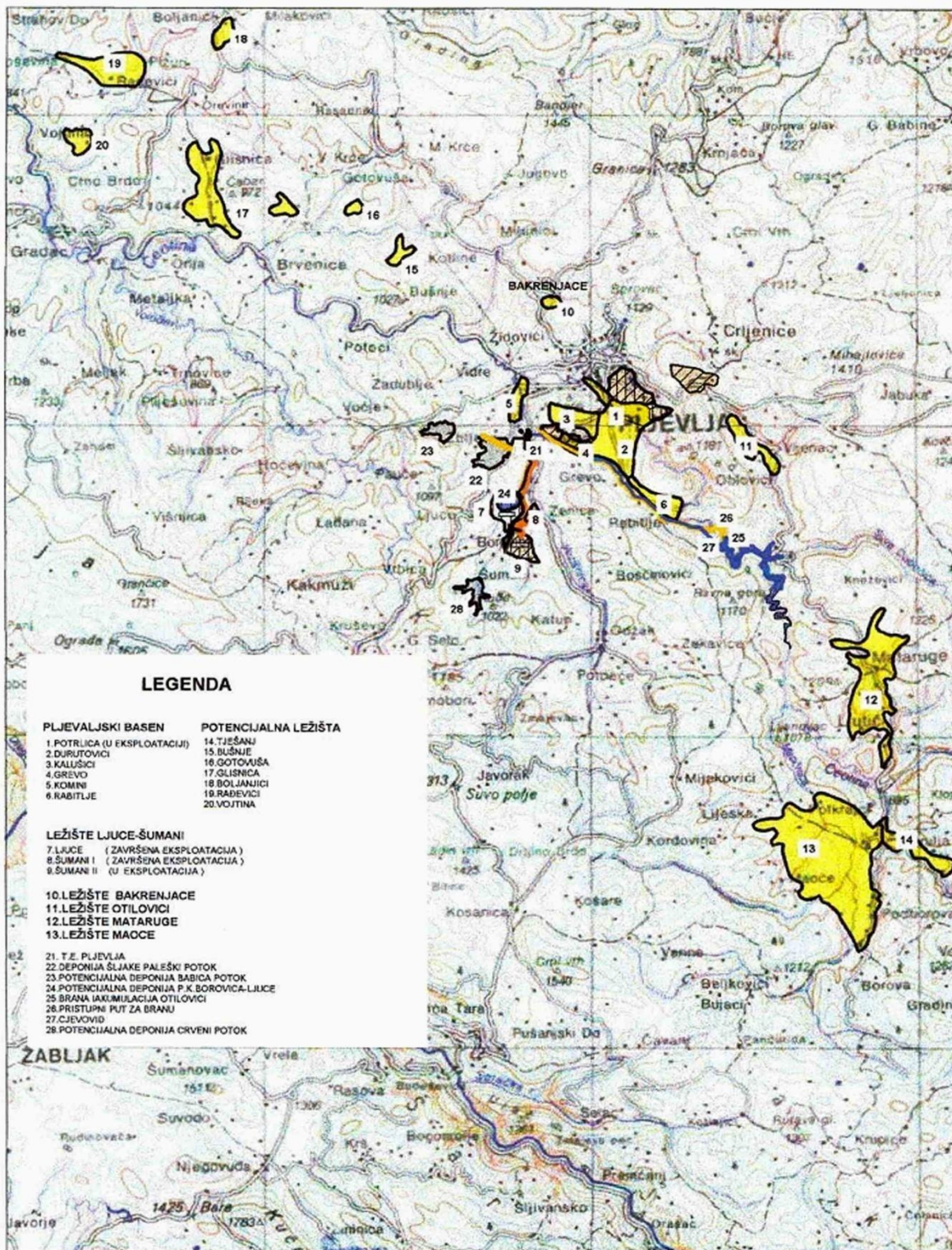
Legenda:

Stepen istraženosti rezervi uglja varira od ležišta do ležišta pa se stoga one izražavaju kao različite vrste kategorija rezervi:

- A – dokazane rezerve uglja
- B – istražene rezerve uglja,
- C1 – nedovoljno istražene rezerve uglja,

**PREGLEDNA KARTA LEŽIŠTA UGLJA PLJEVALJSKOG
PODRUČJASA OBJEKTIMA RUDNIKA I T.E. PLJEVLJA
R=1:200000**

Geološke rezerve beranskog uglja su procijenjene na oko 160 miliona tona, dok se eksploatacione rezerve kreću oko 18,5 miliona tona, ali je radi preciznijeg utvrđivanja rezervi potrebno izvršiti dodatna istraživanja. Prosječna toplotna vrijednost uglja u beranskom basenu je 13.680 kJ/kg (Izvor podataka: Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine).

2.1.3. Obnovljivi izvori energije

U okvirima globalne ekonomije, i u skladu sa dominantnim trendom brzih promjena, sposobnost samostalnog zadovoljavanja energetskih potreba ima značajnu ulogu prilikom planiranja budućnosti svake zemlje. Sagorijevanjem fosilnih goriva, prevashodno uglja, nafte i prirodnog gasa, oslobađaju se u atmosferu velike količine ugljen-dioksida (CO₂) i drugih gasova sa efektom staklene bašte, što ima veoma negativan uticaj na očuvanje životne sredine. Kako bi se smanjila zavisnost od fosilnih goriva i uvoza energenata, a u cilju zaštite životne sredine, mnoge zemlje su pokrenule programe istraživanja i razvoja u oblasti obnovljivih izvora energije.

Mada ne postoji jednostavno rješenje kao odgovor na izazov koji predstavljaju klimatske promjene, široko je raspostranjeno mišljenje da je smanjenje nivoa CO₂ ključni preduslov za smanjenje štetnih uticaja globalnog zagrijavanja.

Budući da proizvodnja energije iz fosilnih goriva predstavlja jedan od osnovnih izvora emisija gasova sa efektom staklene bašte, obnovljivi izvori energije imaju značajnu ulogu u proizvodnji električne energije i toplote sa malo ili bez emisija CO₂. Na 10. zasjedanju Ministarskog savjeta održanog u 18. oktobra 2012. godine u Bečićima, Crna Gora je prihvatila cilj da učešće energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji iznosi 33% najkasnije do 2020. godine.

Uzimajući to u obzir, energetska strategija je da se hidropotencijal, kao najznačajniji resurs za proizvodnju električne energije, iskoristi i izgradnjom hidroelektrana na malim vodotocima. Vlada Crne Gore je donijela set podzakonskih akata kojima se definišu vrste obnovljivih izvora, utvrđuje cijena energije iz tih izvora, kao i način sticanja statusa proizvođača koji imaju pravo na podsticajnu cijenu.

Vlada je u proteklom periodu zaključila 13 Ugovora o koncesiji za 13 vodotoka za izgradnju 36 malih hidroelektrana ukupne instalisane snage oko 100 MW i ukupne procjenjene godišnje proizvodnje od oko 300 GWh.

Krajem 2011. i u prvoj polovini 2012. godine, izdate su prve građevinske dozvole za izgradnju sedam malih hidroelektrana na vodotocima Crnja, Kolašin, Bjelovička rijeka, Mojkovac i Bistrica kod Bijelog Polja. Osim navedenih vodotoka, postoji i projekat izgradnje male hidroelektrane na vodotoku Trepačka, na osnovu javnog nadmetanja iz 2009.-2010.godine. U toku je postupak raspisivanja tendera za dodjelu koncesija na novim lokacijama.

Pored hidropotencijala, u Crnoj Gori postoje značajni resursi za korišćenje i drugih obnovljivih izvora energije, i to:

- energija vjetra,
- solarna energija
- energija biomase.

2.1.3.1. Energija vjetra

Do sada urađene analize ukazuju da postoji veliki potencijal za proizvodnju električne energije koristeći energiju vjetra. Najatraktivnije lokacije za iskorišćavanje energetskog potencijala vjetra u Crnoj Gori su:

- Priobalni pojas: najveće brzine vjetra u zemlji izmjerene su u oblasti Rumije, uzimajući u obzir tehnička, ekonomska i ekološka ograničenja. Još jedno interesantno područje su brda u zaleđu Petrovca. Ako se izuzme planina Lovćen, ostale pogodne lokacije mogle bi biti u planinskim zonama u zaleđu Herceg Novog i Orahovca. U svim ovim oblastima srednja brzina vjetra iznosi preko 6 m/s;
- Brda oko Nikšića: ovu oblast karakteriše srednja brzina vjetra u opsegu od 5.5-6.5 m/s.

Razmatrajući samo najpogodnije oblasti za instaliranje vjetrogeneratora (sa faktorima iskorišćenja većim od 25% i brzinama vjetra iznad 7 m/s), zaključuje se da Crna Gora raspolaže energetskim potencijalom vjetra od oko 100 MW. Ukoliko se uzmu u obzir i zone sa srednjim potencijalom, ta vrijednost dostiže skoro 400 MW.

Iskorišćenjem pomenutog energetskog potencijala u cilju proizvodnje električne energije moglo bi se obezbijediti 20-25% godišnje potrošnje energije u Crnoj Gori.

Iskorišćavanje energetskog potencijala vjetra je započeto kroz početak realizacije projekata izgradnje vjetroelektrana na Krnovu i Možuri. Na Krnovu je planirana izgradnja parka od 30 vjetrogeneratora ukupne instalisane snage od 72 MW. Projektom izgradnje vjetroparka na Možuri planira se izgradnja 23 vjetrogeneratora ukupne instalisane snage od 46 MW. Oba projekta su u fazi izrade projektne dokumentacije.

2.1.3.2. Solarna energija

Crna Gora posjeduje veliki potencijal za proizvodnju električne energije korišćenjem solarne energije.

Broj časova sunčeve radijacije (insolacija) iznosi preko 2.000 časova godišnje za veći dio teritorije Crne Gore i više od 2.500 časova godišnje duž morske obale. Količina sunčevog zračenja u Crnoj Gori, posebno u priobalnom i centralnom području, može se uporediti sa količinom sunčevog zračenja u Grčkoj ili Južnoj Italiji. Tačnije, Podgorica ima veću godišnju količinu solarne energije (1602 kWh/m²) u odnosu na druge gradove Jugoistočne Evrope (kao što su Rim ili Atina).

Trebalo bi najprije sprovesti sveobuhvatno istraživanje tržišta i datog sektora, kako bi se izvršila temeljna analiza energetskog potencijala sunčevog zračenja u Crnoj Gori, po svim relevantnim sektorima (domaćinstva, turistički objekti, industrijski objekti i javne zgrade) u smislu kvantiteta, kvaliteta i zakonske regulative. Pri tome treba voditi računa i o porijeklu i specifikaciji opreme koja je već instalirana. Pomenuta studija bi trebalo da se fokusira i na propise i na tržište EU, i da predstavi najbolja rješenja za Crnu Goru, u smislu zakonske regulative, subvencija i programa razvoja, kao i upoznavanja građanstva sa datom tematikom.

2.1.3.3. Biomasa

Crna Gora ima velike mogućnosti za korišćenje energetskog potencijala biomase, što se prevashodno odnosi na sektor šumarstva i na sektor poljoprivrede. Sektor šumarstva je posebno značajan i interesantan za energetske sisteme koji koriste biomasu kao gorivo.

U sektoru šumarstva teorijski postoji značajan potencijal, budući da su veliki dijelovi teritorije Crne Gore prekriveni šumom. Jedno od najkorisnijih poboljšanja moglo bi biti pošumljavanje brzorastućim šumskim kulturama za proizvodnju drvne biomase, uz efikasnije upravljanje šumskim fondom.

Kako bi se unaprijedila finansijska održivost postrojenja, potrebno je izvršiti analizu alternativnih konfiguracija postrojenja, sa posebnim osvrtom na sljedeće:

- Ispitati mogućnosti upotrebe goriva proizvedenog iz otpada (u daljem tekstu RDF, engl. Refuse Derived Fuel), pomiješanog u izvjesnom procentu sa drvnom masom, kao pogonskog goriva u elektranama;
- Razmotriti uvođenje postrojenja za kombinovano generisanje toplote i električne energije (u daljem tekstu CHP, engl. Combined Heat and Power), kako bi se proizvedena toplotna energija mogla koristiti u industrijske svrhe (npr. industrija papira, gume, cementa) ili za grejne sisteme u urbanim zonama (npr. sistem daljinskog grijanja). (izvor podataka: Procjena potencijala obnovljivih izvora energije - Sažeti prikaz procjene energetskog potencijala vjetra, sunčevog zračenja i biomase u Republici Crnoj Gori urađene od strane Ministarstva za zaštitu životne sredine, kopna i mora Republike Italije; Procjena potencijala na osnovu Memoranduma o razumijevanju o "Saradnji u oblasti zaštite životne sredine")

2.2. Kapaciteti

2.2.1. Proizvodni kapaciteti

Ukupna nominalna snaga svih elektrana u elektroenergetskom sistemu (EES) Crne Gore je 876,5 MW, od čega se 658 MW (75%) odnosi na hidroelektrane, a 218,5 MW (25%) na TE Pljevlja. Prosječna godišnja

proizvodnja kreće se oko 2.800 GWh na pragu elektrana, ali su zbog velike zavisnosti od hidroloških prilika, izražene oscilacije u ostvarenju ukupne proizvodnje po godinama.

Crna Gora raspolaže sa dvije hidroelektrane: HE „Perućica“ i HE „Piva“, jednom termoelektranom TE „Pljevlja“ i malim hidroelektranama: „Podgor“, „Rijeka Crnojevića“, „Rijeka Mušovića“, „Šavnik“ i „Lijeva Rijeka“, kao i malim hidroelektranama u sastavu DOO „Zeta energy“ „Glava Zete“ i „Slap Zete“.

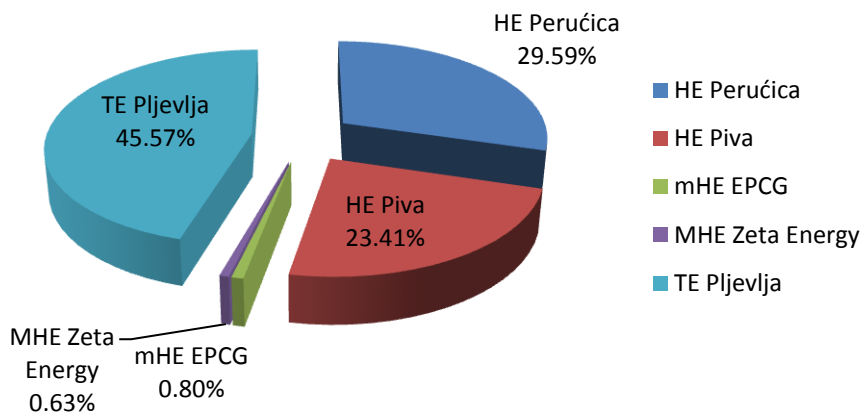
U toku 2009. godine izvršen je kapitalni remont i modernizacija „TE Pljevlja“, nakon čega je povećana snaga elektrane sa 210 MW na 218,5 MW.

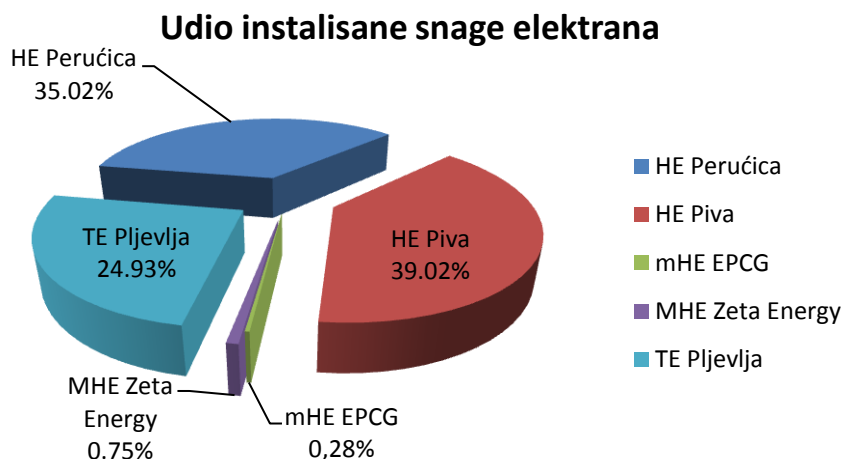
Osnovne energetske-tehničke karakteristike elektrana date su u sljedećoj tabeli:

R. br.	Elektrana	Nomin-alna snaga MW	Broj agre-gata	Godina ulaska u pogon	Akumu-lacije MWh	Ostvarena proizvodnja za posljednje tri godine - MWh		
						2010.	2011.	2012.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	HE "Perućica"	307,00	7	1960-76	190.000	1.434.900	629.746	808.548
2.	HE "Piva"	342,00	3	1976	303.000	1.285.800	558.397	639.643
3.	Male HE EPCG	2,50	7	1937-88	-	28.900	4.050	21.857
4.	MHE Zeta Energy	6,56	4	1952-54	-	0	11.660	17.312
5.	Ukupno HE	658,06	21	1937-88	493.000	2.749.600	1.203.853	1.487.360
6.	TE "Pljevlja"	218,50	1	1982	-	1.271.700	1.452.277	1.245.066
UKUPNO (5+6)		876,56	22	-	-	4.021.300	2.656.130	2.732.426

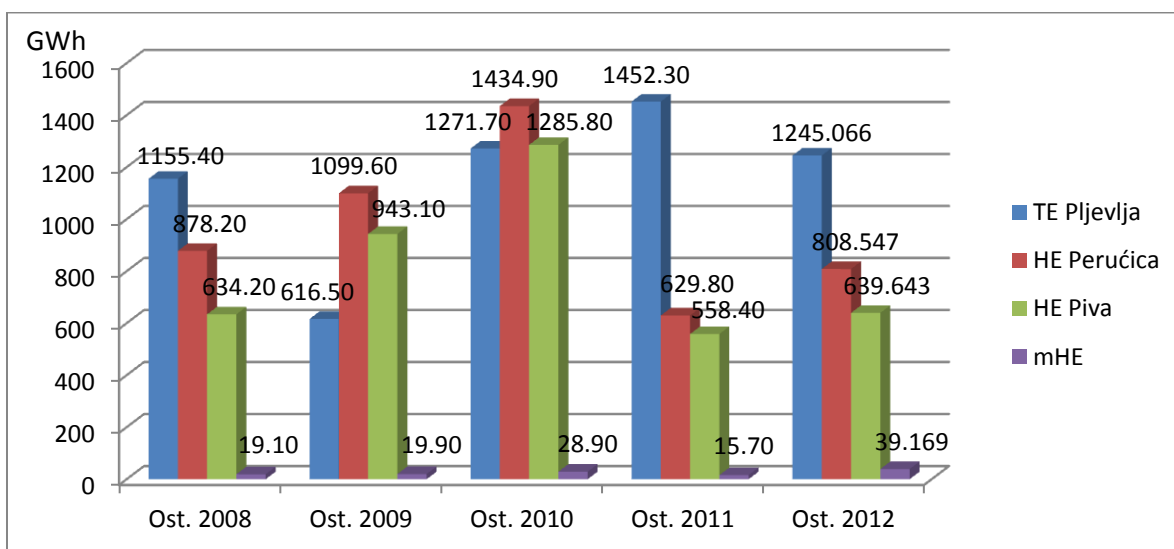
U narednim dijagramima prikazana je struktura proizvodnih kapaciteta i udio instalisane snage u elektranama u Crnoj Gori:

Proizvodnja elektrana

U sljedećem dijagramu prikazana je struktura ostvarene proizvodnje za period 2008 – 2012. godine.

2.2.2. Prenosni kapaciteti

Prenosni sistem, kao dio elektroenergetskog sistema Crne Gore (ne računajući dalekovode koji su u vlasništvu EPS) čine: pet dalekovoda 400 kV, ukupne dužine na teritoriji Crne Gore 284,3 km; osam dalekovoda 220 kV, ukupne dužine na teritoriji Crne Gore 348,1 km; 33 dalekovoda 110 kV, ukupne dužine 605,18 km i pet dalekovoda 110 kV koji rade pod naponom 35 kV ukupne dužine 120,7 km.

U narednoj tabeli dat je pregled dalekovoda sa podacima o dužini i prenosnoj moći, stanje na 31.12.2012. godine:

DALEKOVODI NA DAN 31.12.2012. GODINE				Prenosna moć voda	
Red. br.	Dalekovodi	Dužina do granice CG	Ukupna dužina	(A)	(MVA)
DALEKOVODI 400kV		km	km		
1	Podgorica2 - Trebinje	61,4	89,4	2000/1600	1330,2/1066
2	Podgorica2 - Ribarevine	85,7	85,7	2000/1600	1330,2/1066
3	Ribarevine - Kosovo B	53,1	128,1	2000/1600	1330,2/1066
4	Ribarevine - Pljevlja2	54,8	54,8	2000/1600	1330,2/1066
5	Podgorica - Albanija	29,3	156	2000/1600	1330,2/1066
UKUPNO		284,3	514		

DALEKOVODI 220kV					
1	Perućica-Trebinje	42,5	63,2	720	276
2	Podgorica 1-Perućica	34,1	34,1	720	276
3	Podgorica 1-Albanija	21	65,6	720	276
4	Podgorica 1-Pljevlja 2*	125,4	149,1	720	276
5	Tspoj -Mojkovac	2,3	2,3	720	276
6	Piva-Pljevlja 264	49,8	49,8	1000/800	384/307
7	Piva-Pljevlja 265	49,6	49,6	1000/800	384/307
8	Piva-Lukavica(Buk Bijela)	23,4	25	1000/800	384/307
UKUPNO		348,1	438,7	-	-
1	Pljevlja2-Bajina Basta	15,7	97,2	720	276
2	Pljevlja2-Požega	14	92	720	276
UKUPNO 1		29,7	189,2	-	-
UKUPNO 220kV (na teritoriji CG)		377,8	627,9	-	-

DALEKOVODI 110kV					
1	Podgorica 2-Virpazar	29	29	470	90
2	Virpazar - Bar	17,5	17,5	470	90
3	Podgorica 2-Budva	38	38	470	90
4	Podgorica 1-Podgorica 3	3,9	3,9	640	120
5	Podgorica 2- Podgorica 4	3,5	3,5	640	120
6	Podgorica1-Podgorica2,I	5,8	5,8	1280	246
7	Podgorica1-Podgorica2,II	5,9	5,9	1280	246
8	Podgorica 2 – Kap,I	8,1	8,1	1280	246
9	Podgorica 2 – Kap,II	8	8	1280	246
10	Podgorica2-KAP, III	8,1	8,1	1280	246
11	Bar - Budva	33,4	33,4	470	90
12	Bar - Ulcinj	23,7	23,7	470	90
13	Budva - Cetinje	12,5	12,5	470	90
14	Budva-Tivat	16,6	16,6	470	90
15	Podgorica2-Cetinje	31,7	31,7	640	120
16	Tivat-Herceg Novi	20,7	20,7	470	90
17	HercegNovi- Trebinje	15,5	30,8	470	90
18	Perućica - Danilovgrad	18,6	18,6	470	90
19	Perućica-Nikšić 3	13,5	13,5	640	120
20	Perućica-Nikšić 1	12,8	12,8	640	120
21	Perućica-Nikšić 2	12,8	12,8	640	120
22	Perućica – Podgorica 2	32,6	32,6	640	120
23	Perućica-Podgorica 3	32,6	32,6	640	120
24	Podgorica - Danilovgrad	17,6	17,6	470	90
25	Podgorica – EVP Trebešica	36,1	36,1	470	90
26	EVP Trebešica - Andrijevica	31,6	31,6	470	90
27	Andrijevica - Berane	17,08	17,08	470	90
28	Berane - Ribarevine	21,1	21,1	470	90
29	Ribarevine - Mojkovac	14	14	470	90
30	Nikšić - Bileća	55,6	59,5	360	69
31	Pljevlja 1 – Pljevlja 2	2,8	2,8	640	120
32	Totcjep - Vilusi	0,5	0,5	470	90
33	Podgorica 5- KAP I (T spoj)***	4	4	1280	246
UKUPNO 110kV		605,18	624,38	-	-
1	Pljevlja1-Potpeć	8,2	28,3	-	-
UKUPNO 110kV (na teritoriji CG)		613,38	652,68	-	-

DALEKOVODI 110(35)kV		Dužina do granice CG km	Ukupna dužina km	(A)	(MVA)
1	Pljevlja 1 - Čajniče	20,8	25,8	470	90
2	Nikšić - Brezna	28,7	28,7	640	120
3	Pljevlja 1 - Žabljak	38,5	38,5	470	90
4	Berane - Rožaje	24,1	24,1	470	90
5	Ribarevine - Nedakusi	8,6	8,6	640	120
UKUPNO 110(35)		120,7	125,7	-	-
UKUPNO (400+220+110)		1237,58	1577,08	-	-
U K U P N O		1358,28	1702,78	-	-

U prenosnom sistemu nalazi se 21 trafostanica u vlasništvu CGES-a, koje su prikazane u narednoj tabeli:

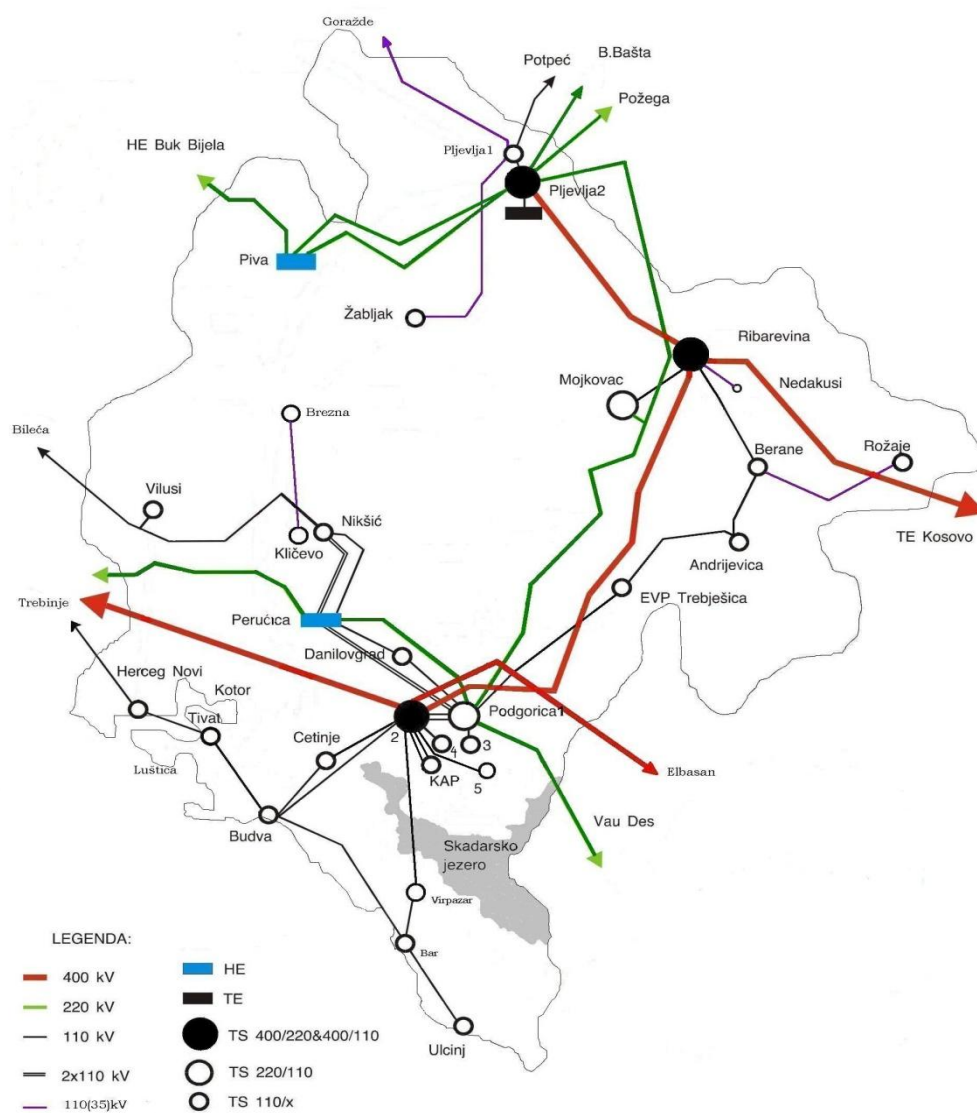
R.b.	Trafostanica	Naponski nivo trafostanice kV/kV	Broj transform.	Snaga (MVA)	Σ MVA
1	TS 400/220/110kV Pljevlja 2	400/220/110	3	2x400+125	925
2	TS 400/110kV Podgorica 2	400/110	2	300+300	600
3	TS 220/110/35kV Podgorica 1	220/110/35	4	2x150+40+63	403
4	TS 220/110/35kV Mojkovac	220/110/35	2	150+20	170
5	TS 110/35kV Nikšić	110/35	4	30+63+2x63	219
6	TS 110/35kV Herceg Novi	110/35	2	2x40	80
7	TS 110/35KV Tivat	110/35	2	20+63	83
8	TS 110/35kV Budva	110/35	2	40+63	103
9	TS 110/35kV Bar	110/35	2	40+40	80
10	TS 110/35kV Ulcinj	110/35	2	20+20	40
11	TS 110/35kV Cetinje	110/35	2	20+31.5	51,5
12	TS 110/35kV Danilovgrad	110/35	1	20	20
13	TS 110/10kV Podgorica 3	110/10	2	2x31.5	63
14	TS 110/10kV Podgorica 4	110/10	2	2x40	80
15	TS 400/110/35kV Bijelo Polje	400/110/35	3	150+2x20	190
16	TS 110/35KV Berane	110/35	2	2x20	40
17	TS 110/35kV Pljevlja1	110/35	2	20+40	60
18	TS 110/35kV Vilusi	110/35	1	10	10
19	TS 110/35kV Andrijevisa	110/35/10	2	10+20	30
20	TS 110/35kV Virpazar	110/35	2	20+20	40
21	TS 110/35kV Podgorica 5	110/35	2	63(31,5+31,5)	63
U K U P N O		-	46	-	3350,5

Prenosnu mrežu Crne Gore karakteriše uglavnom radijalna struktura na sva tri naponska nivoa, ali i dobra povezanost sa susjednim elektroenergetskim sistemima, što dodatno osigurava elektroenergetski sistem Crne Gore i omogućava značajnu razmjenu između sistema u okruženju, usljed čega se preko ove mreže ostvaruje i značajan tranzit električne energije.

Nepovoljna karakteristika prenosne mreže Crne Gore su paralelne 400 kV i 220 kV veze (400 kV Pljevlja 2 - Ribarevine - Podgorica 2 - Trebinje i 220 kV HE "Piva" - Pljevlja 2 - Podgorica 1 -HE "Perućica" - Trebinje) nejednakih prenosnih moći (1.330 MVA po vodu 400 kV nasuprot 280-310 MVA po vodu u 220 kV mreži), usljed čega pri ispadu pojedinih dionica 400 kV mreže, u određenim pogonskim stanjima (posebno pri radu HE "Perućica" sa malom snagom) dolazi do preopterećenja pojedinih dionica 220 kV mreže, što može da izazove ozbiljne poremećaje u radu, čak i raspad elektroenergetskog sistema.

Operativno upravljanje i vođenje elektroenergetskog sistema Crne Gore obavlja se u okviru Nacionalnog dispečerskog centra (NDC) koji raspolaže sa savremenom opremom za praćenje rada i vođenje sistema u realnom vremenu (SCADA - sistem sa svim potrebnim mjerenjima i sistem telekomunikacionih veza sa svim objektima elektroenergetskog sistema). NDC raspolaže bazom podataka koja sadrži satne podatke o proizvodnji i potrošnji direktnih potrošača i o predatim količinama električne energije distributivnom sistemu, kao i o razmjeni i tranzitu energije sa susjednim sistemima. Sva mjerna mjesta na međusistemskim vodovima, elektranama, na mjestima isporuke distribuciji i direktnim potrošačima opremljena su uređajima za daljinski prenos podataka.

Na narednoj slici je dat prostorni raspored prenosnih objekata u Crnoj Gori:

2.2.3. Distributivni kapaciteti

Distributivni sistem je dio elektroenergetskog sistema koji služi za prenošenje električne energije od prenosne mreže, ili elektrana priključenih na distributivnu mrežu, do krajnjih kupaca i čini ga sistem vodova i postrojenja naponskih nivoa 35 kV, 10 kV i 0,4 kV. U 2012. godini potrošačima na ovim naponskim nivoima predato je 2596,265 GWh električne energije što je za 1,25% ili 32,551 GWh više u odnosu na 2011.godinu, odnosno 1.74% ili 45,265 GWh više od planiranog Energetskim bilansom.

Struktura i osnovne karakteristike distributivnog sistema Crne Gore date su u narednim tabelama:

Vodovi	Dužina (km)
Nadzemni vodovi 35 kV	902,760
Podzemni vodovi 35 kV	78,076
Nadzemni vodovi 10 kV	3.614,367
Kablovski vodovi 10 kV	1.266,421
Nadzemni vodovi 0,4 kV	11.408,971
Kablovski vodovi 0,4 kV	1.657,654
U K U P N O:	18.928,249

Vrsta trafostanice	Broj trafost.	Instalisana snaga(MVA)
Trafostanice 35/10 kV	92	820,30
Trafostanice 35/0,4 35/6 kV	36	100,92
Trafostanice 10/0,4 kV	2.382	1.547,85
Stubne trafostanice 10/0,4 kV	2.247	232,78
U K U P N O:	4.757	2.701,85

Zbog jednostavnosti i funkcionalnog razdvajanja elemenata distributivne mreže, definisane su primarna i sekundarna srednje-naponska (SN) distributivna mreža.

Struktura i karakteristike objekata distributivne mreže ukazuju na istorijski razvoj mreže srednjeg napona zasnovan uglavnom na dva stepena transformacije 35/10 kV i 10/0,4 kV. U određenim područjima uglavnom rijetko naseljenim, zastupljena je i transformacija 35/0,4 kV, kao i manji dio transformacija 35/6 kV za potrebe industrije (vodovodna postrojenja i rudnici). No, sa porastom potrošnje električne energije takva koncepcija distributivne mreže postepeno je postala nedovoljna, naročito u urbanim područjima sa većom gustinom opterećenja. Sprovedene analize i međunarodna iskustva ukazala su na potrebu uvođenja direktne transformacije 110/10 kV. U Crnoj Gori ovakva praksa je započeta 80-tih godina prošlog vijeka izgradnjom TS 110/10 kV Podgorica 3 i TS 110/10 kV Podgorica 4, a u 2012. godini je finalizirana izgradnja TS 110/10 kV Podgorica 5.

Treba istaći da razvoj distributivne mreže posljednjih godina nije u dovoljnoj mjeri usaglašen sa prostorno planskim dokumentima, usljed čega elektrodistributivni sistem nije u stanju da adekvatno odgovori sve većim zahtjevima potrošnje, odnosno veoma intenzivnoj gradnji, posebno u Podgorici i primorskom dijelu Crne Gore.

2.3. Sektor nafte i gasa

Predmet regulisanja u sektoru nafte i gasa u skladu sa Zakonom su djelatnosti transporta nafte naftovodima, transport naftnih derivata produktovodima i drugi oblici transporta naftnih derivata koji nijesu uređeni posebnim propisom, trgovina na veliko naftnim derivatima, trgovina na malo naftnim derivatima i skladištenje nafte i naftnih derivata. Zbog nepostojanja infrastrukturnih pretpostavki u Crnoj Gori se ne obavlja djelatnost nabavke, skladištenja, prenosa, distribucije i snabdijevanja prirodnog gasa, transporta nafte naftovodima i transporta naftnih derivata produktovodima, pa samim tim nema regulacije, za koje su, shodno obavezama koje proizilaze iz Direktiva EU, našle svoje mjesto u Zakonu, jer je isti u potpunosti prilagođen konceptu i zahtjevima sadržanim u direktivama EU u ovoj oblasti

Na tržištu naftnih derivata u Crnoj Gori posluje 58 licenciranih subjekata od kojih se maloprodajom naftnih derivata i tečnog naftnog gasa, preko maloprodajnih objekata – benzinskih stanica, dok se veleprodajom bavi 14 subjekata. Komercijalnim transportom naftnih derivata i TNG se bavi 26 licenciranih subjekata.

Najveća naftna kompanija u Crnoj Gori je Jugopetrol AD Kotor, čiji je većinski vlasnik grčka kompanija Helenik Petroleum. Zbog vlasništva nad ključnim skladišnim kapacitetima, uloga Jugopetrola je dominantna. Konkurencija na tržištu ovog sektora je prisutna, s obzirom da je ovaj sektor uglavnom privatizovan, osim Montenegro Bonus DOO Cetinje, koji je u državnom vlasništvu a koji zauzima značajno mjesto u ovom sektoru.

Pored navedenih na tržištu naftnih derivata, prisutne su i neke velike kompanije kao INA - Hrvatska, PETROL - Slovenija i LUKOIL - Rusija, koje preko svojih firmi registrovanih u Crnoj Gori doprinose jačanju konkurencije na ovom tržištu.

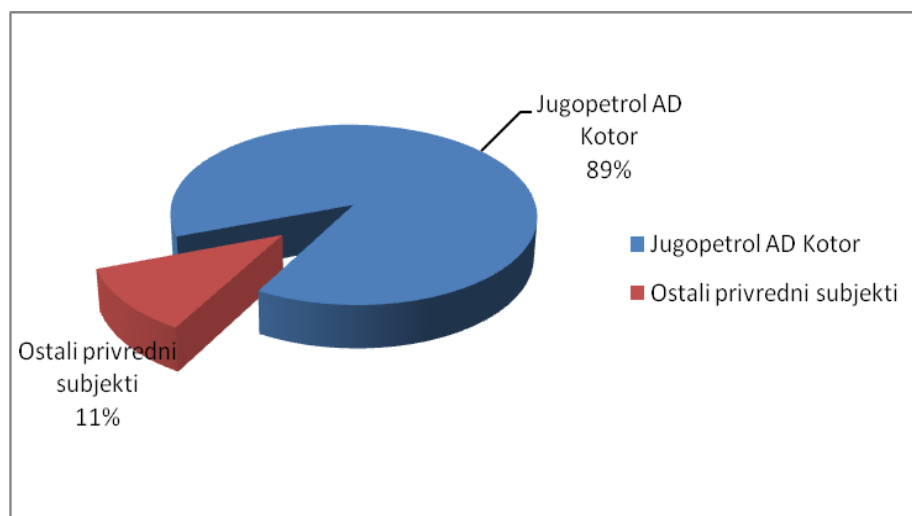
Izrada propisa koji regulišu ovu oblast, kao i aktivnosti koje se vode na stvaranju pretpostavki za organizovanijom kontrolom kvaliteta naftnih proizvoda, ima za cilj da se u ovom sektoru usluga podigne na što viši nivo. To je, takođe, od vitalnog značaja ne samo za adekvatnu regulaciju tržišta naftnih derivata u Crnoj Gori, već i za poboljšanje parametara u pogledu zaštite životne sredine.

2.3.1. Skladišni kapaciteti

Ukupni skladišni kapaciteti na kojima se obavlja djelatnost skladištenja naftnih derivata i TNG-a, na kraju 2012. godine, iznosili su 141.507 m³, što je za 52.741 m³ manje u odnosu na stanje korišćenja kapaciteta u 2011. godini. Razlog smanjenja korišćenja skladišnih kapaciteta u 2012. godini je to što Društvu "Montenegro bonus" Cetinje nije izdata licenca za skladištenje naftnih derivata i TNG za kapacitete za koje je u prethodnoj godini imalo licencu. Radi se o skladišnim kapacitetima koji se nalaze na lokacijama Bar, Lipci i Podgorica, za koje DOO "MONTENEGRO BONUS" Cetinje nije bio u mogućnosti da pribavi svu potrebnu tehničku dokumentaciju u skladu sa Zakonom o energetici i Pravilima o načinu i uslovima za izdavanje, izmjenu i oduzimanje licenci za obavljanje energetske djelatnosti, a koja se odnosi na uslov da se licenca za obavljanje energetske djelatnosti može izdati subjektu koji posjeduje energetske objekte i ostale uređaje, instalacije ili postrojenja koja ispunjavaju uslove i zahtjeve utvrđene tehničkim propisima, propisima o energetske efikasnosti, propisima o zaštiti od požara i eksplozija, kao i propisima o zaštiti životne sredine.

Od ukupnog skladišnog kapaciteta, AD Jugopetrol pripada 125.522 m³, dok se preostali dio skladišnog kapaciteta od 15.985 m³ nalazi na maloprodajnim objektima - benzinskim stanicama i jahting servisima ostalih imalaca licenci.

Na sledećoj slici dat je grafički prikaz skladišnih kapaciteta u naftnom sektoru:

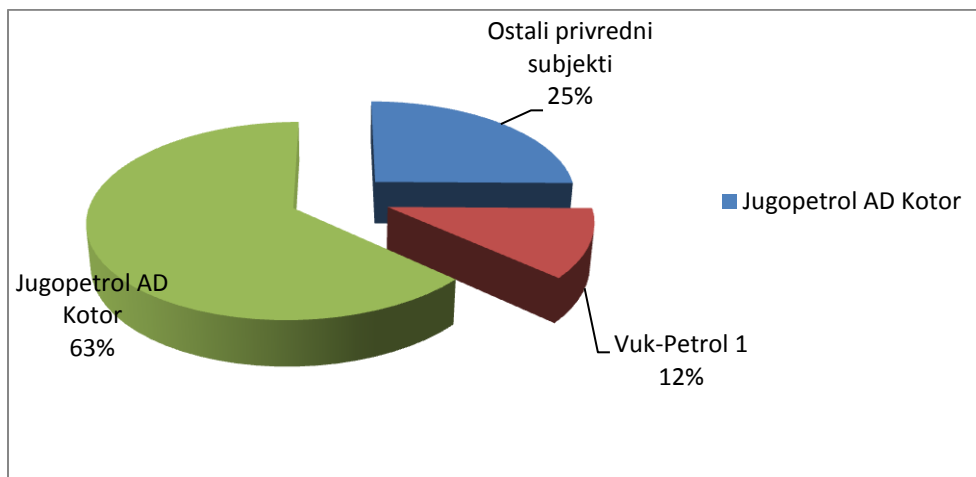

2.3.2. Transportni kapaciteti

U 2012. godini Agencija je za transport naftnih derivata i TNG izdala tri licence. Subjekti koji su obavljali ovu vrstu djelatnosti na kraju 2012.godine raspolagali su sa ukupno 131 transportnim sredstvom za prevoz naftnih derivata i tečnog naftnog gasa (TNG). Od navedenog broja transportnih sredstava, u vlasništvu AD Jugopetrol Kotor je 33, u vlasništvu DOO "VUK-PETROL 1" Kotor je 15, dok su preostalih 83 vozila u vlasništvu ostalih privrednih subjekata registrovanih i licenciranih za transport naftnih derivata.

U odnosu na 2011. godinu broj transportnih sredstava je manji za 10 vozila, zbog smanjenja broja vozila kod pojedinih subjekata koji su licencirani za obavljanje djelatnosti transporta naftnih derivata i TNG-a. Kao razlog smanjenja broja vozila privredni subjekti uglavnom navode smanjenje obima posla usljed globalne ekonomske krize.

Na sledećoj slici dat je grafički prikaz transportnih kapaciteta u naftnom sektoru:

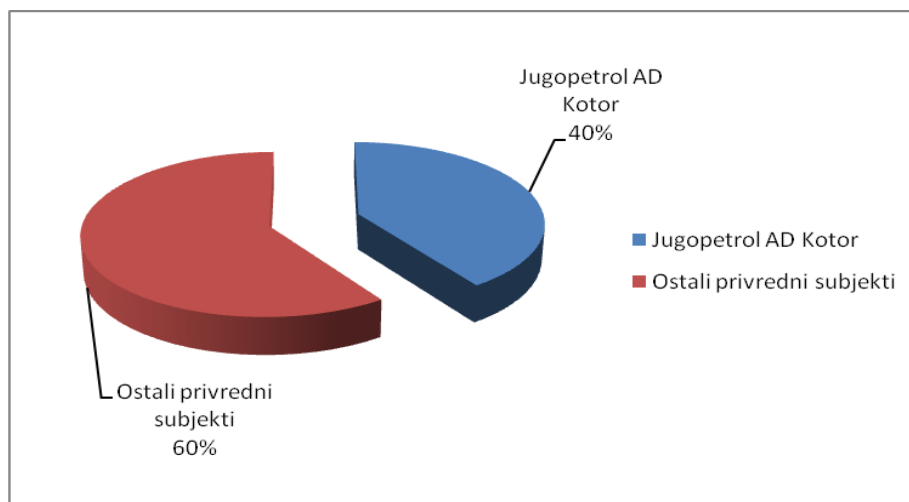

2.3.3. Prodajni kapaciteti

Na kraju 2012. godine, u Crnoj Gori je obavljana djelatnost prodaje naftnih derivata na 93 benzinske stanice i 5 jahting servisa. U vlasništvu Jugopetrola je 40 objekata, od čega 37 benzinskih stanica i tri jahting servisa. Preostalih 56 benzinskih stanica je u vlasništvu ostalih privrednih subjekata. Jahting servis - Marina Bar uzet je u zakup od strane DOO "Petrol Crna Gora MNE" Cetinje, dok je jahting servis Tivat uzet u zakup od strane DOO "Adriatic Marinas Services" Tivat.

U toku 2012. godine, puštena je u rad jedna nova benzinska stanica za prodaju naftnih derivata i TNG-a, u vlasništvu DOO "Vuk & petrol" Kotor, koja se nalazi u Škaljarima - Kotor.

Na sledećoj slici dat je grafički prikaz prodajnih kapaciteta u naftnom sektoru:

3. NALAZI IZ NADZORA ENERGETSKIH SUBJEKATA

3.1. Pravno razdvajanje Elektroprivrede Crne Gore

Zakonom o energetici je utvrđeno da se djelatnost distribucije električne energije može obavljati samo u pravnom licu nezavisnom od djelatnosti snabdijevanja, kao i obaveza da se pravno razdvajanje operatora izvrši u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu Zakona, odnosno do 22. maja 2011. godine.

Pravno razdvajanje distribucije, kao mrežne djelatnosti, odnosno prirodnog monopola, je jedan od uslova za razvoj konkurentnog tržišta električne energije, i obaveza koja je Zakonom prihvaćena na osnovu evropskog energetskog zakonodavstva, i istu je trebalo sprovesti bez odlaganja, na način propisan Zakonom.

Operator distributivnog sistema koji je funkcionalno i računovodstveno razdvojen nije postupio u skladu sa zakonskom obavezom da se i pravno razdvoji od EPCG. Takvo stanje remeti razvoj konkurentskog tržišta.

Shodno zakonskim ovlašćenjima Agencija je i u 2012. godini nastavila sa nadzorom nad radom EPCG u vezi sa pitanjem pravnog razdvajanja Operatora distributivnog sistema u pogledu utvrđivanja stepena dostignutih aktivnosti, prepreka i problema sa kojima se EPCG suočava u tom procesu.

S obzirom da se radi o složenom postupku, i da po mišljenju subjekta pravno nezavisni operator distribucije u postojećim uslovima ne bi mogao pozitivno da posluje, EPCG je zatražila od nadležnog ministarstva odlaganje roka za pravno razdvajanje. Kao razlog za odlaganje navodi se i to da je Evropska komisija maja 2011. godine donijela Odluku o implementaciji Direktive 2009/72/ EC kojom su ovlašćene ugovorne strane Energetske zajednice jugoistočne Evrope da do 01.01.2013. godine donesu zakone, regulacije i administrativne odredbe potrebne za podržavanje ove direktive.

Agencija je o nalazima iz nadzora upoznala Ministarstvo ekonomije cijeneći da je od značaja da Ministarstvo u skladu sa svojim nadležnostima preduzme aktivnosti koje će ubrzati okončanje ovog postupka.

Ministarstvo je istaklo da će kroz izmjenu Zakona o energetici predložiti produženje roka za sprovođenje postupka pravnog razdvajanja operatora distributivnog sistema.

3.2. Nadzor nad radom energetskih subjekata

U okviru nadležnosti koje su joj utvrđene Zakonom, Agencija u kontinuitetu obavlja nadzor nad radom i poslovanjem energetskih subjekata čime kontroliše pravilnost rada i poslovanja, stabilnost snabdijevanja energijom radi spriječavanja poremećaja na tržištu energije, ispravnosti i tačnosti u finansijskom poslovanju u odnosu na iskazivanje troškova poslovanja koji mogu da utiču na formiranje cijena korišćenja prenosnih i distributivnih sistema, kao i izvršavanje obaveza utvrđenih Zakonom i podzakonskim aktima.

U cilju sveobuhvatnijeg obavljanja propisane obaveze, Agencija je donijela Program vršenja nadzora nad radom energetskih subjekata u 2012. godine, kojim je utvrđena dinamika, struktura i obim kontrole po vrstama djelatnosti.

3.2.1. Elektroenergetske djelatnosti

Kontrola rada i sprovođenja obaveza propisanih licencama za obavljanje elektroenergetskih djelatnosti vršena je kod Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica, Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica i DOO Zeta energy Danilovgrad, kroz analizu mjesečnih, kvartalnih i godišnjih izvještaja koje subjekti dostavljaju u skladu sa obavezama propisanim licencom ili na zahtjev Agencije, kao i neposrednim nadzorom na licu mjesta.

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić

U sprovođenju nadzora nad radom Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić u 2012. godini po funkcionalnim cjelinama konstatovano je sljedeće stanje:

FC Distribucija

1) Realizacija projekta ugradnje novih brojila na daljinsko očitavanje. U 2012. godini intenzivno se radilo na realizaciji ovog projekta. Završetak ovog projekta planiran je za 2014. godinu (175 000 brojila), nakon čega bi se pristupilo proširenju projekta za nabavku i ugradnju dodatnih 125.000 brojila, što bi se realizovalo do kraja 2015. godine. Dosadašnja realizacija projekta je dala niz pozitivnih efekata koji se ogledaju u sređenijim bazama podataka o kupcima, mogućnosti praćenja gubitaka po trafo reonima, kao i

poboljšanju mreže mijenjanjem opreme prilikom zamjene brojila. Očekuje se da realizacija projekta značajno doprinese smanjenju komercijalnih gubitaka i poboljšanju stepena naplate.

- 2) **Donošenje desetogodišnjeg plana razvoja distributivnog sistema.** Ni u 2012. godini FC Distribucija nije ispoštovala zakonsku obavezu u pogledu donošenja desetogodišnjeg plana razvoja distributivnog sistema (član 88 stav 1 tačka 4 Zakona o energetici), a kao razlog je navedena činjenica da u većini opština nijesu donijeti detaljni prostorno planski dokumenti, a još uvijek nije usvojena Strategija razvoja energetike do 2030. godine.
- 3) **Realizacija plana investicija za period 2012-2014. godina, koji je EPCG - FC Distribucija dostavila Agenciji na odobravanje.** U toku postupka odobravanja regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, koji je vođen u 2012. godini, a u kojem su utvrđene cijene i tarife za trogodišnji regulatorni period, Agencija je odobrila plan investicija za period 2012-2014. godine. U skladu sa odredbama metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije, od EPCG je zatraženo dostavljanje izmjenjenog investicionog plana.
- 4) **Izrada podzakonskih akata.** U 2012. godini EPCG- FC Distribucija je donijela niz novih akata, i to: 1) Pravila za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije, 2) Pravila mjerenja električne energije u distributivnom sistemu, 3) Metodologiju za utvrđivanje cijena, rokova i uslova za priključenje na distributivni sistem električne energije i 4) Metodologiju za obračunavanje i naplatu neovlašćeno preuzete električne energije, i u skladu sa zakonskom obavezom, dostavila Agenciji na odobravanje.

S druge strane, FC Distribucija nije donijela sljedeća akta: 1) program mjera primjene nediskriminativnih uslova za pristup sistemu, 2) sistem za prikupljanje podataka o kvalitetu snabdijevanja, 3) program mjera za otkrivanje, utvrđivanje, dokazivanje i sprječavanje neovlašćenog korišćenja električne energije i 4) dinamički plan zamjene brojila električne energije. O obavezi izrade navedenih akata Agencija je u više navrata upozoravala energetskog subjekta.

FC Snabdijevanje

- 1) **Stepen naplate.** U 2012. godini FC Snabdijevanje je imala problema u naplati potraživanja od kupaca, i to naročito kod KAP-a i kod kupaca kod kojih nema utroška električne energije u većem dijelu godine, što je negativno uticalo na ukupno finansijsko stanje energetskog subjekta.
- 2) **Izrada podzakonskih akata.** U 2012. godini FC Snabdijevanje donijela je Opšte uslove za snabdijevanje električnom energijom.
Iako je bila dužna da to uradi, FC Snabdijevanje nije donijela sljedeća akta: 1) metodologiju za utvrđivanje tarifa snabdjevača posljednjeg izbora, 2) program mjera koje se odnose na podsticanje upotrebe obnovljivih izvora energije i kogeneracije i podsticanje energetske efikasnosti, 3) program pomoći snabdijevanja tarifnih i kvalifikovanih kupaca, 4) program pomoći tarifnim i kvalifikovanim kupcima u ispunjavanju dospelih ugovornih obaveza radi sprječavanja obustave snabdijevanja

FC Snabdijevanje ne postupa u skladu sa Zakonom o energetici na način što na svojoj internet stranici ne objavljuje podatke o broju tarifnih i kvalifikovanih kupaca kojima je bilo obustavljeno snabdijevanje, sa razlozima za obustavu snabdijevanja i drugim podacima, kao i podatke o broju snabdijevanih kupaca, ukupnu količinu isporučene električne energije i prosječni period te vrste snabdijevanja, odvojeno za domaćinstva i ostale kupce. O obavezi izrade navedenih akata Agencija je u više navrata upozoravala energetskog subjekta. Agencija je kroz vršenje nadzora nad radom subjekta u više navrata ukazivala na ovu obavezu.

Preuzimanje distributivne infrastrukture u skladu sa Zakonom o energetici

U skladu sa članovima 149 i 150 Zakona o energetici Agencija je ovlašćena da daje odobrenje energetskim subjektima za otkup elektroenergetske infrastrukture koja je neophodna za funkcionisanje sistema.

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić je podnijela Zahtjev za dobijanje odobrenja da otkupi elektrodistributivnu infrastrukturu u Opštini Budva - TS 35/10kV "Bečići" sa pratećom opremom, pri čemu bi plaćanje navedene infrastrukture bilo izvršeno kompenzacijom za neplaćene obaveze po osnovu utrošene električne energije Opštine Budva prema Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić.

Agencija je nakon opsežne analize dostavljene dokumentacije, u skladu sa svojim ovlaštenjima odobrila otkup navedene elektrodistributivne infrastrukture u Opštini Budva ukupne vrijednosti od 1.051.000 €, koja obuhvata:

- 1) Trafostanicu 35/10kV, 2x8 MVA "Bečići", vrijednosti 957.000 €.
- 2) Transformatore 35/10kV, 2x4 MVA, vrijednosti 94.000 €.

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić je podnijela Zahtjev za dobijanje odobrenja za otkup elektrodistributivne infrastrukture u Opštini Budva, koji se odnosi na otkup kablovskih vodova koji sa TS Bečići predstavljaju tehnološki povezan sistem, pa je u cilju tehničko-tehnološkog jedinstva, sigurnosti funkcionisanja i urednog snabdijevanja kupaca električnom energijom na području Bečića. Ovi kablovski

vodovi omogućavaju da se dio raspoložive snage TS 35/10kV Bečići u toku ljetnjeg perioda, prenese na uže gradsko područje i time rasterete gradske trafostanice 35/10 kV Dubovica i Lazi.

Nakon detaljne analize zahtjeva i dostavljene dokumentacije, Agencija je u skladu sa svojim ovlaštenjima odobrila otkup navedene elektrodistributivne infrastrukture u Opštini Budva u ukupnom iznosu od od 1.149.100 €, koju čine:

- 1) 35 kV kablovski vod "TS 110/35kV Budva – TS 35/10kV Bečići", u iznosu od 526.100 €;
- 2) 35 kV kablovski vod "TS 110/35kV Markovići – TS 35/10kV Lazi", u iznosu od 196.100 €;
- 3) 35 kV kablovski vod "TS 35/10kV Lazi – TS 35/10kV Bečići", u iznosu od 315.000 € ;
- 4) 10 kV kablovski vod "Splendid I" - TS 35/10kV Bečići – TS 10/0.4kV "Splendid", u iznosu od 37.300 €;
- 5) 10 kV kablovski vod "Splendid II" - TS 35/10kV Bečići – TS 10/0.4kV "Splendid", u iznosu od 37.300€
- 6) 10 kV kablovski vod "Splendid III" - TS 35/10kV Bečići – TS 10/0.4kV "Splendid", u iznosu 37.300 €.

Plaćanje navedene infrastrukture izvršeno je jednokratnom kompenzacijom za neplaćene obaveze po osnovu utrošene električne energije Opštine Budva.

Inače, kada se govori o preuzimanju distributivne infrastrukture, mora se konstatovati da odredbe Zakona o energetici koje uređuju ovo pitanje, kako kada je riječ o preuzimanju novoizgrađene infrastrukture koja je finansirana sredstvima investitora zbog nedostatka distributivnih kapaciteta za priključenje, tako i ranije izgrađene infrastrukture, nijesu našle širu primjenu i moglo bi se reći da praktično nijesu zaživjele u praksi. Osnovni razlog za ovakvo stanje u ovoj oblasti je u inertnosti i nenalaženju interesa Elektroprivrede, kojoj prema Zakonu pripada inicijativa za davanje ponude privatnom investitoru za otkup infrastrukture, ali koja, čak ni na podnijete zahtjeve investitora, ne odgovara na način i u rokovima utvrđenim Zakonom.

DOO Zeta Energy Danilovgrad

DOO Zeta energy je preduzeće u zajedničkom vlasništvu Elektroprivrede Crne Gore i NTE Norveška koji su i osnivači Društva.

U sprovođenju nadzora nad radom Zeta Energy Danilovgrad u 2012. godini utvrđeno je da isti nije izradio program mjera za poboljšanje energetske efikasnosti, ali je sa Ministarstvom ekonomije - Sektor za energetska efikasnost započeo postupak definisanja sadržine ovog akta.

Prilikom kontrole na licu mjesta, predstavnici DOO Zeta energy su predočili planirane investicije u proizvodne objekte:

- 1) Investicija namijenjena za objekat HE GLAVA ZETE u cilju revitalizacije, kojom je predviđena zamjena kompletne elektromašinske opreme bez zahvata na građevinskom dijelu objekta. Planirano je ulaganje u

iznosu od 8 mil€ kojim bi se trenutno instalisana snage elektrane od 3,2 MW povećala na 4 MW tako da bi se godišnja proizvodnja od 12 GWh povećala na 15 GWh. Investicija još nije započeta a planira se nakon završetka rekonstrukcije HE SLAP ZETE.

- 2) Investicija vezana za objekat HE SLAP ZETE predstavlja rekonstrukciju, kojom je predviđena ne samo zamjena elektromašinske opreme, nego i građevinski zahvati. Planirano je ulaganje u iznosu od 10 mil€ kojim bi se snaga elektrane udvostručila i godišnje proizvelo oko 15 GWh električne energije. Završetak projekta se očekuje najkasnije 2 godine od trenutka dobijanja građevinske dozvole.
- 3) Planirana je investicija kojom bi se izgradila nova hidro elektrana HE ROŠČA sa instalisanom snagom od 5-7 MW i planiranom proizvodnjom od 35 GW. Investicija je obuhvaćena petogodišnjim biznis planom. Do sada su urađeni geodetski snimci terena i u toku je rad na studiji isplativosti projekta.

Istaknuto je da je kod svih navedenih investicija veliki doprinos dao sam strani osnivač DOO "Zeta energy", NTE Oslo iz Norveške.

Crnogorski operator tržišta električne energije

Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE) je u skladu sa zakonskim i obavezama utvrđenim licencom, u posmatranom periodu pripremio i dostavio Agenciji na odobrenje Tržišna pravila, a početkom januara 2013. godine i set internih pravila i uputstava naznačenih u Tržišnim pravilima. Shodno zakonskoj obavezi, ovaj subjekat je intenzivno radio na pripremi nacрта ugovora kojim će se definisati međusobna prava i obaveze sa proizvođačima električne energije iz obnovljivih izvora energije i nacрта ugovora o učestvovanju na tržištu.

Mada COTEE još uvijek nije počeo da obavlja svoju osnovnu funkciju i nije adekvatno uključen u procedure vezane za promet električne energije u Crnoj Gori, evidentno je da je u 2012. godini intenzivno rađeno na prikupljanju podataka o trgovcima električne energije koji učestvuju na crnogorskom tržištu kako bi se isti obavijestili o obavezama utvrđenim Tržišnim pravilima, a istovremeno su se vršile pripreme na uspostavljanju mehanizma za izradu voznih redova kojim će se definisati operativni programi proizvodnje, razmjene i potrošnje električne energije i snage elektroenergetskog sistema.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica

U sprovođenju nadzora nad radom Crnogorskog elektroprenosnog sistema (CGES), Agencija je posebnu pažnju posvetila sljedećim pitanjima:

1. Analizi podataka koje subjekat dostavlja, i to:

- godišnjih izvještaja o ostvarenim gubicima u prenosnom sistemu električne energije;
- mjesečnih podataka o ostvarenju veličina iz Energetskog bilansa;
- mjesečnih podataka o proizvodnji u elektranama i isporuci energije direktnim potrošačima, kao i isporuci energije distribuciji za potrebe potrošača priključenih na distributivni sistem;
- podatke koji se odnose na pogonske događaje u prenosnom sistemu, koji su za posljedicu imali beznaponsko stanje određenih konzumnih područja.

2. Plan razvoja prenosnog sistema

CGES je u više navrata dostavljao Agenciji na odobravanje desetogodišnji plan razvoja prenosnog sistema, koji Agencija nije odobrila jer isti nije bio usaglašen sa Strategijom razvoja energetike do 2025. godine. S obzirom da je u toku javna rasprava o Strategiji razvoja energetike do 2030. godine, CGES će nakon njenog donošenja, dostaviti Agenciji plan razvoja na odobravanje..

3.2.2. Praćenje ostvarenja gubitaka električne energije

Gubici električne energije su neizbježan pratilac svih energetskih procesa i predstavljaju važan tehnički parametar mreže. Gubici su pokazatelj kvaliteta rada sistema i ekonomsko pitanje koje ukazuje na stepen

ekonomičnosti poslovanja energetskih subjekata i kvalitet obavljanja njihove djelatnosti, zbog čega se nalaze pod stalnom pažnjom regulatora.

Utvrđivanje nivoa mrežnih gubitaka, posebno distributivnih, jedan je od ključnih problema sa kojima se suočava Agencija u regulisanju energetskog sektora. Naime, Ustavni sud Crne Gore je, u predmetu ocjene ustavnosti Pravilnika o tarifama za električnu energiju, donio Odluku kojom je utvrđeno da odredbe tog pravilnika u vrijeme važenja, koje se odnose na varijabilne troškove za pokrivanje gubitaka koji nastaju u prenosnom i distributivnom sistemu, a sastoje se od tehničkih i komercijalnih gubitaka, nijesu bile u skladu sa Zakonom. Nakon ovakve odluke Ustavnog suda, Agencija se opredijelila da pri utvrđivanju troška za nabavku energije za pokrivanje gubitaka uzima u obzir samo tehničke gubitke i to do nivoa stope od 9%, utvrđene kao ciljni nivo gubitaka u distributivnom sistemu u skladu sa ranije donijetim dokumentima.

Zbog ovako utvrđenog nivoa dozvoljenih gubitaka u odluci o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena EPCG za operatora distributivnog sistema., pred Energetskom zajednicom novembra 2011. godine, pokrenut je spor protiv Crne Gore. Kao jedan od razloga za pokretanje spora navedena je niska stopa dozvoljenih gubitaka u distributivnom sistemu, ali i neophodnost priznavanja komercijalnih gubitaka.

Agencija je u skladu sa procedurom EZ dala odgovor na navode žalbe, nakon čega je Zajednica obustavila dalji postupak.

Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije propisano je da se dozvoljeni gubici u prenosnom sistemu utvrđuju na osnovu trenda ostvarenih gubitaka u prethodne tri godine i ostvarenih investicija u tom periodu i planiranih za naredni period u cilju smanjenja gubitaka, koje su obrazložene u Planu razvoja prenosnog sistema. Posebno treba naglasiti da trošak gubitaka nastalih uslijed tranzita električne energije ne tereti tarife za krajnje kupce.

Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije propisano je da se dozvoljeni gubici u distributivnom sistemu utvrđuju na osnovu studije gubitaka, revidovane od strane nadležne institucije, koju je energetski subjekat dužan da dostavi uz zahtjev za odobravanje regulatornog prihoda. Metodologijom je propisano da ukoliko subjekat ne dostavi studiju u određenom roku, dozvoljeni gubici ne mogu biti veći od nivoa utvrđenog za tekuću godinu. Prema informaciji dobijenoj od EPCG, studija gubitaka u distributivnom sistemu je u fazi izrade.

U Izveštaju o poslovanju EPCG za 2012. godinu prikazana je analiza ostvarenja gubitaka u prenosnoj i distributivnoj mreži kako slijedi:

a) Gubici na prenosnoj mreži

Za pokrivanje gubitaka električne energije u prenosnoj mreži EPCG je u 2012.godini isporučila Prenosu 153,8 GWh, što čini 3,9% preuzete električne energije za potrebe ukupnog crnogorskog konzuma, a što je manje od plana za 3,9% ili 6,2 GWh, odnosno manje za 5,5 GWh ili 3,5% u odnosu na prethodnu godinu.

b) Gubici na distributivnoj mreži

Ukupni gubici električne energije ostvareni na distributivnoj mreži u 2012.godini iznose 541,07 GWh, odnosno 20,84% preuzete električne energije iz mreže Crnogorskog elektroprenosnog sistema A.D i isti su veći od planiranih (433,6 GWh) za 107.47 GWh ili 24,78%.

Ostvareni gubici električne energije od 541,07 GWh (20,84%) u 2012.godini, u odnosu na ostvarene gubitke u 2011. godini (491,9 GWh) veći su za 49,17 GWh ili 9,99 %.

U narednoj tabeli dat je pregled ostvarenih gubitaka po distribucijama:

ELEKTRODISTRIBUCIJA	Ostvarenje 12 mjeseci 2011. godine		
	Preuzeta el. energija	Realizovana el. energija	Gubici

		kWh	kWh	kWh	%
1	BAR	197.057.445	164.736.783	32.320.662	16,40
2	BIJELO POLJE	96.263.391	72.590.472	23.672.919	24,59
3	BUDVA	212.955.935	188.871.902	24.084.033	11,31
4	ŽABLJAK	22.151.823	15.000.201	7.151.622	32,28
5	BERANE	95.576.598	74.165.236	21.411.362	22,40
6	KOLAŠIN	26.236.433	19.083.923	7.152.510	27,26
7	KOTOR	136.341.703	106.557.901	29.783.802	21,84
8	MOJKOVAC	19.354.793	15.883.624	3.471.169	17,93
9	NIKŠIĆ	256.889.165	189.578.557	67.310.608	26,20
10	PLJEVLJA	114.106.157	94.505.572	19.600.585	17,18
11	ROŽAJE	33.720.861	29.064.524	4.656.337	13,81
12	TIVAT	74.219.771	67.010.468	7.209.303	9,71
13	PODGORICA	927.955.897	743.099.631	184.856.266	19,92
14	ULCINJ	88.875.851	71.785.744	17.090.107	19,23
15	HERCEG NOVI	180.040.746	142.328.563	37.712.183	20,95
16	CETINJE	87.391.821	60.929.979	26.461.842	30,28
UKUPNO ED		2.569.138.390	2.055.193.080	513.945.310	20,00
Gubici u 35kV		27.126.955	-	27.126.955	1,04
UKUPNO FC		2.596.265.345	2.055.193.080	541.072.265	20,84

3.2.3. Rješavanje žalbi kupaca

Poseban vid nadzora od strane Agencije nad radom Elektroprivrede i njenog odnosa prema potrošačima je rješavanje žalbi potrošača.

Shodno odredbama Zakona, u nadležnosti Agencije je da odlučuje po žalbama, i to:

- na akt operatora prenosnog ili distributivnog sistema o odbijanju pristupa, odnosno priključenja na prenosni, odnosno distributivni sistem,
- na uslove izdate u saglasnosti za priključenje,
- na obračun električne energije u slučajevima neovlašćene potrošnje i
- na žalbe krajnjih kupaca u slučaju obustave isporuke električne energije.

U 2012. godini podnijete su 52 žalbe što je za 13,3 % manje u odnosu na prethodnu godinu. Podnesene žalbe prema prirodi predmeta klasifikovane su u tabeli koja slijedi:

R.br.	Vrste žalbi po kojima je Agencija nadležna da odlučuje	Broj predmeta
1.	Na akt energetskog subjekta (ODS ili OPS) kojim se odbija priključenje	2
2.	Na obračun električne energije u slučajevima neovlašćene potrošnje	6
3.	Po žalbama krajnjih kupaca u slučaju obustave isporuke električne energije	33
4.	Na uslove izdate u saglasnosti za priključenje	10
UKUPNO		52

U toku 2012. godine Agenciji je podniet veći broj podnesaka za koje Agencija nije nadležna, pa su isti u skladu sa zakonom odbačeni donošenjem zaključka o nenadležnosti ili prosleđivanjem na rješavanje nadležnom organu.

3.2.4. Djelatnosti u oblasti nafte i gasa

U 2012. godini predstavnici Agencije su obišli jedan dio licenciranih subjekata u oblasti nafte i gasa i kontrolisali dokumentaciju koju su subjekti kao imaoici licenci dužni da posjeduju pri obavljanju licencirane djelatnosti. Istovremeno su kontrolisani objekti u kojima se obavlja licencirana djelatnost.

Nakon izvršenih kontrola sačinjeni su izvještaji u kojima je konstatovano zatečeno stanje stanje i ukazano na kršenja licence, ukoliko su ista utvrđena.

Kontrolom subjekata na licu mjesta utvrđeno je da svaku dopremu goriva prati izvještaj o kontroli kvaliteta goriva u skladu sa Uredbom o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla. Takođe je utvrđeno da subjekti, na svoju inicijativu zahtijevaju od ovlašćenih institucija dodatno kontrolisanje kvaliteta goriva.

Za utvrđene nepravilnosti, Agencija je u skladu sa Pravilima o licencama za obavljanje energetskih djelatnosti, uputila upozorenja o kršenju licenci. Od ukupno 13 izvršenih kontrola, konstatovana su kršenja licenci kod 2 subjekta. Upozoreni subjekti su u roku koji im je ostavljen otklonili nepravilnosti na koje im je ukazano.

Kršenja su se odnosila na proširenje kapaciteta za obavljanje djelatnosti bez pribavljene licence, osposobljenost zaposlenih za rad i dokumentaciju o ispravnosti mjernih uređaja.

Zatečeno stanje prilikom vršenja kontrola subjekata, odnosno poštovanje uslova iz licenci, a naročito primijenjivanje propisa koji se odnose na kontrolu kvaliteta goriva ocijenjeno je kao zadovoljavajuće.

4. INVESTICIJE U ENERGETSKOM SEKTORU

4.1. Elektroprivreda Crne Gore AD

U toku 2012. godine EPCG je investirala u sopstvenu infrastrukturu 34,46 mil. € što je za 22,67 mil. € više od investicionih ulaganja u 2011. godini.

U narednoj tabeli je prikazan pregled investicionih ulaganja u 2012.godini, sa uporednim podacima iz 2011. godine:

Red. br.	FC i OC	Ulaganja u 2012. godini	Ulaganja u 2011. godini
1	FC PROIZVODNJA	8.065.882,16	3.156.588,17
	SEKTOR ZA RAZVOJ	2.177.754,48	295.978,00
	HE Perućica	489.454,29	1.250.395,53
	HE Piva	302.272,92	894.199,04
	TE Pljevlja	5.087.345,71	710.124,13
	Direkcija FC Proizvodnja	9.054,76	5.891,47
2	FC DISTRIBUCIJA	24.446.475,44	7.580.949,61
3	FC SNABDIJEVANJE	213.593,11	637.681,16
4	OC DIREKCIJA	1.743.249,54	418.892,63
	EPCG - U K U P N O (1+2+3+4)	34.469.200,25	11.794.111,57

Od ukupnih kapitalnih ulaganja u proizvodne kapacitete je investirano 8,06 mil.€ ili 23,40 %; u distributivnu infrastrukturu 24,45 mil.€ ili 70,92 %; u osnovna sredstva Snabdijevanja 0,21 mil.€ ili 0,62 %, a u idejne i razvojne projekte i izradu projektne dokumentacije 1,74 mil.€ ili 5,06 %.

4.1.1. FC Proizvodnja

Od ukupnih kapitalnih ulaganja u FC Proizvodnja u 2012. godini od 8,06 mil.€, u sektor za razvoj investirano je 2,17 mil.€ ili 27%, u TE Pljevlja je investirano 5,09 mil.€ ili 63,07 %, u HE Perućicu je investirano 0,49 mil.€ ili 6,07 % i u HE Piva je uloženo 0,30 mil.€ ili 3,76 %.

Ulaganja u građevinske objekte ukupno iznose 441.196,21 € od čega je:

- na radovima stabilizacije brane deponije pepela i šljake Maljevac i izgradnju nove deponije pepela i šljake u Šumanima 1 u TE Pljevlja uloženo 288.330,09 €,
- na uvođenje sistema centralnog grijanja i postavljanja rasvjete ispred HE Piva uloženo 4.099,86 €
- na sanaciju oštećene betonske obloge nasipa na kanalu Opaćica, zamjenu betonske obloge kanala Zeta, izgradnju dijela poslovnog objekta i zaštitu cjevovoda u HE Perućica uloženo 148.766,26 € .

U toku 2012. godine u opremu proizvodnje uloženo je 6.760.153 € . Najveći dio je utrošen u TE Pljevlja (u ulaganja u kotlovsko i turbinsko postrojenje i modernizaciju dopreme uglja i tečnih goriva 4.753.778,72€).

U HE Perućicu je izvršena rekonstrukcija i modernizacija koja je obuhvatila zamjenu mjernih transformatora, zaštitu dalekovoda i sabirnica, zaštitu agregata i blok transformatora u vrijednosti od 982.963,35 € . U HE Piva je uloženo 1.023.412 € (rekonstrukcija i zamjena mjernih transformatora, zaštita 220kV dalekovoda i sabirnica i zaštita agregata i blok transformatora).

U narednoj tabeli prikazan je obim i struktura kapitalnih ulaganja u FC Proizvodnju:

Rb.	Proizvodnja	Zemljište O2700001	Građevinski objekti O2714000	Oprema, mjer.i upr. O2702000- 02707000	Alat i mj. Instr. O2712000	Kanc. namješt. 02711000	Kanc. oprema O2710000	Oprema vozila O2709000	Pomoćna oprema 2713000	UKUPNO
1	Direkcija Proizvodn je	0,00	0,00	0,00	0,00	1.707,69	7.347,07	0,00	0,00	9.054,76
2	HE"Perućica"	0,00	148.766,26	982.963,35	6.006,00	2.789,57	9.116,73	53.675,00	1.300,00	1.204.616,91
3	Hidroelektrana Piva	0,00	4.099,86	1.023.411,77	3.110,00	9.174,74	23.550,51	0,00	0,00	1.297.589,62
4	Termoelektrana Pljevlja	202.788,30	288.330,09	4.753.778,72	50.024,17	3.376,40	2.049,68	0,00	0,00	5.554.620,87
UKUPNO		202.788,30	441.196,21	6.760.153,84	59.140,17	17.048,40	42.063,99	53.675,00	1.300,00	8.065.882,16

4.1.2. FC Distribucija

Zbog nedovoljnog investiranja u prethodnim godinama, distributivni sistem je u prilično nepovoljnom stanju koje zahtijeva velika ulaganja u narednom periodu.

U skladu sa Zakonom o energetici, EPCG je dostavila Agenciji Investicioni plan FC Distribucije za period 2012-2014. godine.

FC Distibucija polazi od cilja da distributivna mreža bude dimenzionirana tako da u stanju raspoloživosti svih elemenata mreže (normalni pogon), vrijednosti svih pogonskih veličina (napon, struja) bude unutar dopuštenih granica bez obzira na nivo opterećenja, i gubici električne energije budu na nivou planiranih.

Plan investicija FC Distibucije obuhvatio je projekte koji se odnose na:

- Tehnološka unapređenja mreže, sa ciljem povećanja pouzdanosti i optimizacije funkcionisanja sistema, smanjenja gubitaka, smanjenja broja težih kvarova i havarija.
- Izgradnju i rekonstrukciju objekata kojima će se obezbijediti propisane performanse sistema (dostizanje tehničkih standarda);
- Izgradnju i rekonstrukciju objekata koji će omogućiti zadovoljenje planiranog rasta potrošnje;

Kao rezultat ulaganja FC Distribucija je planirala:

- povećanje pouzdanosti i sigurnosti napajanja potrošača,

- dostizanje tehničkih standarda i/ili poboljšanje naponskih prilika,
- povećanje kapaciteta u cilju priključenja novih potrošača,
- smanjenje gubitaka električne energije, prije svega osavremenjavanjem sistema mjerenja električne energije.

Agencija je u junu 2012. godine odobrila Investicioni plan, čime su stvorene osnovne pretpostavke za veća ulaganja u distributivni sistem, odnosno stabilan rad i sigurno snabdijevanje kupaca električnom energijom u budućem periodu.

Ukupno realizovana vrijednost svih investicija u 2012. godini iznosi 24.446.475 €, od čega se 20.446.046 € odnosi na investicije koje su bile u planu za 2012. godinu, a preostalih 4.000.429 € na realizovane investicije započete u 2011. godini, investicije iz planova za 2013 i 2014 godinu, kao i investicije koje nijesu bile u Planu.

U 2012. godini je izvršen i otkup elektrodistributivne infrastrukture TS 35/10 kV Bečići i pripadajući 35 kV i 10 kV vodovi (na osnovu odluka RAE) u iznosu od 1.975.365 €.

Plan investicija je realizovan u manjem iznosu od planiranog, a glavni razlozi za neispunjenje Plana investicija za 2012. godini su:

- Nedostatak prostorno planske dokumentacije, odnosno obezbjeđivanje lokacija za planirane elektroenergetske objekte, uglavnom trafostanice 10/0,4 kV (rješavanje imovinsko pravnih pitanja, kupovina zemljišta ili odobrenje za izvođenje radova, potvrda o svojini) i prikupljanje neophodne dokumentacije u cilju dobijanja građevinske dozvole (UTU i druga dokumentacija i dozvole i saglasnosti). Elektrodistribucije su planirale značajan broj objekata (trafostanice i kablovske vodove) u naseljima gdje nijesu usvojeni DUP-ovi jer je u tim područjima izgrađen značajan broj objekata bez građevinske dozvole a na tom području su zbog nerazvijene mreže, najveći problemi u snabdijevanju električnom energijom.
- Sprovođenje tenderske procedure za nabavku opreme i izvođenje radova. Nabavka opreme i radova po važećim postupcima nabavke, zbog vremenski dugih rokova je ugrozila predviđenu dinamiku izgradnje i rokove završetka. To se naročito odnosi za slučajeve kada se u toku procedure (odabira ponuđača) pojave žalbe na odluke o izboru najpovoljnijeg ponuđača. Odlučivanje po žalbama značajno povećavaju kako dinamiku završetka tenderske dokumentacije, tako i dinamiku isporuke i ugradnje opreme.
- Kašnjenje realizacije već potpisanih ugovora (npr. kašnjenje u realizaciji izgradnje trafostanica 35/10 kV Danilovgrad i Breza).
- U okviru plana za 2012. godinu, bila je predviđena nabavka SCADA-e (upravljanje distributivnom mrežom). Investicija nije realizovana zbog problema sa nabavkom.
- U dijelu sekundarne mreže, glavni razlog manje realizacije predstavlja raskid ugovora za isporuku trafostanica 10/0,4 kV. Već potpisani ugovori su raskinuti zbog činjenice da Ponuđač nije mogao da isporuči ugovorenu i tenderskom specifikacijom definisanu opremu.

Investicije u primarnu mrežu

Planom investicija za 2012. godinu planirana ulaganja u primarnu mrežu iznose 8.438.839 €, a realizovana ulaganja do 31.12.2012. godine iznose 6.267.615,10 €.

Ulaganja u primarnu mrežu po objektima:

Izgradnja TS 35/10kV "BAOŠIĆI"

Opterećenje trafostanica TS 35/10 kV na hercegnojvskoj rivijeri, 2x4MVA "Kumbor" i 1x8 MVA "Bijela" (dio koji pripada ED Herceg Novi) je blizu nominalnog (16 MVA). Dalekovod 10 kV između Kumbora i Bijele je već niz godina preopterećen. Gradnja novih dalekovoda 10 kV je skupo, sporo i samo kratkoročno rješenje problema. Postojeći kapaciteti su nedovoljni i sa vrlo malom rezervom. Svi planovi (prostorni, generalni i detaljni) na području Herceg Novog predviđaju izgradnju TS 35/10 kV.

Trafostanica 35/10 kV „Baošići“ se nalazi na približno jednakoj udaljenosti od trafostanice 35/10 kV „Kumbor“ i „Bijela“, u neposrednoj blizini vazdušnog 35 kV dalekovoda „Kumbor-Bijela“. Realizacijom izgradnje ove trafostanice stvaraju se pretpostavke za kvalitetno napajanje električnom energijom područja hercegovačke rivijere, od Zelenike do Kamenara.

Gradjevinski i elektromontažni radovi na izgradnji TS 35/10 kV „Baošići“ su završeni. Trafostanica nije puštena u rad jer nijesu završeni poslovi na uklapanju trafostanice u 35 i 10 kV mrežu zbog problema sa prostorno-planskom dokumentacijom u kojoj nijesu bile definisane trase navedenih vodova i nijesu riješeni imovinsko-pravni odnosi.

Planirani rok završetka investicije i puštanja u rad jul 2013.

Izgradnja TS 35/10 kV „ŠKALJARI“

Grad Kotor sa okolnim naseljima bilježi u poslednjih nekoliko godina, konstantan rast populacije i turističkih posjeta. Zbog svoje geografske pozicije i kulturno istorijskog nasleđa, Kotor se prepoznaje kao atraktivno turističko odredište, posebno u pogledu nautičkog i krizing turizma. U poslednjih nekoliko godina izražena je izgradnja stambenih i manjih turističkih objekata.

Grad Kotor i dio naselja Dobrota napajaju se preko TS 35/10 kV „Škaljari“. Drugi dio naselja Dobrota napaja se preko TS 35/10 kV „Dobrota“ čije je osnovno napajanje preko 35 kV DV od TS 35/10 kV „Škaljari“.

Osnovno napajanje TS 35/10 kV „Škaljari“ je preko 35 kV DV od TS 110/35 kV „Tivat“, dok je rezervno napajanje preko 35 kV dalekovoda od TS 110/35 kV „Cetinje“. Preko TS 35/10 kV „Škaljari“ napaja se 35 kV DV repetitorska stanica na Lovčenu.

Trafostanica je puštena u pogon.

U toku su radovi na uklanjanju starog objekta, kako bi se stvorili uslovi za izgradnju TS 110/35 kV „Škaljari“ - Kotor (Investitor CGES). Izgradnjom ovog objekta omogućiće se kvalitetnije napajanje električnom energijom Kotora.

Rekonstrukcija TS 35/10 kV "ROZINO" BUDVA

Opterećenje TS 35/10 kV, 2x8MVA „Dubovica“ i TS 35/10 kV, 2 x8 MVA „Lazi“ u toku prošle turističke sezone je bilo blizu nominalnog (32 MVA) pa čak u pojedinim periodima i iznad toga. Svi planovi (prostorni, generalni i detaljni) na području Budve, kada je u pitanju elektroenergetika na užem gradskom području, predviđaju izgradnju nove TS 35/10 kV. Preopterećenje postojećih trafostanica i ogromni zahtjevi za novim priključenjima, sa velikim snagama na užem gradskom području Budve, bili su opredjeljujući faktor za izgradnju TS 35/10 kV „Rozino“.

Gradjevinski i elektromontažni radovi na izgradnji TS 35/10 kV „Rozino“ i uklapanje 35 i 10 kV vodova su završeni. Uradjen je Elaborat o bezopasnosti rada TS „Rozino“ u režimu izolovane neutralne tačke 35 i 10 kV, što je uslov za sprovođenje tehničkog pregleda. Tehnički pregled objekta je u toku.

Planirani rok završetka investicije i puštanja u rad jul 2013, nakon realizacije projekta uzemljenja neutralne tačke 35 kV Budva.

Rekonstrukcija TS 110/10 kV "PODGORICA 4"

Postojeće 10 kV postrojenje u TS 110/10 kV, 2x40 MVA „PG4“ je tehnološki bilo zastarjelo i nepouzđano. Vrlo teško su se obezbjeđivali rezervni djelovi za održavanje.

Ugradnjom savremenog, tehnološki inoviranog postrojenja, stvorili su se uslovi za sigurnije i kvalitetnije napajanje dijela konzuma glavnog grada. Omogućeno je priključenje osam kablovskih vodova koji se nijesu

mogli priključiti na staro postrojenje zbog nedostatka 10 kV ćelija. Ugradnjom novog postrojenja stvorili su se uslovi nove koncepcije zaštite (stanični računari).

Rekonstrukcija 10 kV postrojenja, koja je radjena u dvije faze da bi se omogućilo kontinuirano napajanje potrošača, je završena u planskom roku, krajem decembra 2012.

Izgradnja TS 35/10 kV "BREZA"

Trenutno se veći dio Opštine Kolašin, kako užeg gradskog jezgra i prigradskih naselja tako i većine seoskog stanovništva, napaja iz TS 35/10 kV „Breza“. Ostali dio Kolašina se napaja iz TS 35/10 kV „Drijenak“ (manji dio prigradskih i seoskih naselja) i TS 35/10 kV „Manastir Morača“ (područje Morače). Napojna trafostanica 110/35 kV za sve ove trafostanice 35/10 kV je TS 110/35kV „Mojkovac“.

Prostornim planom posebne namjene Bjelasice i Komova je predviđena izgradnja velikog broja turističkih objekata kao i izgradnja malih hidroelektrana na području Kolašina. Vlada Crne Gore je u prethodnom periodu već dodijelila značajan broj koncesija za izgradnju malih hidroelektrana na području Opštine Kolašin. Zbog navedenih razloga, kao i činjenice da je postojeći objekat u veoma lošem stanju zbog starosti i nedostatka novčanih sredstava za potrebe održavanja, bila je potrebna izgradnja nove trafostanice sa većim kapacitetom i većim brojem kako 35 tako i 10 kV izvoda.

Započete su aktivnosti na realizaciji investicije izradom projektne dokumentacije. Završena je revizija Glavnog projekta. Podnešen zahtjev za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova za uklapanje 35kV i 10 kV vodova. Otpočeli su građevinski radovi.

Planirani rok završetka investicije i puštanja u rad je bio decembar 2012, ali se zbog kašnjenja izvođača radova očekuje u prvoj polovini 2013. godine.

Rekonstrukcija TS 35/10 kV "DANILOVGRAD"

Područje Danilovgrada se uglavnom napaja iz TS 35/10 kV „Danilovgrad“ koja je u jako lošem stanju. Pored toga, postojeći broj 10 kV izvoda je jako mali sa svakodnevnim zahtjevima za povećanjem istih, pa se ukazala potreba za izgradnju nove trafostanice.

U toku je izgradnja objekta. Završeni su građevinski radovi i montaža elektro opreme. U toku je završna parametrizacija i funkcionalno ispitivanje.

Planirani rok završetka investicije i puštanja u rad je maj 2013.

Realizacija projekta priključni 35 kV i 10 kV kablovski vodovi za novu TS 35/10 kV "BISTRICA"

Gradsko područje ED Nikšić napaja se preko transformatorskih stanica: TS 35/10 kV "Bistrica"(u pogonu 45 godina), TS 35/10 kV „Kličevo“ (u pogonu 35 godina) i TS 35/10 kV „Trebjesa,(u pogonu 29 godina).

TS 35/10 kV“Bistrica“ je veoma stara i u dosadašnjoj eksploataciji je pretrpjela brojne havarije. Zbog toga se ukazala potreba i prioritet zamjene savremenim postrojenjem, odgovarajućih karakteristika. Oprema je nabavljena uz pomoć vlade Francuske u vidu zajma realizovanog kao kredit NATEXIS banke i završeni su građevinski i elektromontažni radovi.

Zbog kašnjenja u realizaciji projekta uzemljenja neutralne tačke, završetak investicije i puštanje u rad je predviđeno u prvoj polovini 2013. godine.

Uklapanje TS 35/10/0,4 kV "VRANJINA"

Izgradnja trafostanice 35/10/0,4 kV, započeta u prethodnom periodu, se gradi radi poboljšanja kvaliteta snabdijevanja mjesta Vranjina i objekata Nacionalnog parka Skadarsko jezero.

Završena je izgradnja građevinskog objekta, ugrađena oprema nabavljena u prethodnom periodu kao i elektromontažni radovi u trafostanici. U toku je rješavanje imovinsko pravnih odnosa, nabavka nedostajućeg materijala i radova na priključenju trafostanice na mrežu 35 kV, 10 kV i 0.4 kV.

Zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, nijesu realizovana prava službenosti za postavljanje vodova i kablova, pa se završetak investicije i puštanje u rad predviđa u prvoj polovini 2013. godine.

Zamjena 35 kV užeta na 35 kV DV od TS "VIRPAZAR" do TS "VRANJINA", na dijelu preko Skadarskog jezera

U cilju povećanja kapaciteta 35 dalekovoda od Vranjine do Virpazara, na dijelu preko Skadarskog jezera, predviđena je zamjena čeličnog užeta 35 kV presjeka 70 mm² sa kompozitnim provodnicima presjeka 105mm². Zamjenom postojećeg čeličnog užeta kompozitnim provodnicima povećaće se prenosna moć (kapacitet) dalekovoda sa 9 MVA na 16 MVA, kao i sigurnije napajanje područja Zete.

Urađen je glavni projekat. U toku je revizija projekta. Realizacijom izrade i revizije projekta biće ispunjen predviđeni plan ulaganja za 2012. godinu.

Izgradnja DV 35 kV "CETINJE - RIJEKA CRNOJEVIĆA - PODGOR"

Projekat je započet u prethodnom periodu. Postojeći DV 35 kV je bio u tako lošem stanju da je bilo potrebno izgraditi novi. Značaj izgradnje ovog DV je veliki kako bi se obezbijedilo:

- Kvalitetno napajanje električnom energijom potrošača konzumnog područja Podgor (pumpne stanice Vodovoda Cetinje i Budve) a samim tim i vodosnabdijevanje Cetinja;
- Povezivanje postojeće TS 35/10 kV „Rijeka Crnojevića“ na prenosnu distributivnu mrežu po sistemu „ulaz-izlaz“;
- Poboljšanje napajanja seoskog konzuma Ljubotinij izgradnjom novog priključnog voda 35 kV do TS 35/10 kV „Ljubotinij“.

Radovi na izgradnji dalekovoda idu predviđenom dinamikom.

Investicije u sekundarnu mrežu

Planom investicija za 2012. godinu planirana ulaganja u sekundarnu mrežu predviđena iznose 3.124.993 € , a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2012. godine iznose 1.762.935.01 €.

Ulaganja u sekundarnu mrežu se najvećim dijelom odnose na izgradnju TS 10/0,4 kV, izgradnju DTS 10/0,4 kV, izgradnju podzemnih vodova 10 kV, izgradnju NDTTS 10/0,4 kV, kablovske vodove 10 kV, rekonstrukciju DV 10 kV, izgradnju TS 110/10 kV, izgradnju STS 10/0,04 kV.

Od većih ulaganja treba svakako izdvojiti izgradnju TS 110/10 kV-izgradnja 10 kV kablovskih vodova za uklapanje u 10 kV kablovsku mrežu "PODGORICA 5".

Opterećenje postojeće TS 35/10kV u gradskom jezgri Podgorice na području Zabjela, konzumno područje TS 35/10 kV „Ljubović“ 2x8MVA, je blizu nominalnog. Izvodi 10 kV iz TS 110/10 kV“Podgorica 3“ koji napajaju ovo područje su preopterećeni. Nedostaje dovoljan broj izlaza 10 kV za priključenje novih potrošača. Kapaciteti su nedovoljni i bez bilo kakve rezerve. Svi planovi (prostorni, generalni i detaljni) na području Podgorice predviđaju izgradnju nove TS 110/10kV. Ukupna vrijednost investicije iznosi 4.250.000,00 €. a projekat se finansira preko kredita KfW banke.

Trafostanica 110/10 kV (110 kV postrojenje vlasništvo CGES, 10 kV postrojenje vlasništvo EPCG- FC Distribucija) je završena-montirana oprema. U toku je tehnički prijem.

Planirani rok završetka investicije i puštanja u rad je mart 2013.

Glavni razlozi za realizaciju dijela investicija iz plana za 2013. i 2014. godinu su:

- Urgentnost izazvana vremenskim nepravilnostima (ED Bar, ED Podgorica),

- Preopterećenja zbog neplanske gradnje stambeno-poslovnih objekata/ED Budva, ED Ulcinj, ED Podgorica, ED Berane, ED Bijelo Polje/,
- Već pripremljena neophodna dokumentacija potrebne za dobijanje dozvole za gradjenje (ED Cetinje, ED Kotor, ED Podgorica, ED Rožaje).

Zbog gore navedenih razloga na području ED Bar je vrijednost realizovanih investicija iznosila 109.879 €, na području ED Berane 121.648 €, a na području ED Podgorica 88.166 €.

U toku 2012.godine realizovane su i investicije koje nijesu obuhvaćene planom, a radi se o rekonstrukciji objekata primarne mreže (35 kV dalekovoda i građevinskih djelova trafostanica 35/10 kV) u vrijednosti od 135.052 €; rekonstrukciji objekata sekundarne mreže (vodova 10 kV, trafostanica 10/0,4 kV i niskonaponskih vodova) u vrijednosti od 561.587 € i zajedničkim ulaganjima u izgradnju trafostanica 10/0,4 kV i kablovskih vodova 10 kV u vrijednosti od 232.339 €.

Planirana ulaganja u AMR(Projekat unaprijeđenja sistema mjerenja) i mjerna mjesta predviđena Planom investicija za 2012. godinu iznose 13.633.880 €. a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2012.godine iznose 11.731.294,25 €, (od čega se 11.073.388.79€ odnosi na Projekat mjerenja i distribucije, a 657.905.46 € na ugradnju i zamjenu brojila kod novih i postojećih potrošača).

Planirana ulaganja u Ostale Investicije (Upravljanje distributivnom mrežom) predviđena Planom investicija za 2012. godinu iznose 1.106.000 €.

U okviru ove stavke predviđena je bila nabavka SCADA-e (upravljanje distributivnom mrežom). Investicija nije realizovana zbog problema sa nabavkom.

Planirana ulaganja u Ostala osnovna sredstva predviđena Planom investicija za 2012. godinu iznose 652.140 €. a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2012. godine iznose 534.020,54 €.

Najznačajnija ulaganja se odnose na nabavku vozila za potrebe održavanja distributivne mreže i to: 4 dizalice, 5 teretnih vozila, 1 kombinovano auto za potrebe održavanja kao i 2 motornih sanki u iznosu od 534.020,54€. Ostala ulaganja (u najvećem dijelu) su ulaganja u nabavku kancelarijskog namještaja i opreme.

4.1.3. FC Snabdijevanje

U FC Snabdijevanje je u 2012. godini investirano ukupno 213.593 €, od čega se najveći dio (186.030 €) odnosi na nematerijalna ulaganja, tj. na projekat i implementaciju billing sistema.

U sljedećoj tabeli dat je pregled realizacije plana investicija i nabavke ostalih osnovnih sredstava za 2012. godinu:

R.br.	Konto	Opis	2012	
			Plan - €	Realizacija - €
1	01100000	Biling sistem	248.040	186.030
2	01100000	Kontakt centar	220.000	0
3	02200000	Kupovina, rekonstrukcija i adaptacija poslovnih prostora	100.000	0
4		Ukupno(1-3)	568.000	186.030
5		Realizacija plana nabavke ostalih osnovnih sredstava	70.000	27.563
6	02311000	Računarska oprema(računari, štampači...)	40.000	18.351
7	02310000	Vozila	15.000	0
8	02312000	Ostala oprema(kancelarijski namještaj i ostalo)	15.000	9.213
U K U P N O			638.040	213.593

U 2012. godini aktiviran je završni dio investicije nabavka i implementacija Billing sistema u iznosu od 186.030 €.

Ugovor o nabavci i implementaciji Billing sistema za potrebe FC Snabdijevanje, zaključen je sa InfoDom doo Zagreb, 08.07.2011. godine. Od ukupne cijene za nabavku i implementaciju integrisanog Billing sistema od 930.150 €, (član 3 Ugovora) na nabavku i implementaciju softvera odnosi se 558.090 € a na trogodišnje održavanje 372.060 €. U 2011. godini, uplaćeno je 372.060 €, i taj dio investicije je aktiviran 31.12.2011. godine dok je ostali dio investicije u iznosu od 186.030 € aktiviran u 2012. godini

Planirani iznos investicije – „Nadgradnja Billing sistema“ u smislu povezivanja sa projektom Kontakt centar u iznosu od 62.010 € nije realizovan jer planirana investicija Kontakt centar nije realizovana u 2012. godini. Osnovni razlog za pomjeranje realizacije investicije u Kontakt centar za 2013. godinu, je taj što je tek u februaru 2013. godine, Odlukom Odbora direktora EPCG AD Nikšić usvojena nova oranizacija FC Snabdijevanje koja predstavlja osnovu za izradu projektnog zadatka „Kontakt centar“. Očekuje se da će do kraja marta 2013. godine, biti pokrenuta procedura za objavu tendera a da će čitava investicija biti realizovana do kraja ove godine.

4.1.4. OC Direkcija

Ukupna investiciona ulaganja u Direkciji društva za poslovni i tehnički razvoj iznose 1,74 mil.€, a u tabeli je data njihova struktura:

Direkcija	Inventar nekr. .zgrade	Građevinski .objekti	Alat i inventar sa kal.otpisom	Kancelarijska .oprema	Oprema-kancelarijski namještaj	Oprema-vozila	Nematerijalna ulaganja	UKUPNO
	2401000	02714000	02600000	02710000/ 027110	02312000	02310000	0150000	
	1.617.621,44	23.272,30		48.134,30			54.221,50	1.743.249,54
UKUPNO	1.617.621,44	23.272,30	0,00	48.134,30	0,00	0,00	54.221,50	1.743.249,54

4.2. Crnogorski elektroprenosni sistem

U 2012. godini vođene su aktivnosti na realizaciji svih planiranih investicionih projekata. Na realizaciju plana značajno su uticale procedure javnih nabavki, u skladu sa novim Zakonom o javnim nabavkama koji je u primjeni od 01.01.2012.god. Problem su bile teškoće u pripremi tenderske dokumentacije i činjenica da i ponuđači često prave formalne propuste. Procedurom odabira najpovoljnijeg ponuđača prema Zakonu se ne vrednuju reference izvođača, što dovodi do toga da se često kao najpovoljniji biraju ponuđači koji nemaju dovoljno iskustva u obavljanju poslova koji su predmet nabavke, što se dalje odražava na brzinu i kvalitet izvedenih radova. U daljem tekstu je dat opis svih investicionih projekata i aktivnosti koje su vodjene u 2012. godini:

Izgradnja TS 110/35/10 kV Kotor(Škaljari) i dalekovoda 110kV Tivat-Kotor

Izgradnja TS 110/35/10 kV Kotor i dalekovoda 110 kV Tivat-Kotor je projekat koji je neophodno realizovati kako bi se jedan od najznačajnijih turističkih centara Crne Gore povezao na prenosnu mrežu i time značajno smanjio problem napajanja električnom energijom.

Realizacija projekta podrazumijeva:

- Izgradnju TS 110/35 kV Kotor,
- Izgradnju dalekovoda 110 kV Tivat –Kotor
- Proširenje TS 110/35 kV Tivat-izgradnja 110 kV DV polja Kotor

Za 2012. godinu je planiran odabir najpovoljnijeg ponuđača za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke“ i uplata avansa za prve dvije komponente projekta i završetak radova za treću komponentu projekta.

Proširenje TS 110/35 kV Tivat-izgradnja 110 kV DV polja Kotor je realizovana u 2012. godini.

U prva tri kvartala 2012.godine, dva puta je obavljen postupak javne nabavke za izgradnju TS Kotor i DV Tivat-Kotor. Prvi postupak je obustavljen zbog neusaglašenosti tenderske dokumentacije sa Zakonom a u okviru drugog je odabran najpovoljniji ponuđač i sa istim sklopljen ugovor za TS Kotor dok su za DV Tivat-Kotor sve prispjele ponude (dvije) bile neispravne i tender je ponovo objavljen krajem 2012.godine. U 2012.godini je potpisan ugovor po principu „ključ u ruke“ i uplaćen avans za TS Kotor ali treći postupak javne nabavke za dalekovod nije okončan.

Proširenje TS 220/110/35kV Mojkovac i priključak na dalekovod 220kV Podgorica 1-Pljevlja 2 po principu ulaz-izlaz

Proširenje TS 220/110/35 kV Mojkovac sa priključkom na 220 kV mrežu povezivanjem na DV 220 kV Podgorica-Pljevlja po principu „ulaz-izlaz“ i raspletom 110 kV vodova je potrebno realizovati kako bi se povećala sigurnost u napajanju električnom energijom područja Kolašina i Mojkovca. Potrebno je napomenuti da će sigurnost napajanja potrošača električnom energijom uz zadovoljenje kriterijuma sigurnosti n-1 biti realizovano tek ugradnjom još jednog energetskog transformatora 110/35 kV. Hitnost realizacije dijela Projekta koji se odnosi na 220 kV postrojenje i dalekovod je smanjena realizacijom 400/110 kV transformacije u TS Ribarevine ali je djelimično uslovljena realizacijom kredita WB kojim je nabavljen najveći dio opreme kako za TS tako i za DV 220 kV.

Realizacija projekta podrazumijeva:

- Rekonstrukciju TS Mojkovac-formiranje sabirničkog sistema i opremanje dva dalekovodna, jednog trafo, dva mjerna i jednog sekcionog polja 220 kV,
- Izgradnju priključnog dalekovoda 220 kV,
- Izgradnju raspleta 110 kV dalekovoda B.Polje-Mojkovac i Kolašin-Mojkovac,
- Ugradnju novog energetskog transformatora 110/35 kV sa pripadajućim poljima

U 2012. godini odabran je najpovoljniji ponuđač za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke“ za rasplet 110 kV dalekovoda i izvedeni svi radovi uz prethodno pribavljenu građevinsku dozvolu. Takođe su riješeni imovinsko pravni odnosi, pribavljena građevinska dozvola i za prve dvije komponente projekta i sa radovima se počelo 06.07.2012. godine. Realizacija se nije odvijala u skladu sa planiranom dinamikom zbog problema vezanih za građevinske radove u TS Mojkovac (veći obim radova od projektom predviđenih a uzrokovano situacijom na terenu uočenom u toku izvođenja radova) i problema oko isporuke stubne konstrukcije za dalekovod. Za komponentu 4 je uzrađen projektni zadatak za izradu idejnog projekta, objavljen tender i odabran najpovoljniji ponuđač i potpisan ugovor.

Izgradnja TS 110/10 kV Podgorica 5, sa uklapanjem u mrežu 110 kV

Izgradnja TS 110/10 kV Podgorica 5 sa uklapanjem u mrežu 110 kV je projekat koji se realizuje radi rješavanja radijalnog napajanja TS Podgorica 3 i obezbjeđenja uslova za napajanje brzo rastućeg konzuma Podgorice.

Projekat je u završnoj fazi realizacije i podrazumijeva:

- Izgradnju nove TS 110/10(20) kV Podgorica 5,
- Izgradnju novog dvostrukog dalekovoda 110 kV Al-Fe Podgorica 5 –KAP I,
- Izgradnju kabla 110 kV TS Podgorica 5 – TS Podgorica 3, sa proširenjem TS 110/10 kV Podgorica 3.

Svi elementi projekta su završeni osim izgradnje 110 kV kabla.

U 2012.godini sproveden je postupak proglašenja javnog interesa za privremenu eksproprijaciju zemljišta za trasu kabla i pribavljena građevinska dozvola. Takođe su završeni radovi na proširenju TS Podgorica 3 i pribavljena upotrebna dozvola za TS Podgorica 5.

Izgradnja i proširenje TK sistema (OPGW+TK)

Projekat izgradnje telekomunikacionog sistema se realizuje od 2007.god. radi povećanje efikasnosti i pouzdanosti energetskog sistema u Crnoj Gori, odnosno obezbijedenja veće sigurnosti snabdijevanja i bolje integracije sa tržištima u regionu.

Projekat se u dijelu nabavke opreme finansira iz kreditnih sredstava Svjetske banke a izrada projektne dokumentacije i ugradnja se finansira iz sredstava CGES-a.

Realizacija projekta podrazumijeva telekomunikacionu (TK) i OPGW komponentu.

U 2012. godini je planirana:

- Nabavka i ugradnja OPGW-a na DV 400 kV Ribarevine-Kosovo, DV 110 kV Podgorica 1-Podgorica 3, DV 110 kV Berane-Ribarevine, DV 110 kV Ribarevine-Mojkovac, DV 110 kV Virpazar-Bar, DV 110 kV Bar-Ulcinj, DV 110 kV Andrijevica-Berane i DV 2x110 kV Podgorica-Perućica (dionica Podgorica - Danilovgrad),
- Proširenje TK mreže sa opremom za TS Andrijevica, Danilovgrad, Ulcinj, Vilusi i Podgorica 3.

U 2012. godini realizovan je postupak odabira ponuđača za isporuku OPGW-a i pripadajuće spojne opreme i ispitivanje opreme, što je u skladu sa planom, kao i isporuka opreme.

Realizovana je tenderska procedura i potpisan ugovor za isporuku sistema za nadgledanje optičke mreže.

Za ugradnju OPGW-a su sprovedena 2 postupka javne nabavke, prvi je zbog formalnih razloga poništen a nakon drugog postupka je odabran najpovoljniji ponuđač i sa istim potpisan ugovor. Ponavljanje postupka javne nabavke je uticalo na dinamiku ove komponente projekta ali i pored toga dinamika realizacije cijelog projekta je brža od plana.

Dio investicija planiran za 2013 godinu je realizovan u 2012. godini. Riječ je o ugovorima za nabavku opreme, koji se finansiraju iz kredita Svjetske banke.

Uvođenje DV 400 kV Podgorica 2-Trebinje u TS Lastva po principu ulaz-izlaz (Lastva-Čevo)

Projekat podrazumijeva uvođenje postojećeg DV 400 kV Podgorica 2-Trebinje po principu ulaz-izlaz u novu TS 400/110 Lastva i izgradnja DV 400 kV Lastva-Pljevlja

U 2012. godini vođene su sljedeće aktivnosti:

- obezbijedenja kreditnih sredstava,
- odabran je konsultant za pripremu tendera za Izvođača za realizaciju projekta po principu „ključ u ruke”,
- završen idejni projekat,
- izrađen elaborat eksproprijacije zemljišta za sva stubna mjesta i dio trase dalekovoda,
- izvršena je procjena vrijednosti zemljišta za stubna mjesta i uplaćeno oko ½ iznosa na poseban račun Ministarstva finansija,
- objavljen je generalni poziv za konsultanta za praćenje projekta, odabrana tzv. kratka lista-6 ponuđača i odabrana najpovoljnija ponuda,
- potpisan je i ugovor za isporuku dijela opreme, izvršeno je fabričko ispitivanje i isporuka iste,
- pripremljen tender za odabir najpovoljnijeg izvođača radova.

Zbog kašnjenja u dostavljanju idejnog projekta i sporosti u pripremi tendera za Izvođača dinamika realizacije je bila malo sporija od planirane.

Plan za 2012. godinu je podrazumijevao proceduru eksproprijacije zemljišta do deponovanja novca na račun Ministarstva finansija i komunikaciju sa vlasnicima, nabavku dijela opreme, objavu tendera za najpovoljnijeg ponuđača za izvođenje radova i odabir istog.

Izgradnja TS 400/110/35 kV Lastva

Projekat podrazumijeva izgradnju nove TS 400/110/35 kV Lastva kao i proširenje TS 400/220/110 kV Pljevlja 2 (izgradnja novog 400 kV DV polja Lastva).

Plan za 2012. godinu je podrazumijevao proceduru eksproprijacije zemljišta do deponovanja novca na račun Ministarstva finansija i komunikaciju sa vlasnicima, nabavku dijela opreme, izradu idejnog projekta, objavu tendera za najpovoljnijeg ponuđača za izvođenje radova i odabir istog.

Izgradnja DV 400 kV Lastva-Pljevlja (Čevo-Pljevlja)

Projekat podrazumijeva izgradnju DV 400 kV Lastva-Pljevlja na dionici od Čeva do Pljevalja. Dionica dalekovoda od Lastve do Čeva je zbog lakše organizacije i praćenja realizacije uključena u projekat IPI006a.

Dalekovod će biti izgrađen kao jednosistemski vod osim dionice Brezna-Pljevlja gdje će biti DV 400 kV Lastva-Pljevlja +DV 110 kV Brezna –Žabljak do Žabljaka, a DV 400 kV Lastva-Pljevlja +DV 110 kV Pljevlja- Žabljak do Pljevalja.

U 2012. godini pored aktivnosti vezanih za PIU konsultanata koje su iste kao za projekat izgradnje TS Lastva vođene su aktivnosti oko:

- obezbjeđenja kreditnih sredstava, upućen je zahtjev za izradu elaborata eksproprijacije za trasu dalekovoda,
- izrade idejnog projekta-planirane aktivnosti od strane konsultanata nijesu realizovane jer je konsultant zahtijevao dodatna sredstva koja mu nijesu odobrena.

Kako bi se pripremile podloge za tender za Izvođača kao i podaci za eksproprijaciju pripremljen je i raspisan tender i odabran Izvođač za izradu elemenata tog projekata.

Izgradnja dalekovoda 400 kV Pljevlja 2-Višegrad

U ovom trenutku između Bosne i Hercegovine i Crne Gore postoji samo jedna 400 kV veza Trebinje-Podgorica. Uzimajući u obzir ambiciozne planove razvoja proizvodnih kapaciteta u Bosni i Hercegovini i projekat izgradnje pomorskog kabla od 1000 MW između Crne Gore i Italije, još jedna 400 kV veza između ova dva sistema bi bila od velike koristi u slučaju izvoza iz Bosne i Hercegovine prema Italiji, i omogućila bi siguran i neometan tranzit električne energije.

U 2012. godini je planirana izrada studije izvodljivosti. U 2012.godini su vođene aktivnosti vezane za regionalnu studiju-pripremljen je projektni zadatak. Takođe CGES je angažovao paralelnu izradu mrežne studije koja se odnosi na vezu Crna Gora-Bosna i Hercegovina koja bi istražila i vezu 400 kV dalekovoda Gacko-Brezna.

Ulaganje u EES softver i hardver (prvu i drugu fazu)

ESS (ENTSO-E Scheduling System) je nužan softverski produkt, koji je u deregulisanoj elektroenergetskoj okruženju koje karakteriše otvoreno tržište električne energije postao obavezan programski paket, koji omogućava svakom Operatoru Prenosnog sistema da obavlja planiranje i izvršavanje aukcija prenosnih kapaciteta, razmjene nužnih planova i realizacija tih planova sa susjednim operatorima prenosnih sistema, uz čitav niz dodatnih, takođe obaveznih aktivnosti.

U 2012. godini sklopljen je Ugovor za poslove implementacije (isporuke, montaže i instalacije, parametrizacije, testiranja, obuke za korišćenje, puštanje u rad) i održavanja u garantnom i vangarantnom roku računarskog sistema, koji se sastoji od računarske opreme, softverskih paketa ESS, Dispečerskog dnevnika i Baze podataka, završeni su poslovi vezani za implementaciju. Projekat je realizovan u skladu sa Ugovorom i planom.

Nabavka digitalizovane sinoptičke table

Slijedeći stepen razvoja savremenih dispečerskih centara stekli su se uslovi za zamjenu stare analogne sinoptičke table u NDC-u, koja je stara više od 40 godina, modernom digitalnom sinoptičkom tablom. U toku 2011. godine je raspisan tender za odabir najpovoljnijeg ponuđača.

U prvoj polovini 2012. godine, nakon žalbi učesnika u postupku javne nabavke I odluka državne komisije za javne nabavke tender je poništen. U III kvartalu je ponovljen postupak javne nabavke i odabran najpovoljniji ponuđač.

Proširenje SCADA sistema modulom za obzervabilnost spoljnog sistema i proracun N-1 sigurnosti

U skladu sa zahtjevima operativnih pravila ENTSO-a (Pravilnik 3), potrebno je da se u okviru SCADA sistema, realizuje trajno praćenje područja koja imaju uticaja na prenosni sistem Crne Gore (observabilna oblast) i kontrola eventualnog narušavanja N-1 sigurnosnog kriterija što bi moglo ugroziti stabilnost i sigurnost rada elektroenergetskog sistema u regionu.

Kao sastavni dio ovog projekta planirala se instalacija i konfiguracija potrebne opreme kako bi CGES postalo EH čvorište. Putem EH, podaci će se razmjenjivati sa susjednim elektroenergetskim sistemima a modul za obzervabilnost će i pomoću svojih parametara prikazivati elemente našeg i susjednog elektroenergetskog sistema.

U prvoj polovini 2012. godine instaliran je novi SISCO softver verzija 5 za razmjenu podataka preko TASE 2 protokola na dva redundantna servera koji su smješteni u novi rek ormar u telekomunikacionoj sali.

Razmjena podataka preko zvaničnih adresa ostvarena je i sa EMS-om, čime su zaokružene aktivnosti po pitanju ovog projekta. Računar na kojem je prikazan elektroenergetski sistem Crne Gore sa zahvatom iz susjednih sistema (u ovom momentu EMS i NOSBIH) je smješten u dispečersku salu. Projekat je u cjelosti završen u prvoj polovini 2012. godine.

1. Ostali projekti

Osim navedenih, veoma obiman investicioni plan CGES-a obuhvatio je i aktivnosti na sljedećim projektima:

- Rekonstrukcija TS 110/35 kV Nikšić
- Izmjještanje dalekovoda 110 kV Nikšić-Bileća iz rejona Dragove Luke
- Rekonstrukcija postrojenja (nabavka rastavljača 110 kV i 220 kV, prekidača i potpornih izolatora 400 kV)
- Rekonstrukcija TS Podgorica 1
- Izgradnja TS 110/35/10 kV Zeta i DV 110 kV Podgorica 5-Golubovci
- Izgradnja TS 110/10 kV Nikšić 2 (Kličevo) i njeno povezivanje na 110 kV mrežu
- Izgradnja TS 110/35 kV Žabljak - Nabavka i implementacija softvera za projektovanje
- Rekonstrukcija sistema zaštita- ugradnjom novih zaštita 400 kV
- Rekonstrukcija postrojenja 110kV i 400 kV
- Nabavka i ugradnja mjernih transformatora
- Uvođenje DV 110 kv Budva-Tivat u TS 400/110/35 kV Lastva po principu "ulaz-izlaz"
- Neophodna ulaganja u hardver i softver za re-implementaciju FMIS-Data Code
- Pripremne aktivnosti na implementaciji rezervnog Dispečerskog centra u zgradi CGES-a - SCADA za novi dispečerski centar sa EMS sistemom (uključujući i procjenu N-1 faktora sigurnosti u EES u realnom vremenu)
- Unapređenje softvera i hardvera NDC SCADA sistema
- Nabavka baterija za NDC i trafostanice CGES-a
- Rekonstrukcija TS 110/35 kV Pljevlja1
- TS Podgorica 3, zamjena transformatora 110/10 kV, 40 MVA
- TS 400/110/35 kV Ribarevine
- DV 400 kV Podgorica-Tirana
- Proširenje TS 110/35 kV Andrijevice i priključak na DV 110 kV EVP Trebješica-Berane po principu ulaz-izlaz
- Instrumenti i aparati za mjerenje, zaštitu i sigurnost rada TS
- TS 110/10 kV Podgorica 4, obezbjeđenje dvostranog 110 kv napajanja i druge investicije

U narednoj tabeli dat je pregled svih projekata sa vrijednostima realizovanim u 2012. godini:

R.b.	PROJEKTI	Realizovano u 2012. godini (x1000 €)
1.	Izgradnja TS 110/35/10kV Kotor (Škaljari) i 110kV DV Tivat-Kotor	839
2.	Proširenje TS 220/110/35kV Mojkovac i priključak na 220kV DV Podgorica1-Pljevlja2 po principu „ulaz-izlaz“	627
3.	Proširenje TS 110/35kV Andrijevisa i priključak na 110kV DV EVP Trebješica-Berane po principu „ulaz-izlaz“	9
4.	Izgradnja TS 110/10kV Podgorica 5 i priključenje na 110 kV mrežu	208
5.	Projekat izgradnje TK sistema (OPGW+TK)	1.584
6.	Skretanje 400 kV DV Podgorica 2-Trebinje i ulaz-izlaz na Lastvu (LASTVA-ČEVO)	487
7.	Izgradnja TS 400/110 kV Lastva	5.243
8.	Izgradnja 400 kV DV Lastva - Pljevlja (ČEVO-PLJEVLJA)	290
9.	Izgradnja 400kV DV Pljevlja 2-Višegrad	30
10.	Revitalizacija TS 110/35kV Nikšić (sanacija betonskih portala)	0
11.	Izmještanje 110 kV DV Nikšić-Bileća iz Dragove Luke	7
12.	Rekonstrukcija postrojenja (nabavka 110kV, 220kV i 400 kV rastavljača; tri 400 kV prekidača; 400 kV potpornih izolatora; izrada tenderske dokumentacije i ugradnja)	147
13.	Rekonstrukcija TS Podgorica1 (nabavka, izrada tenderske dokumentacije i ugradnja transformatora 220/110kV, 150MVA)	692
14.	Izgradnja TS 110/x kV Zeta + antena 110kV DV Podgorica5-Zeta (Golubovci)	9
15.	Izgradnja TS 110/35kV Nikšić (Kličevo) i priključni dalekovodovi	20
16.	Izgradnja TS 110/35 kV Žabljak i puštanje 110 kV DV Pljevlja 1- Žabljak	0
17.	Izgradnja 110kV DV Virpazar-Ulcinj	8
18.	Nabavka i implementacija softvera za projektovanje	7
19.	Rekonstrukcija sistema zaštita 400 kV	574
20.	Rekonstrukcija postrojenja (nabavka 110 kV i 400 kV prekidača i rastavljača, izrada tenderske dokumentacije i ugradnja)	266
21.	Nabavka i ugradnja mjernih transformatora 400 kV, 220 kV, 110 kV i 35 kV	409
22.	Uklapanje 110 kV DV Budva –Tivat u TS Lastva Grbaljska po principu „ulaz-izlaz“	0
23.	Hardver i softver za re-implementaciju informacionog sistema finansijskog upravljanja (FMIS) – DataCode	78
24.	EES Hardver i softver (prva i druga faza)	88
25.	Digitalizacija sinoptičke table, oprema i radovi za uključenje novih i rekonstruisanih TS u sistem daljinskog upravljanja i nadzora iz NDC	90
26.	Pripremi radovi za rezervni dispečerski centar u zgradi CGES-a	2
27.	Unapredjenje hardvera i softvera u NDC SCADA sistemu	75
28.	Nabavka baterija za objekte CGES-a	51
29.	Proširenje SCADA sistema modulom za observabilnost spoljnog sistema	18
30.	Izgradnja spojnog polja u TS 110/35kV Pljevlja1	0
31.	Zamjena transformatora u TS 110/10 kV Podgorica 3	0
32.	Ribarevine (tail)	111
33.	DV 400 kV Tirana-Podgorica (ostatak)	50
34.	Razvoj, rekonstrukcija, mjerenje i zaštita u TS	274
35.	Obezbjedjenje dvostranog napajanja TS 110/10 Podgorica 4	0
36.	Ostala investiciona ulaganja	297
UKUPNO		12.590

4.3. Rudnik uglja AD Pljevlja

Prema Predlogu Izveštaja o radu i poslovanju Rudnika uglja Pljevlja za 2012. godinu, koji je Odbor direktora Rudnika utvrdio krajem aprila. 2013. godine, realizacija investicija u 2012. godini odvijala se u skladu sa Biznis planom Rudnika za 2012.godinu i Operativnim planom rada Sektora za razvoj i investicije za 2012.godinu.

U okviru rada Sektora za razvoj i investicije realizovani su sledeći investicioni radovi i aktivnosti:

1. Projektovanje
2. Istražno-geološki radovi
3. Investicioni radovi i nabavke

Projektovanje

1. Izrada Glavnog rudarskog projekta eksploatacije tehničko-građevinskog kamena iz ležišta „Rajčevo brdo“ kod Pljevalja.
2. Izrada Glavnog rudarskog projekta eksploatacije tehničko-građevinskog kamena iz ležišta „Bušnje“ kod Pljevalja.
3. Učešće u izradi i reviziji Uprošćenog rudarskog projekta eksploatacije uglja na PK „Šumani“ I.
4. Izrada tehničkog rješenja otkopavanja uglja u problematičnoj zoni između profila 4-4' i 5-5' na lokalitetu PK „Cementara“.
5. Učešće na izradi Elaborata o klasifikaciji, kategorizaciji i proračunu rezervi uglja u pljevaljskom ugljonosnom basenu sa stanjem na dan 31.12.2010 godine.
6. Učešće na izradi Elaborata o klasifikaciji, kategorizaciji i proračunu rezervi ležišta „Glisnica“ kod Pljevalja.
7. Učešće u stručnom i projektantskom nadzoru nad organizovanjem i izvođenjem rudarskih radova na lokalitetu Cementara.
8. Izrada Glavnog rudarskog projekta eksploatacije tehničko-građevinskog kamena iz ležišta „Otilovići“ kod Pljevalja.
9. Izradu Glavnog rudarskog projekta eksploatacije šljunka i pijeska iz ležišta „Ražano polje“ kod Žabljaka.
10. Izrada Glavnog mašinsko - tehnoliškog, građevinskog i elektro projekta za pripremu i klasiranje tehničkog građevinskog kamena na ležištu „Rudine-Nalježići“.
11. Redovno praćenje tehnoloških pokazatelja odvijanja tehnološkog procesa eksploatacije otkrivke i uglja na aktivnim lokalitetima PK „Potrlica“ uključujući i lokalitet Cementara i PK „Šumani I“.
12. Pojedinačno učešće uposlenih u radu internih komisija, radnih i ekspertskih grupa, a vezano za rješavanje tekuće rudarsko-geološke problematike na aktivnim lokalitetima Društva - Rudnika uglja AD Pljevlja.

Istražno – geološki radovi

1. Izrada dokumentacije koju je Rudnik uglja AD Pljevlja dužan po Zakonu o geološkim istraživanjima dostaviti nadležnom ministarstvu, a to su rezerve i kvalitet uglja po ležištima.
2. Izrada Programa istraživanja koju je Rudnik uglja AD Pljevlja dužan, po Zakonu o geološkim istraživanjima, dostaviti nadležnom ministarstvu, a to su Program istraživanja za PK „Potrlica“ i ležište uglja „Glisnica“.
3. Izrada Elaborata o klasifikaciji, kategorizaciji i rezervama uglja za ležišta Rabitlje, Grevo, Kalušići i Komini, stanje na dan 31.12.2010. godine. Elaborati su urađeni i dobijena je potvrda o rezervama i kvalitetu uglja od nadležnog ministarstva;
4. Urađen je Elaborat o klasifikaciji, kategorizaciji i rezervama uglja za ležište „Potrlica“, sa stanjem na dan 31.12.2010. godine, koji je dostavljen nadležnom ministarstvu na potvrdu o rezervama uglja.
5. Izrada Projekta detaljnih geoloških, hidrogeoloških i inženjerskogeoloških istraživanja ležišta uglja „Rabitlje“. Projekat revidovan i na osnovu Projekta od nadležnog ministarstva Rudnik uglja AD Pljevlja dobio je odobrenje za izvođenje radova.

6. U 2012. godini izvođeno je istražno bušenje na ležištima , kako je dato u sledećoj tabeli.

R.b.	Ležište	Broj bušotina	Ukupno - m ³	Broj proba
1	Borovica	12	315	10
2	Potrlica	15	1104	40
3	Cementara	4	132	8
4	Rabltlje	24	1304	36+14
5	Separacija	6	83	3
6	Prevoz	10	175	21
UKUPNO		71	3113	132

7. Učešće na izradi Glavnih rudarskih projekata za kamenolome, koji su urađeni za treća lica.

8. Rađeno je na svim tekućim geološkim poslovima po ukazanoj potrebi Rudnika uglja

5. FINANSIJSKO POSLOVANJE ENERGETSKIH SUBJEKATA U 2012. GODINI

5.1. Odobreni troškovi i regulatorni prihod u 2012.godini

Elektroenergetskim kompanijama su za 2012. godinu prihodi odobreni po osnovu više odluka i to po osnovu odluka koje su se primjenjivale za period 01.01.2012-30.06.2012.godine, odluke o utvrđivanju privremenih cijena i tarifa za period 01.07-31.07.2012.godine i odluka za period 01.08.2012-31.07.2015. godine. Naime, Agencija je krajem 2011.godine donijela odluke o izmjeni odluka o utvrđivanju regulatorno dozvoljenih prihoda operatoru distributivnog sistema, operatoru prenosnog sistema i javnom snabdjevaču sa periodom primjene 01.01.2012-30.06.2012.godine. Agencija je krajem 2011. odnosno početkom 2012. godine donijela Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda za korišćenje prenosnog sistema električne energije, Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda za korišćenje distributivnog sistema električne energije, Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdjevanje električnom energijom i Pravila o odobravanju naknade za rad operatora tržišta. Navednim aktima predviđeno je utvrđivanje prihoda i cijena za trogodišnji regulatorni period sa početkom od 01.08.2012. godine. Shodno navedenom Agencija je, u skladu sa članom 52 stav 7 Zakona o energetici, utvrdila privremene cijene i tarife koje su se primjenjivale u periodu 01.07-31.07.2012. godine. Obzirom da je u navedenom periodu važila odluka o privremenim cijenama koje su identične cijenama iz prve polovine 2012. godine ove cijene su trebale da energetskim subjektima obezbijede ostvarivanje prihoda u visini 1/12 prihoda koji je odobren odlukama koje su se primjenjivale u prvoj polovini godine.

Struktura troškova i regulatorno dozvoljenog prihoda, za djelatnosti prenosa, distribucije, operatora tržišta i javnog snabdjevača uključujući električnu energiju za isporuku kupcima i za pokrivanje dozvoljenih gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu, prikazani su u sljedećoj tabeli:

R.b.	2012. godina	Odobreno odlukom 01.01.2012-30.06.2012.g.*	Odobreno odlukom 01.07.2012-31.07.2012.g.**	Odobreno odlukom 01.08.2012-31.07.2013.g***	Odobreni prihod za 2012.g	Struktura odobrenog RDP-a
I	Odobreno					
1	Opex	96.791.151	16.131.858	85.900.315	198.823.324	82%
2	Amortizacija	10.743.096	1.790.516	8.040.603	20.574.214	9%

II	Ukupno (1+2)	107.534.247	17.922.374	93.940.918	219.397.538	91%
3	Povrat	9.340.519	1.556.753	10.945.713	21.842.986	9%
4	Odobreni prihod sa povratom	116.874.765	19.479.128	104.886.631	241.240.523	
III	Odobreni RDP	233.749.531	19.479.128	251.727.913	241.240.523	100,00%

* proporcionalni prihodi za šest mjeseci u odnosu na godišnje prihode od 233.749.531€

** navedenom odlukom odobrene su cijene i tarife, a ne i regulatorno dozvoljeni prihod. Budući da su cijene iste kao u prvoj polovini 2012.godine, pretpostavka je da je odobreni prihod na nivou odobrenog za 2012.godinu u iznosu od 19.479.128€, odnosno proporcionalni iznos za jedan mjesec

*** proporcija prihoda za pet mjeseci iz godišnjeg prihoda od 251.727.913€

U strukturi regulatorno dozvoljenog prihoda učešće operativnih troškova je oko 82%, dok je učešće kapitalnih troškova (CAPEX) oko 18%.

5.2. Odobrene cijene po kategorijama kupaca

Kako je navedeno u prethodnom poglavlju u periodu januar - jun 2012. godine važile su cijene utvrđene odlukama iz decembra 2011. godine, u julu 2012. godine privremene cijene, a od 01.07.2012. godine cijene utvrđene na osnovu odluka za trogodišnji regulatorni period. Cijene koje su važile u 2012. godini date su u narednoj tabeli:

Cijene u 2012. godini	Odobreno	Odobreno	Odobreno	Ostvareno
	01.01 - 30.06.2012	01.07 - 31.07.2012	01.08. - 31.12.2012	2012. godina
	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh
- KAP	4,1669	4,1669	4,5885	4,3513
- ŽNK	4,5346	4,5346	4,7007	4,9521
- ŽCG	5,1935	5,1935	5,6034	5,9918
- TE Pljevlja - sopstvena potrošnja	4,1393	4,1393	5,9308	5,9522
- 35 kV	4,7312	4,7312	5,4232	5,0747
- 10 kV	6,2375	6,2375	6,8111	6,7699
Distr. kupci na 0,4kV kod kojih se snaga mjeri	9,5466	9,5466	10,0725	10,3448
Distr. kupci na 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri dvotarifno mjerenje	7,6839	7,6839	8,1345	7,8832
Distr. kupci na 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri jednotarifno mjerenje	7,9356	7,9356	9,5178	7,6030
Domaćinstva dvotarifna mjerenje	7,6839	7,6839	8,1345	7,9096
Domaćinstva jednotarifno mjerenje	7,9356	7,9356	9,5178	8,9398

5.3. Poslovanje Elektroprivrede Crne Gore

Elektroprivreda Crne Gore je akcionarsko društvo sa sljedećom vlasničkom strukturom: Država Crna Gora 55% akcija, italijanska kompanija A2A S.p.A. 43,71% i manjinski akcionari 1,29%. EPCG je u poslovnoj 2012. godini iskazala neto gubitak u iznosu od 5,7 miliona €.

a) Rezultat poslovanja u 2012.godini

U 2012. godini ostvarena je proizvodnja energije od 2.713,11 GWh, što je za 58,9 GWh odnosno 2,22% više od proizvodnje u 2011. godini i za 129,88 GWh ili 4,57% manje od plana za 2012. godinu.

Ukupna potrošnja električne energije u Crnoj Gori iznosila je 3.931,76 GWh, što je u odnosu na plan manje za 457,79 GWh ili 10,43%, a u odnosu na ostvarenje iz prethodne godine manje za 285,9 GWh ili 6,78%.

Gubici električne energije na distributivnoj mreži iznosili su 541,1 GWh, što je za 107,4 GWh ili 24,78% više od plana koji je dat u Energetskom bilansu, odnosno za 49,2 GWh ili 10 % više od iznosa iz 2011.godine (distributivni gubici iznose 20,84% od preuzete električne energije iz mreže Crnogorskog elektroenergetskog sistema AD i malih HE). Gubici su ostvareni uz značajno prekoračenje u odnosu na odobrene (9%), što nameće obavezu energetskog subjekta na preduzimanju energičnijih mjera za smanjenje gubitaka u narednom period, ali i obavezu regulatora da pitanje gubitaka drži pod posebnom pažnjom.

Poslovanje Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić u toku 2012. godine karakterisalo je sledeće:

- visoki troškovi uvoza zbog energetskog deficita, uvozne zavisnosti i visokih tržišnih cijena uvezene električne energije;
- nepovoljan ekonomski ambijent sa niskim nivoom privredne aktivnosti i životnog standarda koji su uslovlili izraženu nelikvidnost u privredi i ukupnom društvu;
- izuzetno nepovoljna hidrološka situacija u većem dijelu godine koja je rezultirala značajnim smanjenjem proizvodnje hidroelektrana;
- izražen problem naplate energije isporučene KAP-u;
- povećanje gubitaka na distributivnoj mreži u odnosu na planirane za 2012. godinu i u odnosu na prethodnu godinu.

EPCG sastavlja finansijske iskaze kao jedinstveno pravno lice, i pored toga što ima tri funkcionalne cjeline: FC Proizvodnja, FC Distribucija i FC Snabdijevanje što nije u skladu sa Zakonom o energetici, kojima je utvrđeno da funkcionalno razdvajanje treba da obuhvati razdvajanje računa, upravljanja i informacija. Osim toga, EPCG je u toku 2011. godine organizacionu cjelinu Elektrogradnja pripojila funkcionalnoj cjelini Distribucija iako se radi o neenergetskoj djelatnosti i na taj način se još više udaljila od zakonski utvrđene obaveze za razdvajanje djelatnosti.

U 2012. godini Elektroprivreda je ostvarila ukupan prihod u iznosu od 266 mil €, a ukupan rashod u iznosu od 269 mil €.

Ostvareni ukupni prihodi u 2012. godini, na nivou Društva, su za 0,47% manji a ostvareni ukupni rashodi manji za 20,39% u odnosu na ostvarenje iz 2011. godine.

Pregled ukupnih prihoda dat je u narednoj tabeli:

R.br.	PRIHODI	Ostvarenje	Ostvarenje	Struktura	Odstupanje
		I-XII 2011	I-XII 2012	u % 2012	u % ost.12/ost.11
1.	Prihodi od prodaje	258.862.272	261.612.324	98,38	101,06
2.	Prihodi od aktiviranja ucinaka i robe	1.665.414	1.053.223	0,40	63,24
3.	Ostali poslovni prihodi	6.631.551	3.252.707	1,22	49,05
U K U P N O		267.159.238	265.918.254	100,00	99,53

Pregled ukupnih rashoda dat je u narednoj tabeli:

R.br.	RASHODI	Ostvarenje	Ostvarenje	Struktura	Odstupanje
				u %	u %

		I-XII 2011	I-XII 2012	2012	ost.11/ost.10
1.	Sirovine i utrošeni materijal	162.477.866	147.192.072	52,50	90,59
2.	Troškovi primanja zaposlenih	51.384.327	50.485.712	18,79	98,25
3.	Amortizacija	36.486.004	30.506.856	11,35	83,61
4.	Ostali poslovni rashodi	99.338.518	52.646.659	18,57	52,99
5.	Ukupno	349.686.715	280.831.300	104,22	80,30
6.	Finansijski prihodi/rashodi-neto	-12.128.444	-12.093.447	-4,22	99,71
U K U P N O		337.558.271	268.737.853	100,00	79,61

Pregled fakturisane (sa PDV-om) i naplaćene realizacije dat je u tabeli koja slijedi:

R.b.	Grupa potrošača	Fakturisano u 2012.g.	Naplaćeno u 2012.g.	Ostvarena naplata u %
1.	Direktni potrošači	53.904.883,36	44.082.304,77	81,78
2.	Distributivni potrošači	194.390.789,87	182.977.556,87	94,13
2.1.	Domacinstva	118.519.328,69	106.599.341,55	89,94
2.2.	Ostali potrosaci	75.871.461,18	76.378.215,32	100,67
UKUPNO (1+2)		248.295.673,23	227.059.861,64	91,45

Najveći stepen naplate potraživanja ostvaren je kod ostalih distributivnih potrošača, a najmanji kod direktnih potrošača. Agencija nije za 2012. godinu odobrila troškove koji nastaju na osnovu rezervisanja za nenaplaćena potraživanja.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna poslovna sredstva EPCG na dan 31.12.2012. godine, iznosila su 1.086 mil € što je više za 37 mil € ili 3,55% od stanja na dan 31.12.2011. godine. U okviru ukupne imovine stalna imovina je imala vrijednost od 863 mil €, što je na nivou 2011. godine.

U strukturi stalne imovine povećanja, u odnosu na prethodnu godinu su na poziciji nematerijalne imovine, nekretnina, postrojenja i opreme, dok su smanjenja evidentirana na pozicijama dugoročnih finansijskih sredstava, plasmana i odloženih poreskih sredstava.

Obrtna imovina je imala vrijednost od 223 mil. €, što je za 37 mil. €, ili 20 %, više u odnosu na 2011. godinu.

Kod obrtnih sredstava došlo je do povećanja zaliha za 12%, potraživanja po osnovu prodaje za 42% i kratkoročnih finansijskih plasmana (za 18 miliona €), dok je došlo do smanjenja gotovine za 28% što je uticalo na smanjenje koeficijenta opšte likvidnosti sa 2,26 u prethodnoj godini na 2,11 u 2012. godini.

Koeficijent trenutne likvidnosti je pogoršan u odnosu na 2011. godinu kad je iznosio 0,89 i iznosi 0,50, odnosno kratkoročne obaveze su dvostruko veće od iznosa gotovine i gotovinskih ekvivalenata.

Ukupna pasiva društva na dan 31.12.2012. godine iznosila je 1.086 mil. €. U odnosu na datum Bilansa stanja za 2011.godinu pasiva je povećana za 3,55%. Do povećanje pasive je došlo zbog povećanja ukupnih obaveza u iznosu od 43 mil. €.

Dugoročne obaveze su povećane za 20 mil € ili 18,6% (u okviru njih najviše krediti 16 mil.€ ili 33,4 %). Kratkoročne obaveze su povećane za 23 mil.€ ili 28% (obaveze za poreze i doprinose za 88%, kratkoročne

obaveze iz poslovanja i druge obaveze za 31%, tekuće dospijee dugoročnih kredita za 5% dok su jedino kratkoročne finansijske obaveze smanjene za 44%).

Struktura pasive, odnosno izvora sredstava nije povoljna. Vlasnički kapital iznosi 853 mil €, i znatno je veći od pozajmljenog koji iznosi 233 mil €. Iz navedenog proizilazi da je odnos izvora sredstava 78:22% u korist vlasničkog kapitala, što je neznatno povoljnije u odnosu na 2011. godinu u kojoj je ovaj odnos bio 82:18%. Smanjenje učešća sopstvenog u ukupnom kapitalu u 2012. godini nastalo je usljed ostvarenog negativnog poslovnog rezultata i zaduživanja kompanije.

Po ocjeni regulatora, učešće sopstvenog u ukupnom kapitalu je previsoko. U tom smislu, Agencija sprovodi regulatornu politiku koja izjednačava učešće pozajmljenog i vlasničkog kapitala u ukupnom kapitalu sa ciljem optimizacije troškova kapitala, koji se odražavaju na cijenu električne energije koju plaćaju krajnji potrošači.

Koeficijent finansijske stabilnosti, izražen kao odnos dugoročno vezanih sredstava i dugoročnih izvora finansiranja na kraju 2012. godine iznosi 0,91, dok je na kraju 2011. godine iznosio 0,92 odnosno u obje godine je manji od 1 iz čega se zaključuje da su ispunjeni uslovi za održavanje dugoročne finansijske stabilnosti. Promjeni ovog koeficijenta u 2012. godini doprinijelo je povećanje dugoročnih obaveza i smanjenje akcijskog kapitala.

Koeficijent dugoročne finansijske ravnoteže za 2012. godinu iznosi 1,10 i viši je od koeficijenta u 2011. godini koji je iznosio 1,09, odnosno na jedinicu dugoročno vezanih sredstava preduzeće ima 1,10 jedinice dugoročnih izvora finansiranja, što doprinosi održavanju sigurnosti poslovanja.

c) Prihodi, rashodi i poslovni rezultat regulisanih djelatnosti u EPCG

Prema Izveštaju o poslovanju za 2012. godinu Elektroprivreda je ostvarila ukupan prihod od prodaje 261,6 mil.€, uključujući prihod u iznosu od 33 mil.€ od isporuke energije EPS po dugoročnom ugovoru. Ostvareni prihod odnosi se na prihod od prodaje električne energije tarifnim i ugovornim kupcima u Crnoj Gori u iznosu od 209,90 mil.€, prihod od izvoza 11,44 mil €, prihod za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu 5,92 mil. € i ostalih prihoda od 2,47 mil.€.

U narednoj tabeli prikazana je struktura ostvarenog prihoda po kategorijama kupaca:

POTROŠAČ	Ukupno 2012. godina		
	Potrošnja	Fakturisano	€/kWh
	(MWh)	(€)	
KAP / Montenegrobonus	1.110.989	47.717.887	0,04295
ŽNK	47.087	2.341.330	0,04972
ŽCG	14.603	878.071	0,06013
TE Pljevlja-sopstvena potrošnja	9.052	538.804	0,05952
1. Ukupno direktni potrošači:	1.181.731	51.476.092	0,04356
35kV	83.835	4.254.364	0,05075
10kV	292.804	19.825.366	0,06771
Ukupno 0,4kV	1.678.554	136.756.511	0,08147
0,4kV I stepen	139.366	14.157.545	0,10159

0,4 kV II stepen	313.955	24.675.466	0,07859
0,4 kV domacinstva*	1.225.233	97.923.500	0,07992
Korekcija storno	-	-18.271	-
Racunovodstvena korekcija**	-	408.591	-
Korekcija	-	-	-
Popust	-	-2.800.403	-
2. Ukupno distributivni potrosaci-neto	2.055.193	158.426.158	0,07709
Bruto konzum (1+2+3)	3.236.924	209.902.250	0,06485
4. Izvoz***	199.815	11.601.290	0,05806
5. Prihod od Prenosa-za pokrice gubitaka	153.769	5.924.723	0,03853
U K U P N O (1+2+3+4+5)	3.590.508	227.428.263	0,06334
5. Ostali	-	2.472.680	-
U K U P N O	3.590.508	229.900.943	0,06403
6. Prodaja elektricne energije-EPS	737.813	33.420.786	0,04530

*U korekciju kod domacinstava ukljucena je i subvencija u iznosu od 1.962.984,80€

**Racunovodstvena korekcija u iznosu od -408.591,00€ odnosi se na razgranicene prihode zbog citanja potrosnje u januaru 2012. godine (ostala potrosnja -106.537€, a na domacinstva -302.054€)

***Izuzeta konsolidovana energija (15.617MWh)

U 2012. godini Elektroprivreda je ostvarila ukupne rashode u iznosu od 269 mil €.

U narednoj tabeli dat je pregled ostvarenih rashoda Društva kao cjeline kao i pregled rashoda funkcionalnih i organizacionih cjelina Društva.

r..b	RASHODI	EPCG	Proizvodnja	Distribucija	Elektrogra-dnja	Distribucija sa El.gradnjom	Snabdijevanje	Direkcija
1.	Nabavna vrijednost prodate robe	96.383.204	96.383.204	0	0	0	0	0
2.	Troškovi materijala	50.808.868	44.083.520	5.784.489	510.982	6.295.471	134.055	295.823
3.	Troškovi zarada,naknada zarada i ostali licni rashodi	50.485.711	11.141.424	22.331.821	1.488.632	23.820.454	2.973.798	12.550.036
4.	Troškovi amortizacije i rezervisanja	30.506.856	17.206.929	12.197.562	148.081	12.345.643	219.829	734.455
5.	Ostali poslovni rashodi	48.107.052	10.182.361	7.638.365	274.880	7.913.244	22.536.134	7.475.312
6.	Ostali rashodi	4.539.609	1.321.922	3.066.475	118.210	3.184.685	-3.278.879	3.311.881
	UKUPNO	280.831.300	180.319.360	51.018.712	2.540.785	53.559.497	22.584.937	24.367.507
7.	Finansijski prihodi/rashodi-neto	-12.093.445	886.425	-79.525	186	-79.339	-10.247.432	-2.653.102
	UKUPNO	268.737.855	181.205.785	50.939.187	2.540.971	53.480.158	12.337.505	21.714.405

Shodno zakonskim ovlaštenjima Agencija je za 2012. godinu Elektroprivredi Crne Gore odobrila regulatorno dozvoljeni prihoda za Operatora distributivnog sistema i Javnog snabdjevača, dok proizvodnja kao tržišna djelatnost, ne podliježe ekonomskoj regulaciji.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni pregled odobrenih i ostvarenih troškova Operatora distributivnog sistema u 2012. godini bez varijabilnih troškova za pokrivanje dozvoljenih gubitaka u distributivnom sistemu.

R.br.	RASHODI	Distribucija		Razlika
		Ostvareno	Odobreno	(2/3), %
	1	2	3	4
1.	Troškovi usluga trećih lica i matične kompanije	13.148.707	5.936.825	121%
2.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	5.784.489	4.436.346	30%
3.	Troškovi zarada, nakn.zarada i ostali licni rashodi	22.331.821	21.333.721	5%
4.	Troškovi amortizacije	12.197.562	14.198.285	-14%
5.	Ostali poslovni rashodi*	7.638.365	6.996.158	9%
6.	Ostali rashodi**	3.066.475	0	
UKUPNO		64.167.419	52.901.335	21%
7.	Finansijski prihodi/rashodi-neto	-79.525	0	
UKUPNO		64.246.944	52.901.335	24%

*u ovu grupu troškova klasifikovani su troškovi odobreni od strane Agencije izuzev troškova numerisanih brojevima od 1-4

** u ovu grupu rashoda svrstani su rashodi koje Agencija nije odobrivala

Iz prethodne tabele jasno je da je Operator distributivnog sistema ostvario prekoračenje odobrenih troškova na svim troškovnim pozicijama, osim troškova amortizacije. Najveće prekoračenje ostvareno je kod troškova usluga trećih lica i matične kompanije tj. troškova Direkcije koji su raspoređeni po ključu koji je dostavila EPCG i koji predviđa raspoređivanje ovih troškova u iznosu od 53,96% na ovu cjelinu. Na nivou kompanije (bez neto finansijskih prihoda) ovi troškovi iznosili su 24 mil€.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni pregled odobrenih i ostvarenih troškova javnog snabdjevača u 2012.godini.

R.br.	RASHODI	Snabdijevanje		razlika
		ostvareno	odobreno	(2/3) %
	1	2	3	4
1.	Troškovi usluga trećih lica i matične kompanije	1.927.470	745.765	158%
2.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	134.055	114.269	17%
3.	Troškovi zarada, nakn.zarada i ostali licni rashodi	2.973.798	2.941.816	1%
4.	Troškovi amortizacije	219.829	217.191	1%
5.	Ostali poslovni rashodi*	22.536.134	3.130.203	620%
6.	Ostali rashodi**	-3.278.879	0	
UKUPNO		24.512.407	7.149.245	243%
7.	Finansijski prihodi/rashodi-neto	-10.247.432		
UKUPNO		14.264.975	7.149.245	100%

*u ovu grupu troškova klasifikovani su troškovi odobreni od strane Agencije izuzev troškova numerisanih brojevima od 1-4

** ostali rashodi se najvećim dijelom odnose na troškove rezervisanja koja Agencija nije odobrila odlukama koje su se primjenjivale u 2012.godini

Iz prethodne tabele jasno je da je Javni snabdjevač ostvario prekoračenje odobrenih troškova na svim troškovnim pozicijama. Najveće prekoračenje ostvareno je kod ostalih poslovnih rashoda i troškova usluga trećih lica i matične kompanije tj. troškova Direkcije koji su na ovu funkcionalnu cjelinu raspoređeni po ključu koji je dostavila EPCG i koji predviđa raspoređivanje ovih troškova u iznosu od 7,90% na ovu cjelinu.

Osim troškova poslovanja operatoru distributivnog sistema i javnom snabdjevaču Agencija je u 2012. godini odobrila javnom snabdjevaču troškove za nabavku električne energije za isporuku kupcima po regulisanim tarifama i pokrivanje odobrenih gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu u ukupnom iznosu od 138mil€, od čega za troškove energije iz domaćih izvora iznos od 112mil.€ a za troškove energije iz uvoza iznos od 26mil€ kao i troškove za plaćanje usluga prenosa u iznosu od 24mil€.

Ukupan regulatorno dozvoljeni prihod na godišnjem nivou, koji je u skladu sa odlukama Agencije transponovan u tarife, cijene i naknade u 2012.godinu, iznosio je 241mil. €.

Ukupno ostvareni prihod od prodaje električne energije direktnim i distributivnim potrošačima, prihod od gubitaka u prenosnom sistemu i ostali prihodi u istom periodu iznosili su 216 mil. €.

Odlukama iz decembra 2011. godine, kojima su izvršene korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda EPCG za javnog snabdjevača i operatora distributivnog sistema korigovani su prihodi subjekata za iznos odstupanja ostvarenih veličina u odnosu na odobrene za period 01.01.2010-30.11.2011. godine.

Razlike između odobrenih i ostvarenih prihoda i troškova zaključno sa 31.05.2012. godine, nastale kao posljedica okolnosti na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati, ostvarene u periodu nakon 30.11.2011. godine, uključene su kod obračuna regulatorno dozvoljenog prihoda za regulatorni period koji je počeo 01.08.2012. godine, u skladu sa Metodologijom za distribuciju i Metodologijom za snabdijevanje. Razlike između odobrenih i ostvarenih veličina na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati nastale u periodu 31.05.-31.12.2012. godine biće obuhvaćene u postupku utvrđivanja korekcija za prvu regulatornu godinu u skladu sa Pravilima za izmjenu tarifa za električnu energiju odnosno prilikom utvrđivanja regulatorno dozvoljenih prihoda za naredni regulatorni period.

d) Mišljenje revizora na finansijske iskaze EPCG

Revizor je dao mišljenje na finansijske iskaze Elektroprivrede za 2012. godinu sa iznijetom rezervom zbog nepostojanja dokumentacije o vlasništvu nad pojedinim djelovima imovine društva tj. osnovnih sredstava. Revizor je u mišljenju naveo da preduzeće ima kontrolu nad ekonomskim koristima koje pritiču u preduzeće po osnovu korišćenja sredstava koja su upisana u registar osnovnih sredstava, kao i da Vlada Crne Gore, prema Ugovoru o kupoprodaji koji je zaključila sa A2A S.p.A., garantuje da je ukupna imovina iskazana u finansijskim izvještajima EPCG na dan potpisivanja ugovora, u vlasništvu EPCG. U skladu sa navedenim rukovodstvo Društva vjeruje u ispravnost priznavanja navedenih sredstava u okviru imovine društva i ulaže napore da upotpuni dokumentaciju o vlasništvu. U vezi sa tim revizor nije u mogućnosti da procijeni eventualne korekcije, koje bi mogle nastati, na stavkama imovine kao i efekte eventualnih korekcija na bilansima za 2011. i 2012. godinu. Po istom pitanju izvještaj revizora je bio modifikovan i za 2011.godinu.

5.4. Poslovanje Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD

Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES) funkcioniše kao nezavisno pravno lice od 01.04.2009. godine, nakon izdvajanja iz EPCG. CGES je akcionarsko društvo sa sljedećom vlasničkom strukturom: Država Crna Gora 55% akcija, italijanska kompanija Terna Rette Elettrica Nazionale SpA-Italija u 22,09% i ostali akcionari 22,91%.

a) Rezultat poslovanja u 2012.godini

Prema finansijskim izvještajima za 2012. godinu CGES je ostvario ukupan prihod u iznosu od 30,88 mil € i to:

- prihod od korišćenja prenosne mreže u iznosu od 16,50 mil.€,
- prihod od alokacije prenosnih kapaciteta 6,98 mil.€,
- prihod od nadoknada za gubitke u prenosnoj mreži u iznosu od 4,64 mil.€,
- finansijski prihod 1,71 mil. €,
- ostale poslovne prihode u iznosu od 1,05 mil.€.

U istom periodu CGES ostvario je rashode u iznosu od 24,33 mil € i to:

- troškove električne energije za pokrivanje gubitaka u iznosu od 5,92 mil €
- troškove zaposlenih u iznosu od 6,79 mil €,
- troškove amortizacije i rezervisanja 7,82 mil €,
- ostale poslovne rashode u iznosu od 3,27 mil €, i
- troškove materijala u iznosu od 0,53 mil.€.

odnosno ostvario je dobit u iznosu od 6,55 mil €.

U odnosu na regulatorno dozvoljeni prihod za 2012. godinu koji je ovom subjektu odobren u iznosu od 24 mil €, ostvareni prihod veći je za 28,67%. Ostvareni troškovi poslovanja (fiksni, varijabilni i amortizacija) veći su za 11 % od odobrenih, dok je ostvareni povrat na investicije odnosno dobit niža od odobrene za 50%.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni prikaz odobrenih i ostvarenih troškova za 2012. godinu:

R.br.	RASHODI	CGES		Razlika
		Ostvareno	Odobreno	(2/3, %)
	1	2	3	4
1.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	534.785	679.737	-21%
2.	Troškovi zarada, nakn.zarada i ostali licni rashodi	6.790.153	4.825.530	41%
3.	Troškovi amortizacije i rezervisanja	6.551.698	6.158.676	6%
4.	Ostali poslovni rashodi*	9.945.883	3.070.167	224%
U K U P N O		23.822.519	14.734.110	62%
5.	Finasijski prihodi/rashodi-neto	1.080.891		
U K U P N O		22.741.628	14.734.110	54%

*u ovu grupu rashoda svrstani su svi rashodi koje je Agencija odobrila osim rashoda numerisanih brojevima od 1-3

Iz prethodne tabele se vidi da je Operator prenosnog sistema ostvario veće troškove na svim troškovnim pozicijama , u odnosu na odobrene, osim troškova rezervnih djelova i materijala.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni prikaz odobrenih i ostvarenih prihoda za 2012.godinu:

R.br.	PRIHODI	CGES		Razlika
		Ostvareno	Odobreno	(2/3,%)
	1	2	3	4
1.	Prihodi od korišćenja prenosne mreže	16.505.322	14.244.617	-11%
2.	Prihodi od gubitaka u prenosnom sistemu	4.643.225	5.110.538	-9%
3.	Ostali prihodi	8.814.579	4.347.536	86%
UKUPNO		29.963.126	23.702.691	4%

Iz prethodne tabele se vidi da je Operator prenosnog sistema ostvario veće ostale prihode i prihode od korišćenja prenosne mreže, dok je ostvario manje prihode od gubitaka u prenosnom sistemu u odnosu na odobrene.

Razlike između odobrenih i ostvarenih prihoda i troškova zaključno sa 31.05.2012. godine, nastale kao posljedica okolnosti na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati ostvarene u periodu nakon 30.11.2011. godine, uključene su kod obračuna regulatorno dozvoljenog prihoda za regulatorni period koji je počeo 01.08.2012. godine, u skladu sa Metodologijom za prenos. Razlike između odobrenih i ostvarenih veličina na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati nastale u periodu 31.05.-31.12.2012. godine biće obuhvaćene u postupku utvrđivanja korekcija za prvu regulatornu godinu u skladu sa Pravilima za izmjenu tarifa za električnu energiju odnosno prilikom utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda za naredni regulatorni period.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna aktiva društva na dan 31.12.2012. godine iznosila je 199 mil € i u odnosu na datum Bilansa stanja za 2011. godinu aktiva je povećana za 2,53%.

Ukupna poslovna sredstva CGES na dan 31.12.2012. godine, iznosila su 199 mil € što je više za 4,8 mil € ili 2,52% od stanja na dan 31.12.2011. godine. U okviru ukupne imovine stalna imovina je imala vrijednost od 144 mil €, što je za 7,1 mil €, odnosno 5,23% više u odnosu na 2011. godinu.

U strukturi stalne imovine značajno povećanje, u odnosu na prethodnu godinu, je kod nekretnina (6,9 miliona € ili 5,13 %).

Obrtna imovina je imala vrijednost od 55 mil €, što je za 2,2 mil € ili 4 % manje u odnosu na 2011. godinu. Kod obrtnih sredstava došlo je do smanjenja zaliha za 10% i smanjenja kratkoročnih potraživanja za 19 %, što je uticalo na smanjenje koeficijenta opšte likvidnosti sa 5,88 u prethodnoj godini na 4,84 u 2012. godini.

Koeficijent trenutne likvidnosti je smanjen u odnosu na 2011. godinu, kad je iznosio 2,38 i iznosi 1,73, ali i dalje su kratkoročne obaveze skoro dvostruko manje od gotovine i gotovinskih ekvivalenata.

Ukupna pasiva društva na dan 31.12.2012. godine iznosila je 199 mil €. U odnosu na datum Bilansa stanja za 2011. godinu pasiva je povećana za 2,52%. Povećanje pasive uslijedilo je zbog povećanja kratkoročnih obaveza društva (1,6 mil €), a istovremeno je kapital društva povećan za 2% odnosno za 3,3 mil € u odnosu na 2011. godinu i iznosi 165 mil €.

Struktura pasive odnosno izvora sredstava nije povoljna. Vlasnički kapital iznosi 165 mil €, i znatno je veći od pozajmljenog koji iznosi 34 mil €. Iz navedenog proizilazi da je odnos izvora sredstava 83:17% u korist vlasničkog kapitala.

Po ocjeni regulatora, učešće sopstvenog u ukupnom kapitalu je previsoko. U tom smislu, Agencija sprovodi regulatornu politiku koja izjednačava učešće pozajmljenog i vlasničkog kapitala u ukupnom kapitalu sa ciljem optimizacije troškova kapitala, koji se odražavaju na cijenu električne energije koju plaćaju krajnji potrošači.

Koeficijent finansijske stabilnosti, izražen kao odnos dugoročno vezanih sredstava i dugoročnih izvora finansiranja na poslednji dan 2012. godine iznosi 0,78, i pogoršan je u odnosu na 2011. godinu kada je iznosio 0,75, iako je u obje godine manji od 1 iz čega se zaključuje da su zadovoljeni uslovi dugoročne finansijske stabilnosti. Promjeni ovog koeficijenta u 2012. godini doprinijelo je dvostruko veće povećanje stalne imovine u odnosu na uvećanje dugoročnih izvora sredstava.

Koeficijent dugoročne finansijske ravnoteže na kraju 2012. godine iznosi 1,29 i niži je od koeficijenta u 2011. godini, koji je iznosio 1,33 odnosno na jedinicu dugoročno vezanih sredstava preduzeće ima 1,29 jedinica dugoročnih izvora finansiranja. Dugoročna finansijska ravnoteža nije narušena iako je pokazatelj niži u odnosu na prethodnu godinu.

c) Mišljenje revizora na finansijske iskaze CGES

Na finansijske iskaze CGES-a Revizorska kuća KPMG je dala pozitivno mišljenje u kojem je navedeno da finansijski iskazi prikazuju istinito i objektivno finansijsko stanje Društva na 31.12.2012. godine.

5.5. Komentar rezultata analize troškova EPCG i CGES

Analizom troškova Elektroprivrede ostvarenih u 2012. godini utvrđeno je da su ukupni ostvareni troškovi značajno veći od odobrenih, dok je ostvareni prihod nešto niži od odobrenog što je dovelo do negativnog rezultata poslovanja kompanije.

Kod operatora distributivnog sistema, operatora prenosnog sistema i javnog snabdjevača evidentno je značajno prekoračenje troškova na koje subjekti mogu uticati, što upućuje na potrebu da se uspostavi kontrola nad tim troškovima s obzirom da subjekti obavljaju djelatnosti koje predstavljaju javnu uslugu u oblasti energetike u skladu sa Zakonom.

S obzirom na činjenično stanje navedeno u ovom izvještaju procijenjeno je da elektroenergetski sektor u budućnosti može da poboljša sopstvene performanse, poveća sigurnost snabdijevanja potrošača i postiže u kontinuitetu pozitivne finansijske rezultate, što bi svakako doprinijelo povoljnijem stanju energetskog sektora u cjelini.

Poboljšanje poslovnog rezultata u narednom periodu energetski subjekti treba da zasnivaju na energičnom suzbijanju ključnih troškova koje mogu kontrolisati (troškovi zarada i ostalih ličnih primanja, troškovi usluga trećih lica, troškovi rezervnih djelova (potrebno bolje upravljanje zalihama) i vanredni troškovi) koji su u 2012. godini ostvareni u većem iznosu od odobrenih od strane Agencije. U tom smislu Agencija će, u okviru svojih ovlaštenja i odgovornosti, nastaviti da odobrava ove troškove u skladu sa načelom odobravanja razumnih operativnih troškova koji će dovesti do utvrđivanja razumnih cijena u narednom periodu.

5.6. Poslovanje Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO

a) Rezultat poslovanja u 2012.godini

Prema finansijskim iskazima za 2012. godinu Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE) je ostvario ukupan prihod u iznosu od 434.592 € i to:

- prihod od prodaje u iznosu od 401.912 €,
- ostali poslovni prihod u iznosu od 32.559 € i
- finansijski prihodi u iznosu od 121 €.

U istom periodu COTEE ostvario je rashode u iznosu od 350.222 € i to:

- troškove materijala u iznosu od 6.717 €
- troškove zarada, naknada zarada u iznosu od 227.983 €,
- troškove amortizacije 32.506 €,
- ostale poslovne rashode u iznosu od 82.949 € i
- finansijske rashode u iznosu od 67 €,

odnosno ostvario je dobit u iznosu od 84.370 €.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna aktiva društva na dan 31.12.2012. godine iznosila je 359.827 € i sastojala se od stalne imovine u iznosu od 185.693 € i obrtnih sredstava u iznosu od 174.134 €.

Ukupna pasiva društva na dan 31.12.2012. godine iznosila je 359.827 €, a sastojala se od kapitala 104.029 €, kratkoročnih obaveza 48.362 € i ostalih obaveza 207.436 €.

c) Mišljenje revizora na finansijske iskaze COTEE

Na finansijske iskaze COTEE revizor Monte Audit Plus je dao pozitivno mišljenje u kojem je navedeno da finansijski iskazi istinito i fer prikazuju finansijski položaj DOO Crnogorski operator tržišta električne energije, njegovu finansijsku uspješnost i njegove novčane tokove u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

5.7. Poslovanje Rudnika uglja AD Pljevlja

Zakon o energetici se ne primjenjuje na djelatnosti koje se odnose na istraživanje i eksploataciju uglja. Međutim, zbog značaja uglja kao energenta za proizvodnju električne energije i potrebe praćenja ostvarenja troškova uglja za proizvodnju u TE Pljevlja, ovdje su dati osnovni pokazatelj poslovanja ovog privrednog subjekta.

U 2012. godini Rudnik uglja AD Pljevlja ostvario je ukupan prihod u iznosu od 50.082.444 €, što je za 9,1% manje u odnosu na 2011. godinu; ukupne rashode u iznosu od 51.299.766 €, odnosno ostvario gubitak u iznosu od 1.217.322 €. Istovremeno, ostvareni prihod od prodaje uglja TE "Pljevlja" iznosi 46.084.065.€ Prihodi ostvareni prodajom uglja veći su od planom utvrđenog iznosa za 2.812.265 € ili za 6,5%.

Ukupna vrijednost aktive, odnosno imovine Društva na dan 31.12.2012. godine, iznosila je 97.998.000 € i manja je od one prije godinu dana za 5.544. 893 hiljade €, ili za 5,4%.

Kod stalne imovine došlo je do povećanja vrijednosti stavke nekretnine, postrojenja i oprema koja se povećala za 2.419.923 € ili za 3,4% i iznosi 73.315.260 €, pa u strukturi ukupne aktive učestvuju sa 74,8%. Ostale stavke u okviru ove globalne pozicije ostale su na približno istom nivou ili sa smanjenjima koja nemaju većeg značaja.

Kod obrtne imovine do povećanja je došlo na poziciji potraživanja za iznos od 2.004.816 €, ili za 21,74%

U strukturi pasive, sopstveni kapital učestvuje sa 17,85%, dok pozajmljeni kapital učestvuje sa 82,15%, od čega se na kratkoročni kapital odnosi 46,9%.

Prosječno ostvarena cijena koštanja uglja u 2012. godini, iznosila je 30,12 € po toni.

5.8. Finansijsko poslovanje subjekata iz oblasti nafte i gasa

Opštim uslovima licenci je propisano da su subjekti iz oblasti nafte i gasa dužni da do kraja juna tekuće godine dostave Agenciji izvještaj o poslovanju za prethodnu godinu. Navedeni izvještaj treba da obuhvati tehničke, operativne, administrativne i finansijske aspekte licencirane djelatnosti.

Od ukupno 58 licenciranih subjekata, do izrade ovog izvještaja, 32 subjekata je dostavio Agenciji izvještaj o poslovanju za 2012. godinu, i to: Jugopetrol AD Kotor, Montenegro Bonus DOO Cetinje, Alba Petrol DOO Podgorica, IK Real DOO Podgorica, Mojkovac Petrol DOO Mojkovac, Vihor DOO Podgorica, S&M DOO Herceg Novi, Vuk Petrol DOO Kotor, Dak Petrol DOO Podgorica, Senić Petrol DOO Podgorica, Zetatrans AD Podgorica, INA Crna Gora DOO Podgorica, Montenegro Lubricants DOO Kotor, Kalamper DOO Bar, NIK YU Company DOO Bar, AP-Petrol DOO Bijelo Polje, EC Autotrade DOO Podgorica, Eco Gas DOO Podgorica, Piva Petrol DOO Plužine, Euro Petrol DOO Podgorica, CMC AD Podgorica, Samcommerc DOO Tivat, SMN Transporti DOO Kotor, Šavnik Petrol DOO Šavnik, Energogas DOO Podgorica, Transpetrol DOO Podgorica, Montenegropetrol DOO Podgorica, Neksan DOO Nikšić, Virage DOO Podgorica, Castellana Co DOO Podgorica, Lukoil Montenegro DOO Podgorica, Euro Gas DOO Podgorica.

Analizom dostavljenih izvještaja za 2012. godinu, utvrđeno je, da je od 32 naprijed navedenih subjekata, 21 ostvarila pozitivan finansijski rezultat, a da su Montenegro Bonus DOO Cetinje, Alba Petrol DOO Podgorica

INA Crna Gora DOO Podgorica, Eco Gas DOO Podgorica, Samcommerc DOO Tivat, SMN Transporti DOO Kotor, Energogas DOO Podgorica, Mojkovac Petrol DOO Mojkovac, Euro Gas DOO Podgorica, Virage DOO Podgorica i Lukoil Montenegro DOO Podgorica ostvarili negativan finansijski rezultat.

Najveći snabdjevač naftnim derivatima na tržištu Crne Gore je Jugopetrol AD Kotor. Prema Izvještaju o poslovanju za 2012. godinu, Jugopetrol AD Kotor je u toku 2012. godine, ostvario ukupnu prodaju derivata nafte od 255.330 m³, što je za 8 % manje u odnosu na 2011. godinu. Smanjenje je uglavnom nastalo kod prodaje privatnim benzinskim stanicama (-16.300 m³), kao i kod prodaje komercijalno i industrijskom sektoru (-6.422m³). Dalje, negativno ekonomsko okruženje imalo je veliki uticaj na obim prodaje, kao i nepovoljni vremenski uslovi tokom februara 2012.

Ukupno ostvareni prihod Jugopetrola u 2012. godini, iznosio je 199.443.154 €, što je za 3 % više nego prethodne godine. Jugopetrol AD Kotor je ovu poslovnu godinu završio pozitivnim finansijskim rezultatom od 2.178.309 €, što je za 5,72 mil € manje nego prethodne godine.

Prema navodima iz Izvještaja o izvršenoj reviziji finansijskih izvještaja za 2012. godinu, urađenom od strane Društva za reviziju finansijskih iskaza EUROREV DOO Podgorica, Montenegro Bonus DOO Cetinje je za period 01.01-31.12.2012. godine, ostvarilo gubitak iz poslovanja u iznosu od 608.000 €.

Osnovna sredstva Društva, najvećim dijelom, čine sredstva dobijena od Vlade Crne Gore na osnovu Ugovora broj 01-2360/1 od 11.07.2003. godine. Na Montenegro Bonus DOO Cetinje, prenijeto je pravo korišćenja, upravljanja i raspolaganja, pokretnom i nepokretnom imovinom, osim raspolaganja svojinskim pravima na nepokretnostima bivše Savezne direkcije za robne rezerve, a koja se nalazi na teritoriji Crne Gore.

6. STANJE I AKTIVNOSTI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE

U skladu sa usvojenim modelom tržišta u Crnoj Gori, tržište električne energije sastoji se od veleprodajnog i maloprodajnog tržišta. Učesnici veleprodajnog tržišta su proizvođači, trgovci, snabdjevači i kvalifikovani kupci koji se samosnabdijevaju (imaju balansnu odgovornost), dok su učesnici maloprodajnog tržišta snabdjevači i kvalifikovani kupci, tj. oni koji imaju pravo da biraju svog snabdjevača. Kupci iz kategorije „domaćinstva“ su zadržali status tarifnih kupaca, što znači da nemaju pravo izbora svog snabdjevača sve do 1 januara 2015. godine.

Imajući u vidu iskustva drugih, razvijenijih, zemalja, koja pokazuju da je zaživljavanje i razvoj pravog konkurentskog tržišta dugotrajan i veoma kompleksan proces, koji, pored postojanja pravne regulative, zahtijeva punu profesionalnu i poslovnu ozbiljnost i odgovornost svih učesnika, predviđeno je da se razvoj i liberalizacija crnogorskog tržišta odvijaju postepeno, u skladu sa razvojem konkurencije i ukupnih odnosa na tržištu. To znači da će se u početnom periodu, tj. do pojave novih snabdjevača i stvaranja konkurencije, svi kupci snabdijevati posredstvom javnog snabdjevača, po regulisanim tarifama, osim kupaca koji se snabdijevaju po posebnim ugovorima. Kupci priključeni na prenosni sistem (KAP, Željezara, Željeznička infrastruktura) su prestali da se snabdijevaju električnom energijom po regulisanim tarifama 31.12.2012. godine.

Tokom 2012. godine, Agencija je nastavila sa obavljanjem poslova i aktivnosti vezanih za poboljšanje normativnih i drugih uslova koji treba da doprinesu ubrzavanju procesa stvaranja i jačanja tržišta električne energije u Crnoj Gori. Pritom, kao najvažnije, treba izdvojiti:

1. Donijeta je Metodologija za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije, kao jedan od ključnih dokumenata, neophodnih za uredno funkcionisanje elektroenergetskog sistema, samim tim i veleprodajnog tržišta. Imajući u vidu značaj dokumenta, Agencija je obezbijedila da u radu Radne grupe koja je pripremala Metodologiju, aktivno učestvuju i predstavnici energetskih subjekata, kao i da se u postupku utvrđivanja konačnog teksta dokumenta, organizuje javna rasprava sa dva okrugla stola čime je data mogućnost svim zainteresovanim stranama da daju svoj doprinos u izradi ovog važnog akta;

2. Odobrena su nova, sa Zakonom usklađena, Tržišna pravila, kao akt koji definiše učesnike na tržištu, proceduru sticanja statusa učesnika i njihov nediskriminatoran i nepristrasan položaj, utvrđuje prava, obaveze i odgovornosti učesnika i energetskih subjekata, kao i odnose i tok aktivnosti na tržištu električne energije. Mada ovaj akt izvorno priprema Operator tržišta i dostavlja ga Agenciji na odobravanje, treba reći da je konačan tekst Pravila utvrđen u neposrednoj stručnoj saradnji predstavnika Agencije i Crnogorskog operatora tržišta električne energije (COTEE);
3. Donijeta su Pravila o odobravanju naknade za rad operatora tržišta električne energije, kao akt kojim se uređuje način utvrđivanja naknade za rad COTEE;
4. Izdata je Licenca za djelatnost snabdijevanja električnom energijom, energetskom subjektu "Montenegro bonus" DOO Cetinje, čime je ova kompanija stekla pravo snabdijevanja električnom energijom kvalifikovanih kupaca u Crnoj Gori;
5. Donijeta je Odluka o odobravanju cijena za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja Crnogorskom elektroprenosnom sistemu AD Podgorica, za period 01.08.2012 - 31.07.2015. godine;
6. Donijeta je Odluka o odobravanju naknade za rad Crnogorskom operatoru tržišta električne energije DOO Podgorica, za period 01.08.2012 - 31.07.2015. godine, čime su stvorene materijalne pretpostavke koje ovom subjektu omogućavaju neposredno i potpuno pristupanje obavljanju djelatnosti organizovanja tržišta, u skladu sa licencom.

Jedan od neposrednih rezultata ovih aktivnosti je vrlo uspješno funkcionisanje sistema dodjele prenosnih kapaciteta na interkonektivnim vodovima putem aukcija, čime CGES ostvaruje značajan prihod. Aukcije se odvijaju u skladu sa Pravilima za dodjelu prenosnih kapaciteta i to predstavlja jedan od osnovnih segmenata otvorenog tržišta električne enegije.

Ukupan prihod po ovom osnovu, ostvaren u 2012. godini, iznosi 6.975.580,14 €, od čega je 3.351.941,05 € ostvareno putem godišnjih, 3.611.972,49 €, putem mjesečnih aukcija i 11.666,60 €, putem dnevnih aukcija. Ovdje treba naglasiti da se korist od ove djelatnosti direktno prenosi na domaće kupce, jer se ovaj prihod odbija od regulatorno dozvoljenog prihoda CGES koji se prenosi na tarife za krajnje kupce u Crnoj Gori.

U naredoj tabeli su prikazani rezultati godišnjih, mjesečnih i dnevnih aukcija za dodjelu prava na korišćenje prekograničnih prenosnih kapaciteta za 2012. godinu.

Prihodi po osnovu godišnjih, mjesečnih i dnevnih aukcija za 2012. godinu (€)			
Smjer	Godišnja	Mjesečna	Dnevna
Srbija->Crna Gora	339.437,60	352.223,79	4.645,00
Crna Gora->Srbija	103.941,60	61.419,70	0,00
BiH->Crna Gora	282.434,60	279.726,60	7.021,60
Crna Gora->BiH	73.166,00	45.209,30	0,00
Albanija->Crna Gora	148.957,00	81.353,10	0,00
Crna Gora->Albanija	2.404.004,25	2.792.040,00	0,00
UKUPNO	3.351.941,05	3.611.972,49	11.666,60
Ukupan ostvaren prihod	6.975.580,14		

U toku 2012. godine "Montenegro Bonus" DOO Cetinje je izdata licenca za obavljanje djelatnosti snabdijevanja električnom energijom, koji je snabdijevao KAP električnom energijom u periodu od 01. oktobra do 31. decembra 2012. godine, što je prvi primjer snabdijevanja mimo javnog snabdjevača, odnosno prvi primjer snabdijevanja posredstvom licenciranog snabdjevača na tržištu.

Pored aktivnosti na organizovanju nacionalnog tržišta, veliki napredak se dogodio na regionalnom nivou. Naime, 13. juna 2012. godine osnovana je „Kancelarija za koordinisane aukcije u Jugoistočnoj Evropi“ (CAO SEE) sa sjedištem u Crnoj Gori, kada su predstavnici operatora sistema prenosa električne energije iz

Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Grčke, Crne Gore, Rumunije, Slovenije, Kosova i Turske potpisali ugovor o osnivanju kompanije, kao društva sa ograničenom odgovornošću, u skladu sa crnogorskim zakonodavstvom, što predstavlja prvi pravi regionalni projekat u Jugoistočnoj Evropi i prvi konkretan i neophodan korak ka konstituisanju regionalnog tržišta električne energije.

Cilj Kancelarije je da harmonizuje metode upravljanja zagašenjima i vrši optimizaciju prekograničnih kapaciteta u Jugoistočnoj Evropi.

U inicijalnoj fazi, koja će trajati godinu dana, Projektni tim će izvršiti sve pripreme u organizacionom i legislativnom dijelu kako bi po isteku ove faze Kancelarija bila operativno potpuno spremna. Budućim osnivanjem SEE CAO, operatori zemalja učesnica će uspostaviti jedinstvena aukcijska pravila i zajedničku platformu za alokaciju kapaciteta. Time će se omogućiti da se na jednom mjestu izvrši raspodjela prenosnih kapaciteta za Jugoistočnu Evropu.

7. PODRŠKA REGULATORNOJ AGENCIJI ZA ENERGETIKU U EKONOMSKOJ REGULACIJI SEKTORA ENERGETIKE

U 2011. godini završen je projekat tehničke pomoći za implementaciju Sporazuma o energetske zajednici, finansiran od strane Evropske unije preko Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori (EUD)

Projekat je implementiran u periodu februar 2010 - novembar 2011 od strane Exergia SA (GR) u konzorcijumu sa KANTOR Management Konsultants SA (GR) i Mercados (ES).

Direktni korisnici projekta su bili Sektor za energetske efikasnost (SEE) Ministarstva ekonomije (ME), Operator prenosnog sistema (CGES), Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE) i Regulatorna Agencija za energetiku (RAE).

Opšti cilj projekta je bio da se pruži pomoć kod izrade i implementacije politika energetskog sektora koje će osigurati ispunjavanje obaveza datih u Sporazumu o energetske zajednici, uključujući implementaciju liberalizovanog energetskog tržišta.

Projekat je realizovan u skladu sa Projektnim zadatkom. Kvalitet rezultata implementacije projekta pozitivno je ocijenjen od strane svih korisnika putem zvaničnih dopisa, kao i javnim izjavama zvaničnika ME i korisnika projekta tokom sastanaka i događaja povodom zatvaranja projekta. Takođe se posebno cijenio doprinos konsultanta koji se, pored uobičajenih obaveza konsultanta, odnosi na kontinuiranu ad hoc savjetodavnu pomoć korisnicima, Ministarstvu ekonomije kao i drugim organizacijama.

Analizirajući proces i teškoće sa kojima se suočavalo tokom trajanja TA-EZT projekta, izdvojene su sljedeće oblasti za pružanje dalje tehničke pomoći:

1. Obuka u svakodnevnom radu u procesu implementacije novousvojenih tarifnih metodologija i cijena koje će stupiti na snagu od 1. avgusta 2012.
2. Podrška u definisanju PR strategije kada se u bliskoj budućnosti budu javno obrazlagale ključne odluke
3. Pomoć u postavljanju minimum standarda za kvalitet snabdijevanja (u skladu sa članom 38. ZoE)
4. Razvoj Regulatornog kontnog plana za regulisane energetske subjekte
5. Podrška za implementaciju Pravilnika i Uredbe o OIE i visoko-efikasne kombinovane proizvodnje toplotne i električne energije (VE-KTE)
6. Podrška u implementaciji odredbi trećeg energetskog paketa nakon transponovanja u nacionalno zakonodavstvo.

Nastavak tehničke pomoći počeo je da se implementira od novembra 2012.god. posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, a od strane kompanije Exergia. Projekat se realizuje pod nazivom: "Podrška RAE u ekonomskom regulisanju sektora energetike u Crnoj Gori".

Kako je navedeno u Projektnom zadatku, širi opšti cilj zadatka je da se obezbijedi dalji napredak i unapređenje ekonomskih reformi u Crnoj Gori u prioritetoj oblasti sa veoma zahtijevnom nadležnošću koja je Zakonom o energetici data nacionalnoj Regulatornoj agenciji za energetiku u cilju postizanja potpune implementacije Sporazuma o energetskoj zajednici, u skladu sa Trećim energetskim paketom Evropske Unije najkasnije do 1. januara 2015. godine.

U skladu sa Projektnim zadatkom, aktivnosti koje su planirane da se realizuju podijeljene su u četiri zadatka, i to:

Zadatak 1: Pomoć zaposlenima u Agenciji u implementaciji novih tarifnih metodologija;

Zadatak 2: Razvoj standarda kvaliteta snabdijevanja električnom energijom;

Zadatak 3: Razvoj specifikacije za informaciono-tehnološki sistem Agencije i

Zadatak 4: Implementacija Trećeg energetskog paketa.

Projekat se utvrđenom dinamikom i po navedenim zadacima realizuje od početka tekuće 2013. godine.

8. PRAVNI I REGULATORNI OKVIR

8.1. Normativni okvir regulacije

Tokom 2012. godine, u okviru svoje nadležnosti, Agencija je nastavila sa donošenjem akata u skladu sa Zakonom o energetici iz 2010. godine.

Proces donošenja podzakonskih akata Agencija je sprovodila uz poštovanje zakonom utvrđenog principa javnosti i transparentnosti rada.

U oblasti električne energije Agencija je donijela sljedeća podzakonska akta, i to:

1. *Metodologiju za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije, objavljena u "Službenom listu CG", br. 16/2012 od 19.03.2012. godine.* Ovom metodologijom propisani su uslovi za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja, utvrđeno je za koje usluge se pružaocu plaća naknada, kao i koje usluge pružalac pruža bez naknade, propisan način utvrđivanja cijena za nabavku usluga koje se plaćaju, i definisani pružaoci usluga i način izračunavanja cijena.
2. *Pravila o odobravanju naknade za rad operatora tržišta električne energije, objavljena u "Službenom listu CG", br. 24/2012 od 04.05.2012. godine.* Pravilima je propisan način utvrđivanja naknade od strane operatora tržišta, postupak odobravanja naknade od strane Agencije i postupak utvrđivanja naknade od strane Agencije, u slučaju kada operator tržišta istu ne utvrdi i ne dostavi Agenciji na odobravanje.
3. *Pravila za izmjenu tarifa za električnu energiju na zahtjev energetskog subjekta, odnosno na inicijativu Agencije ("Službeni list CG", br. 59/2012 od 26.11.2012. godine)* kojima se uređuje način, uslovi i postupak utvrđivanja privremenih tarifa od strane Agencije, izmjene regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa tokom perioda primjene na zahtjev energetskog subjekta ili na inicijativu Agencije.

Osim ispunjavanja zakonske obaveze donošenja akata, Agencija je dala saglasnost na više podzakonskih akata koje su energetski subjekti donijeli u izvršavanju obaveza utvrđenih Zakonom. Odobrenja su data na sljedeća akta:

1. *Pravila za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije* ("Službeni list CG", br. 5/2012 od 23.01.2012. godine) kojim se utvrđuje minimum tehničkih, planskih i radnih uslova za povezivanje na prenosni sistem i interkonekciju sa ostalim sistemima, kao i za rad i način upravljanja prenosnog sistema.
2. *Pravila mjerenja električne energije u distributivnom sistemu* ("Službeni list CG", br. 20/2012 od 12.04.2012. godine) kojim se utvrđuje način instalacije, prijema i održavanja mjerne opreme, način prikupljanja mjernih i ostalih podataka na mjernom mjestu i način obrade, dostupnosti i prenosa mjernih i drugih podataka o mjernim mjestima korisnicima podataka, kao i način grupisanja i arhiviranja podataka.
3. *Metodologiju za obračunavanje i naplatu neovlašćeno preuzete električne energije* ("Službeni list CG", br. 20/2012 od 12.04.2012. godine) kojim se utvrđuje način obračunavanja i naplate neovlašćene potrošnje električne energije od strane pravnog ili fizičkog lica.
4. *Opšte uslove za snabdijevanje električnom energijom* ("Službeni list CG", br. 20/2012 od 12.04.2012. godine) kojim se uređuju uslovi i način snabdijevanja električnom energijom tarifnih i kvalifikovanih kupaca od strane Javnog snabdjevača, kao i međusobna prava i obaveze Javnog snabdjevača i krajnjih kupaca električne energije.
5. *Tržišna pravila* ("Službeni list CG", br. 44/2012 od 09.08.2012. godine) kojim su definisani način organizovanja i upravljanja tržištem električne energije u Crnoj Gori, prava, obaveze i odgovornosti učesnika na tržištu električne energije i energetskih subjekata, kao i pitanja vezana za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije.
6. *Metodologiju za utvrđivanje cijena, rokova i uslova za priključenje na distributivni sistem električne energije* ("Službeni list CG", br. 50/2012 od 01.10.2012. godine) kojom se utvrđuju kriterijumi i način određivanja cijena, rokova i uslova za priključenje korisnika na distributivni sistem, u skladu sa propisima kojima je uređeno obavljanje energetske djelatnosti.
7. *Pravila za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije* ("Službeni list CG", br. 50/2012 od 01.10.2012. godine) kojima se uređuju pogon i način upravljanja distributivnom mrežom u elektroenergetskom sistemu, s ciljem obezbjeđenja sigurnog i kvalitetnog rada distributivnog sistema u uslovima uspostavljanja slobodnog tržišta električne energije.

8.2. Utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa za trogodišnji regulatorni period

U 2012. godini pristupljeno je utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena energetskim subjektima za trogodišnji period, u skladu sa: Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 2/2012 i 12/12), Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 2/2012 i 12/12), Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdijevanje električnom energijom ("Službeni list CG", br. 2/2012 i 12/12), Metodologijom za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 16/2012) i Pravilima o odobravanju naknade za rad operatora tržišta električne energije ("Službeni list CG", br. 24/2012), o čemu su donijete sljedeće odluke:

1. Odluka o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije Crnogorskom elektroprenosnom sistemu AD Podgorica za period 01.08.2012. - 31.07.2015. godine ("Službeni list CG", br. 35/12).
2. Odluka o odobravanju cijena za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja Crnogorskom elektroprenosnom sistemu AD Podgorica za period 01.08.2012. - 31.07.2015. godine ("Službeni list CG", br. 35/12).
3. Odluka o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za operatora distributivnog sistema za period 01.08.2012. - 31.07.2015. godine ("Službeni list CG", br. 35/12).

4. Odluka o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za Javnog snabdjevača za period 01.08.2012.-31.07.2015. godine ("Službeni list CG", br. 35/12).
5. Odluka o odobravanju naknade za rad Crnogorskom operatoru tržišta električne energije DOO Podgorica za period 01.08.2012. – 31.07.2015. godine ("Službeni list CG", br. 35/12).
6. Odluka o odobravanju tabela sa cijenama za električnu energiju za period 01.08.2012. – 31.07.2015. godine ("Službeni list CG", br. 38/12).

8.3. Oспорavanje odluka Agencije pred Upravnim sudom

U toku 2012. godine pred Upravnim sudom Crne Gore osporene su odluke Agencije koje se odnose na regulatorno dozvoljeni prihod, cijene i tarife, kako je prikazano u sljedećoj tabeli:

R.b.	Tužioc	Broj predmeta	Predmet tužbe	Ishod spora
1.	MANS	U broj 74/12 od 17.01.2012.	Odluka br.11/2698-28 od 16.12.2011. godine o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za javnog snabdjevača broj 11/174-59 od 02.03.2011. godine	odluka poništena
2.	MANS	U broj 75/12 od 17.01.2012.	Odluka br.11/2698-27 od 16.12.2011. godine o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za operatora distributivnog sistema broj 11/174-58 od 02.03.2011. godine	tužba odbacena
3.	Stevo Muk, Goran Đurović i Daliborka Uljarević	U broj 142/12 od 25.01.2012.	Odluka br.11/2698-27 od 16.12.2011. godine o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za operatora distributivnog sistema broj 11/174-58 od 02.03.2011. godine	tužba odbacena
4.	Stevo Muk, Goran Đurović i Daliborka Uljarević	U broj 143/12 od 24.01.2012.	Odluka br.11/2698-28 od 16.12.2011. godine o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za javnog snabdjevača broj 11/174-59 od 02.03.2011. godine	odluka poništena
5.	EPCG	U broj 150/12 od 25.01.2012.	Odluka br.11/2698-29 od 16.12.2011. godine, o utvrđivanju tabela sa cijenama za električnu energiju	odluka poništena
6.	EPCG	U broj 151/12 od 27.01.2012.	Odluka br.11/2698-28 od 16.12.2011. godine o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za javnog snabdjevača broj 11/174-59 od 02.03.2011. godine	tužba odbacena
7.	EPCG	U broj 152/12 od 25.01.2012.	Odluka br.11/2698-27 od 16.12.2011. godine o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za operatora distributivnog sistema broj 11/174-58 od 02.03.2011. godine	tužba odbacena
8.	ŽELJEZARA	U broj 162/12 od 27.01.2012.	Odluka br.11/2698-28 od 16.12.2011. godine o izmjeni Odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi CG AD Nikšić za javnog snabdjevača broj 11/174-59 od 02.03.2011. godine	odluka poništena

Upravni sud je tužbe odbacio iz razloga što po nalaženju ovog suda osporene odluke, po svojoj sadržini i pravnoj prirodi ne predstavljaju upravni akt, jer se njima ne odlučuje o pojedinačnom pravu, obavezi ili pravnom interesu fizičkog ili pravnog lica u upravnoj stvari kada je to zakonom određeno.

Jedan broj odluka o odbacivanju tužbi je osporen pred Vrhovnim sudom, koji je odluke poništio i vratio Upravnom sudu na ponovni postupak. Vrhovni sud je u svojim presudama ukazao Upravnom sudu da još jednom preispita svoj stav u pogledu sadržine i pravne prirode upravnog akta, u konkretnom slučaju odluke

Agencije o regulatorno dozvoljenom prihodu, cijenama i tarifama. Postupajući po pravnom mišljenju Vrhovnog suda, Upravni sud je promijenio svoj stav, tako da odluke Agencije o regulatorno dozvoljenom prihodu, cijenama i tarifama jesu upravni akti čija se zakonitost ispituje u upravnom sporu, pred Upravnim sudom.

9. REFORME CIJENA I TARIFA ENERGETSKIH DJELATNOSTI I POTROŠAČKIH CIJENA U PERIODU JUL 2007 – DECEMBAR 2012. GODINE

9.1. Efekti petogodišnje ekonomske regulacije cijena u elektroenergetskom sektoru

U periodu ekonomske regulacije prihoda i cijena od sredine 2007. zaključno sa 2012. godinom, u kojem je energetskim subjektima utvrđivan regulatorno dozvoljenji prihod, korišćen je princip godišnje regulacije odnosno dvanaestomjesečnog regulatornog perioda. Primjenjivana su tri akta: Pravilnik o tarifama donesen u skladu sa Zakonom o energetici iz 2003. godine, Privremene metodologije za odobravanje regulatornog prihoda i cijena i Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena koje će se primjenjivati od 2012. godine.

U skladu sa zakonskim ovlaštenjima, Agencija je decembra 2011. godine donijela:

- Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije
- Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdjevanje električnom energijom
- Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije

Navedene metodologije su stupile na snagu u januaru 2012. godine, a primijenjene su od 01. avgusta 2012. godine. Nove metodologije su zasnovane na podsticajnoj metodi regulacije, koja ima za cilj da ograniči dozvoljeni prihod energetskog subjekta i poveća njegovu efikasnost primjenjujući regulatorne periode koji su duži od jedne godine, tokom kojih je energetskom subjektu dozvoljeno da zadrži uštede od smanjenja troškova poslovanja na koje može uticati. Metodologijama je propisano da se pri utvrđivanju osnove sredstava uzimaju u obzir i investicije u toku, odnosno planirane investicije, što predstavlja dobru osnovu za privlačenje investicija u energetski sektor. Uveden je i faktor efikasnosti poslovanja kod troškova na koje subjekat može uticati.

Svi ovi akti doneseni su nakon javnih rasprava u kojima je zainteresovanim subjektima omogućeno da daju sugestije, predloge i komentare, čime je ispoštovan jedan od osnovnih principa Zakona, da rad Agencije treba da bude transparentan. Nakon javnih rasprava Agencija je pripremala i objavljivala na svojoj internet stranici izvještaje o sprovedenoj raspravi sa detaljnim osvrtima na primljene i uvažene sugestije kao i argumentaciju za odbijanje pojedinih sugestija. Nakon usvajanja, svi podzakonski akti su objavljeni u Službenom listu Crne Gore i na internet stranici Agencije.

Prilikom donošenja podzakonskih akata i pojedinačnih odluka, Agencija vodi računa o primjeni principa na kojima se zasnivaju metodologije za utvrđivanje cijena i tarifa koje se pretežno odnose na jednak tretman tarifnih i kvalifikovanih kupaca priključenih na distributivni sistem koji su se opredijelili za snabdjevanje kod javnog snabdjevača i obezbjeđenje da se regulisana djelatnost koju javni snabdjevač obavlja kao javnu uslugu vrši na nediskriminatoran, transparentan i lako provjerljiv način.

U postupku utvrđivanja regulatorno dozvoljenog prihoda, odnosno cijena i tarifa Agencija je sve podnesene zahtjeve energetskih subjekata, sa dokumentacijom dostavljenom uz zahtjev, bez odlaganja učinila dostupnim javnosti objavljivanjem na svojoj internet stranici. U postupku je detaljno analiziran zahtjev i dokumentacija podnijeta uz zahtjev, uz uvažavanje Vladinih akata koji se odnose na sektor enegretike

(ekonomska politika, energetski bilans). U toku postupka utvrđivanja regulatornog prihoda, cijena i tarifa, Agencija je sve aktivnosti sprovedila na transparentan način. Naime, sjednice Odbora Agencije na kojima su razmatrani zahtjevi energetskih subjekata bile su otvorene za javnost. Nadalje, sva dokumentacija koju je Agencija dobijala u ovim postupcima bila je objavljivana na internet stranici Agencije (www.regagen.co.me). Na ovaj način svim zainteresovanim stranama omogućen je jednostavan i lako dostupan pristup dokumentaciji koja je osnov za odlučivanje Agencije po ovom pitanju, čime se maksimalno doprinosi transparentnosti njenog rada i omogućava javnost da se upozna sa radom Agencije.

Osim dokumentacije propisane Zakonom i podzakonskim aktima (metodologije), Agencija je pri analizi zahtjeva energetskih subjekata maksimalno uvažavala rezultate stalnog monitoringa energetskog sektora koji vrši u skladu sa Zakonom o energetici.

Cijene i tarife za električnu energiju koje su primjenjivane od 01.04.2011. do 31.07.2012. godine, utvrđene su na osnovu Privremenih metodologija (Privremene metodologije za određivanje (1) regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije, (2) regulatornog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije (3) regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdjevanje električnom energijom ("Službeni list CG", broj 58/10), koje su donijete u novembru 2010. godine).

S obzirom da su krajem 2011. godine donešene nove metodologije, cijene i tarife za period nakon 31.03.2012. trebalo je da budu utvrđene u skladu sa novim metodologijama. Međutim, energetski subjekti, EPCG i CGES, zbog obima dokumentacije koju su trebali da dostave uz zahtjev za odobravanje regulatornog prihoda i cijena, tražili su od Agencije da se primjena tarifa utvrđenih po novim metodologijama odloži do 01.08.2012. godine. Agencija je uvažavajući navedene razloge primjenu odluke koja je važila do 31.03.2012. produžila do 31.07.2012. godine.

U skladu sa novim metodologijama, energetski subjekti su u martu 2012. godine podnijeli zahtjeve za odobravanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa za trogodišnji period, 2012-2015. godina. Agencija je u postupku po podnijetim zahtjevima donijela odluku o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za operatora distributivnog sistema i za javnog snabdjevača, CGES AD Podgorica, kao i odluku o odobravanju naknade za rad operatora tržišta-COTEE.

Agencija je na zahtjev CGES-a donijela i odluku o cijenama za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja, u skladu sa Metodologijom za pomoćne i sitemske usluge.

Sve odluke su donesene za period 01.08.2012. – 31.07.2015. godine.

Regulatorno dozvoljeni prihod, cijene i naknade utvrđene navedenim odlukama, transponovane su u tarife i naknade sadržane u tabelama sa cijenama koje je Agencija odobrila po predlogu Javnog snabdjevača.

U narednoj tabeli prikazane su prosječno odobrene cijene po kategorijama potrošnje za period 01.01-31.07.2012, i period 01.08.2012-31.07.2013, kao i njihovo poređenje sa cijenama koje su važile u periodu 01.04-31.12.2011. godine.

Kategorija potrošnje	01.04.2011 - 31.12.2011.	01.01.2012 - 31.07.2012.	01.08.2012 - 31.07.2013
	c€/KWh	c€/KWh	c€/KWh
1	2	3	4
Kombinat aluminijuma Podgorica	4,02	4,17	4,59
Željezara Nikšić	3,93	4,53	4,71
Željeznička infrastruktura Crne Gore	4,55	5,19	5,6
Distributivni kupci 35 kV	4,72	4,73	5,42
Distributivni kupci 10 kV	6,06	6,24	6,81

Distributivni kupci 0,4kV sa mjerenjem snage	8,83	9,55	10,07
Distributivni kupci 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri, dvotarifno mjerenje	7,19	7,71	8,13
Distributivni kupci 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri, jednotarifno mjerenje	7,06	7,56	9,51
Distributivni kupci 0,4kV domaćinstva, dvotarifno mjerenje	7,19	7,68	8,13
Distributivni kupci 0,4kV domaćinstva, jednotarifno mjerenje	7,45	7,94	9,51

Sredinom 2012. godine Agencija je u skladu sa svojom nadležnošću utvrđenom Zakonom o energetici donijela odluku o utvrđivanju tarifa za ugrožene kupce, koji su taj status stekli u skladu sa propisom organa državne uprave nadležnog za poslove socijalnog staranja, kojim se, prema Zakonu, utvrđuje bliži način ostvarivanja prava ugroženih (ranjivih kupaca), kao i mjere njihove zaštite. Tarife za snabdijevanje električnom energijom ugroženih (ranjivih) kupaca utvrđene su u iznosu koji je za 50 % niži od regulisanih tarifa za električnu energiju, korišćenje prenosnog sistema, korišćenje distributivnog sistema, naknade za rad operatora tržišta i naknade za snabdijevanje.

9.2. Obim prodaje, fakturisana realizacija i potrošačke cijene

Analiza ostvarenog obima prodaje, posmatrano iz ugla isporučenih količina električne energije i fakturisane realizacije u toku pet godina i šest mjeseci trajanja ekonomske regulacije cijena električne energije u Crnoj Gori (01.07.2007. do 31.12.2012. godine, u daljem tekstu: period regulacije) i upoređenje sa odgovarajućim parametrima u troipogodišnjem predregulacionom periodu (januar 2004. - jun 2007. godina, u daljem tekstu: predregulacioni period), upućuje na sljedeće zaključke:

- Prosječna godišnja isporučena električna energija u periodu regulacije je neznatno veća, pri čemu se kod potrošača koji su direktno priključeni na prenosnu mrežu bilježi smanjenje, a kod distributivnih potrošača povećanje potrošnje.
- Zabilježen je značajan rast prosječne godišnje fakturisane realizacije i to približno jednako za isporuke direktnim i distributivnim kupcima, pri čemu je:
  - rast fakturisanog iznosa kod direktnih kupaca na mreži prenosa posljedica značajnog rasta cijene električne energije za proizvodnju aluminijuma, dok je zabilježeno smanjenje isporuka kao i stagnacija pa i smanjenje cijena za proizvodnju čelika i za željeznički transport,
  - rast fakturisanog iznosa kod distributivnih kupaca posljedica intenzivnijeg rasta cijena i povećanja broja kupaca kod svih kategorija potrošnje izuzev kod kupaca na 35 kV naponskom nivou gdje je zabilježeno i smanjenje cijene i smanjenje broja kupaca.
- Rast cijene električne energije kod kategorije potrošnje domaćinstva je posljedica ukidanja zatečenog unakrsnog subvencioniranja iz predregulacionog perioda što je, uz povećanje potrošnje, dovelo i do rasta prosječne godišnje fakturisane realizacije.

9.2.1. Obim prodaje

Ukupno ostvareni obim prodaje električne energije domaćim kupcima iznosio je 18.114,70 GWh ili prosječno godišnje 3.293,58 GWh, što je za oko 4,80% više u odnosu na troipogodišnji prosjek predregulacionog perioda (januar 2004 - jun 2007. godina).

Kod svih direktnih potrošača na prenosnoj mreži bilježi se pad prosječne godišnje prodaje u periodu regulacije u odnosu na predregulacioni period za 8,11%, i to: u proizvodnji aluminijuma 5,72%, proizvodnji čelika 26,65% i u željezničkom transportu 20,03%.

Kod potrošača na distributivnoj mreži, ostvaren je rast prosječne godišnje prodaje u periodu regulacije u odnosu na predregulacioni period za 15,76%, i to: kod 10 kV potrošača 35,90%, kod 0,4 kV potrošača 15,32% (kod domaćinstava 10,60%, kod potrošača koji nijesu domaćinstva 31,25%). Jedino je kod potrošača na 35 kV mreži zabilježen pad prosječne potrošnje u regulacionom u odnosu na predregulacioni period za 15,99%.

9.2.2. Fakturisana realizacija

U periodu regulacije ukupna fakturisana realizacija za prodatu električnu energiju iznosila je 1.222,90 mil.€ ili prosječno godišnje 222,35 mil.€ što je za 38,07% više u odnosu na troipogodišnji prosjek predregulacionog perioda. Kod potrošača na 110 kV naponu je ostvaren rast 37,42%, a kod distributivnih 38,28%.

Prosječni godišnji fakturisani iznos proizvođaču aluminijuma je porastao u odnosu na posmatrani predregulacioni period za 53,47%, dok je iznos faktura prema proizvođaču čelika i djelatnosti željezničkog transporta smanjen za 13,54% odnosno za 23,80%.

Ostvaren je rast prosječne godišnje fakture distributivnim potrošačima u odnosu na predregulacioni period za 38,28%, i to: kod 10 kV potrošača 23,21%, kod 0,4 kV potrošača 14,97% (kod domaćinstava 77,96%, kod potrošača koji nijesu domaćinstva 6,50%). Jedino je kod potrošača na 35 kV mreži zabilježen pad prosječne potrošnje u regulacionom u odnosu na predregulacioni period za 8,98%.

9.2.3. Ostvarene cijene kod krajnjih potrošača

Prosječna cijena električne energije kod krajnjeg potrošača je porasla za 31,74% u odnosu na predregulacioni period.

Upoređenjem ostvarenih prosječnih cijena u periodu jul 2007. - decembar 2012. godine sa prosječnim cijenama iz perioda januar 2004 - jun 2007. godine, može se zaključiti:

- porast cijene kod potrošača na 110 kV naponu iznosio je 49,54%, od čega najviše kod Kombinata aluminijuma, 62,79%;
- porast cijene kod distributivnih potrošača je iznosio 19,49%.
- kod kategorije potrošnje domaćinstva je ostvaren najveći rast cijene od 60,90% (ukupno kod domaćinstava sa jednotarifnim i kod domaćinstava sa dvotarifnim mjerenjem).

9.2.4. Tabele sa rezultatima regulacije

U tabelama koje slijede prikazani su rezultati petogodišnjeg perioda regulacije (01.07.2007 - 31.12.2012. godine) u odnosu na troipogodišnji predregulacioni period (01.01.2004 - 30.06.2007. godine).

UPOREĐENJE OSTVARENJA GODIŠNJIH OBIMA PRODAJE (T-1), FAKTURISANE REALIZACIJE (T-2) I PRODAJNIH CIJENA (T-3) JAVNOG SNABDJEVAČA U PETOGODIŠNJEM PERIODU REGULACIJE (01.07.2007. - 31.12.2012.) SA TROIPOGODIŠNJIM PREDREGULACIONIM PERIODOM (01.01.2004. - 30.06.2007.)															
TABELA - 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Godina	2004.	2005.	2006.	2007.		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	(1+2+3+4)/3.5		(5+6+7+8+9+10)/5.5		Trend
Ostvareni obim prodaje	prije regulacije 2004 - ppg 2007.				ekonomska regulacija cijene dpj 2007 -2012.						2004 -ppg 2007.pr.		dpj 2007-2012.pr.		12./10.
Potrošač/Period	GWh	GWh	GWh	ppg GWh	PPG GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	pr. GWh	Učešće %	pr. GWh	Učešće %	% +/-
a. KAP	1283,16	1282,93	1221,09	612,51	626,26	1187,13	965,70	1241,18	1386,86	1110,99	1257,05	40,00	1185,11	35,98	-5,72
b. ŽNK	154,33	132,76	191,62	89,77	92,34	228,18	122,57	79,15	85,97	47,09	162,42	5,17	119,14	3,62	-26,65
c. ŽCG	22,34	22,80	24,42	11,54	11,84	21,62	18,22	20,63	15,01	14,60	23,17	0,74	18,53	0,56	-20,03
d. TE PLJEVLJA sopstvena potrošnja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,83	9,05	0,00	0,00	7,94	0,24	-
I sum VN (a+b+c+d)	1459,83	1438,49	1437,12	713,81	730,44	1436,92	1106,49	1340,95	1494,66	1181,73	1442,65	45,91	1325,67	40,40	-8,11
II sum ED (II 1. + II 2.)	1710,60	1689,55	1684,39	865,34	910,22	1876,41	1925,01	1998,65	2058,04	2055,19	1699,96	54,09	1967,91	59,75	15,76
e. 35 kV	118,02	84,99	85,79	42,77	42,67	75,72	71,10	76,92	87,48	83,83	94,73	3,01	79,59	2,42	-15,99
f. 10 kV	206,66	191,94	174,34	86,34	110,75	222,03	234,90	252,65	286,40	292,80	188,37	5,99	254,46	7,73	35,09
II 1. sum SN (e+f)	324,67	276,93	260,12	129,12	153,42	297,75	306,00	329,57	373,88	376,64	283,10	9,01	334,05	10,14	18,00
g. 04.kV I stepen-snaga se mjeri	87,79	93,99	101,04	51,55	58,71	122,87	126,56	132,89	137,78	139,37	95,53	3,04	130,58	3,96	36,68
h. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	225,33	226,38	226,63	119,42	135,36	277,79	288,57	291,14	309,98	313,95	227,93	7,25	293,96	8,93	28,97
i. 0.4 kV Domaćinstva	1072,80	1092,25	1096,59	565,25	562,73	1178,00	1203,88	1245,05	1236,40	1225,23	1093,40	34,79	1209,32	36,72	10,60
II 2. sum NN (g+h+i)	1385,92	1412,62	1424,26	736,22	756,80	1578,66	1619,01	1669,08	1684,16	1678,55	1416,86	45,09	1633,86	49,61	15,32
UKUPNO (I + II)	3170,43	3128,04	3121,51	1579,15	1640,66	3313,33	3031,49	3339,60	3552,70	3236,92	3142,61	100,00	3293,58	100,15	4,80

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

TABELA - 2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Godina	2004.	2005.	2006.	2007.		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	(1+2+3+4)/3,5		(5+6+7+8+9+10)/5,5		Trend
Fakturisana realizacija	prije regulacije (2004 - ppg 2007.)				ekonomska regulacija cijene (dpg 2007 -2012.)						2004 -ppg 2007.pr.		dpg 2007 -2012.pr.		12./10.
Potrošač/Period	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	pr. mil. €	Učešće %	pr. mil. €	Učešće %	% +/-
a. KAP	26,23	26,22	24,96	26,10	18,01	40,16	36,52	50,03	57,19	47,72	29,57	18,36	45,39	20,41	53,47
b. ŽNK	4,37	3,51	12,70	7,10	5,55	14,22	7,91	3,81	3,78	2,33	7,91	4,91	6,84	3,07	-13,54
c. ŽCG	1,23	1,29	1,64	0,83	0,71	1,41	1,23	1,00	0,77	0,87	1,43	0,89	1,09	0,49	-23,80
d. TE PLJEVLJA sopstvena potrošnja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,32	0,54	0,00	0,00	0,43	0,19	-
I sum VN (a+b+c+d)	31,83	31,03	39,30	34,03	24,26	55,79	45,66	54,84	62,06	51,46	38,91	24,16	53,47	24,17	37,42
II sum ED	107,03	115,92	126,98	77,52	81,88	180,07	196,02	158,49	151,29	161,08	122,13	75,84	168,88	75,95	38,28
e. 35 kV	4,57	4,59	5,11	3,02	2,61	5,09	4,74	3,73	4,31	4,25	4,94	3,07	4,50	2,02	-8,98
f. 10 kV	12,73	13,96	14,83	8,75	8,12	18,07	18,56	14,97	17,77	19,82	14,36	8,92	17,69	7,96	23,21
II 1. sum SN (e+f)	17,30	18,54	19,94	11,77	10,73	23,17	23,30	18,70	22,08	24,08	19,30	11,99	22,19	9,98	14,97
g. 04.kV I stepen-snaga se mjeri	11,21	13,19	15,05	9,25	9,68	19,92	20,01	14,63	13,45	14,42	13,92	8,64	16,75	7,53	20,35
h. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	33,04	34,79	37,76	23,52	24,44	49,21	50,17	31,55	25,44	24,68	36,89	22,91	37,36	16,80	1,27
i. 0.4 kV Domaćinstva	45,49	49,40	54,23	32,97	37,03	87,78	102,54	93,61	90,33	97,91	52,02	32,31	92,58	41,64	77,96
II 2. sum NN (g+h+i)	89,73	97,38	107,04	65,75	71,15	156,90	172,72	139,79	129,21	137,01	102,83	63,85	146,69	65,97	42,65
UKUPNO (I + II)	138,86	146,95	166,28	111,54	106,14	235,86	241,68	213,33	213,35	212,55	161,04	100,00	222,35	100,12	38,07

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

UPOREĐENJE OSTVARENJA GODIŠNJIH OBIMA PRODAJE (T-1), FAKTURISANE REALIZACIJE (T-2) I PRODAJNIH CIJENA (T-3) JAVNOG SNABDJEVAČA U PETOGODIŠNJEM PERIODU REGULACIJE (01.07.2007. – 31.12.2012.) SA TROIPOGODIŠNJIM PREDREGULACIONIM PERIODOM (01.01.2004. – 30.06.2007.)															
TABELA - 3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Godina	2004.	2005.	2006.	2007.		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	prosječna cijena		prosječna cijena	Trend	
Ostvarene prodajne cijene	prije regulacije 2004 - ppg 2007.				ekonomska regulacija cijene dpg 2007 -2012.							2004 -ppg 2007. pr.	dpg 2007 - 2012. pr.	12./10.	
Potrošač/Period	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh	% +/-	
a. KAP	2,04	2,04	2,04	4,26	2,88	3,38	3,78	4,03	4,12	4,30		2,35	3,83	62,79	
b. ŽNK	2,83	2,64	6,63	7,91	6,01	6,23	6,45	4,81	4,40	4,95		4,87	5,74	17,87	
c. ŽCG	5,53	5,68	6,72	7,20	5,98	6,51	6,74	4,86	5,12	5,99		6,17	5,88	-4,71	
d. TE PLJEVLJA sopstvena potrošnja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	4,69	5,95		-	5,41	-	
I sum VN (a+b+c+d)	2,18	2,16	2,73	4,77	3,32	3,88	4,13	4,09	4,15	4,35		2,70	4,03	49,54	
II sum ED	6,26	6,86	7,54	8,96	9,00	9,60	10,18	7,93	7,35	7,84		7,18	8,58	19,45	
e. 35 kV	3,87	5,40	5,96	7,07	6,11	6,72	6,67	4,85	4,93	5,07		5,22	5,65	8,34	
f. 10 kV	6,16	7,27	8,51	10,13	7,33	8,14	7,90	5,93	6,20	6,77		7,62	6,95	-8,79	
II 1. sum SN (e+f)	5,33	6,70	7,67	9,12	6,99	7,78	7,62	5,68	5,91	6,39		6,82	6,64	-2,56	
g. 04.kV I stepen-snaga se mjeri	12,77	14,04	14,90	17,94	16,49	16,21	15,81	11,01	9,76	10,34		14,57	12,82	-11,95	
h. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	14,66	15,37	16,66	19,70	18,05	17,71	17,39	10,84	8,21	7,86		16,18	12,71	-21,47	
i. 0.4 kV Domaćinstva	4,24	4,52	4,95	5,83	6,58	7,45	8,52	7,52	7,31	7,99		4,76	7,66	60,90	
II 2. sum NN (g+h+i)	6,47	6,89	7,52	8,93	9,40	9,94	10,67	8,38	7,67	8,16		7,26	8,98	23,71	
UKUPNO (I + II)	4,38	4,70	5,33	7,06	6,47	7,12	7,97	6,39	6,01	6,57		5,12	6,75	31,74	

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

9.2.5. Rješavanje unakrsnog subvencioniranja

Odlukom o odobravanju regulatornog prihoda i cijena regulisanim elektroenergetskom subjektima (mrežne djelatnosti i djelatnost javnog snabdijevanja) iz marta 2011. godine, potpuno je ukinuto unakrsno subvencioniranje koje je postojalo između grupa tarifnih kupaca na niskom naponu, tako da od tada svi kupci u Crnoj Gori plaćaju električnu energiju po cijenama koje odražavaju realne troškove prenosa, distribucije i snabdijevanja električnom energijom koje pričinjavaju sistemu. Proizvodnja i snabdijevanje kvalifikovanih kupaca su tržišne djelatnosti s tim da na cijenu električne energije za isporuku po regulisanim tarifama regulator ima uticaj.

9.2.6. Upoređenje cijena električne energije za domaćinstva sa zemljama EU i regiona

Prema podacima Eurostata o cijenama električne energije zemalja EU kao i zemalja kandidata koji su publikovani 23.maja cijene u 2012 godini su u EU 27 porasle za 6,6% u odnosu na 2011. godinu. U 2011. godini kao i 2010 godini takodje je zabilježeno slično povećanje cijena električne energije od oko 6%.

Ovaj prosjek od 6,6% koji je zabilježen u 2012 godini je ostvaren uz veoma velike razlike između pojedinih država. Ovim izvještajem su obuhvaćene i države koji su potencijalni kandidati za ulazak u EU. Tako je najveći rast cijena zabilježen na Kipru i u Hrvatskoj od 21%, Turskoj od 19,3%, Grčkoj 15%, Italiji 11%, Bugarskoj, Španiji i Poljskoj od 9%. Jedine dvije države koje su ostale na nivou cijena iz 2011 godine su bile Malta i Danska koje inače imaju najveće cijene.

Najnižu cijenu električne energije za domaćinstva i dalje ima Bugarska (9,6 c€/kWh) i pored povećanja u prošloj godini a slijede Rumunija sa 10,8 i Estonija sa 11,7 c€/kWh.

Sa druge strane, energija je najskuplja u Danskoj sa skoro 30,0 c€/kWh, Njemačkoj i Italiji sa 26,0 i 23,0 c€/kWh, Malti itd. Prosječna cijena električne energije u EU27 za 2012 iznosi 19,7 c€/kWh.

Projekcije o budućem kretanju cijena električne energije na opštem nivou, uvijek su nezahvalne. Sa strane potražnje kao osnovnog pokretača formiranja cijena bilo koje robe, zbog ekonomske krize trebalo bi očekivati pad cijena. Međutim, to se uprkos krizi u proteklim godinama nije desilo osim u 2009 godini. Sa druge strane, snažan prelazak sa fosilnih goriva na obnovljive izvore energije, kao i postepeno zatvaranje nuklearnih elektrana u Njemačkoj ili produžetak zabrane njihove gradnje u nekoliko država EU, te neizvjesnost oko CO₂, značajno utiče na smanjenje ponude sa jedne strane i orijentaciju ka skupim tehnologijama kao što su photovoltaic, vjetrogeneratori i sl., sto će u krajnjem rezultirati daljim rastom cijena.

Radi uporedjenja, cijena električne energije za domaćinstva u Crnoj Gori uključujući PDV je 9,5c€/kWh. Dakle više nego duplo niža od EU 27 prosjeka. Na donjem grafikonu se može vidjeti da su trendovi rasta cijena električne energije u EU i Crnoj Gori vrlo slični (uz ipak nešto blaži trend u Crnoj Gori).

Na grafikonu se takođe može uočiti da je najveća cijena energije u Crnoj Gori zabilježena u 2008 godini, od 8,5 c€/kWh tj 9,9 sa PDV.

Opravdano ili ne, često se govori o kupovnoj moći stanovništva u odnosu na cijene električne energije. Eurostat je 22. juna 2012. godine objavio komparativni nivo cijena 37 evropskih država, među kojima i za Crnu Goru.

Rezultati istraživanja su iskazani preko "indeksa nivoa cijena" koji omogućavaju poređenje cijena među zemljama u odnosu na prosjek Evropske unije (EU indeks = 100). Ako je indeks nivoa cijena veći od 100, zemlja se smatra relativno skupljom u poređenju sa EU prosjekom a ako je indeks nivoa cijena manji od 100, zemlja se smatra relativno jeftinijom u poređenju sa EU prosjekom.

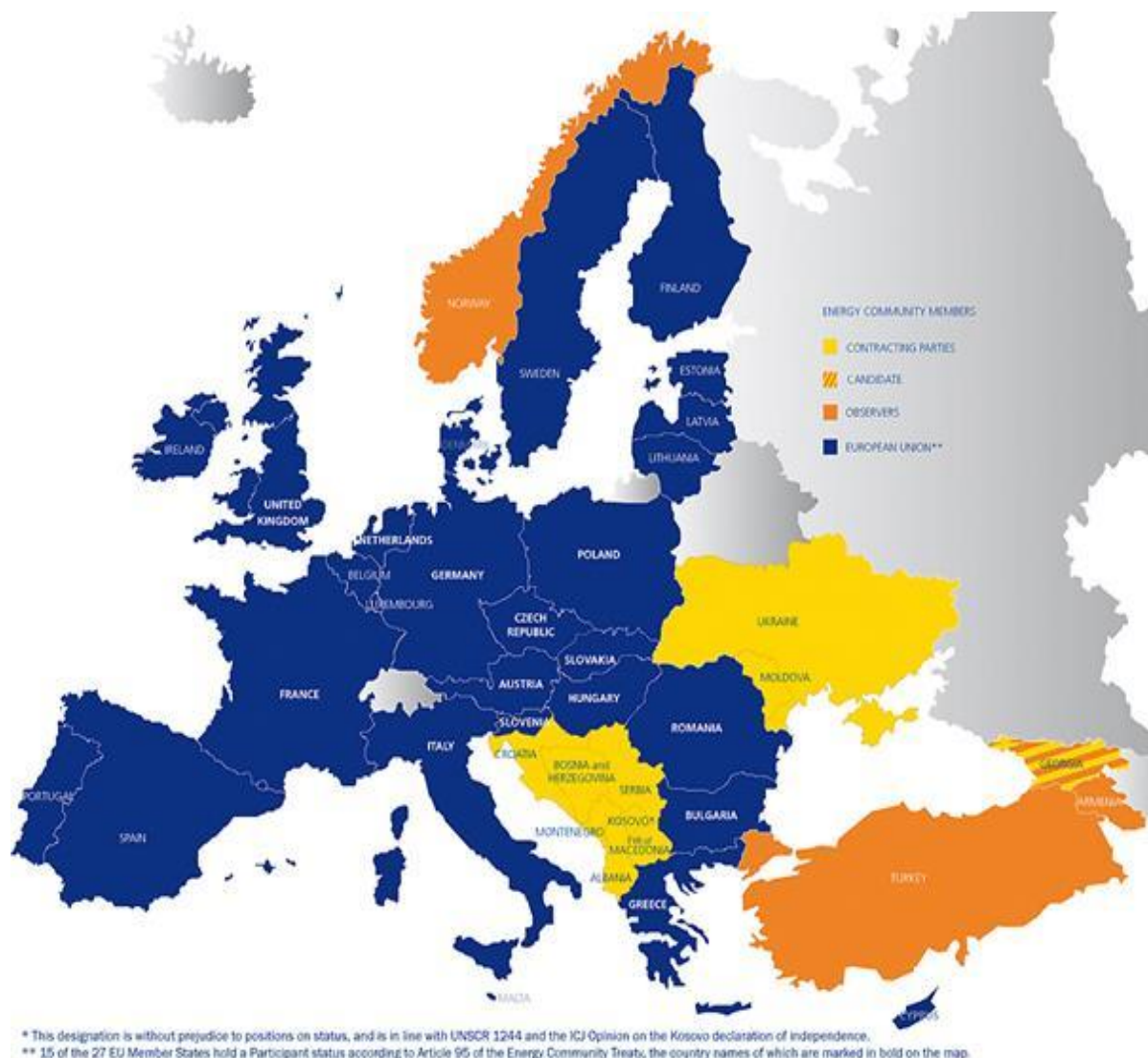
Opšti nivo cijena potrošnih dobara i usluga u Crnoj Gori iznosio je 59%, dok je za električnu energiju niži i iznosi 54%. U vezi sa tim treba primijetiti dvije činjenice. Prvo, niži indeks cijena električne energije u Evropi (uključujući Albaniju, Makedoniju, BiH) ima samo Srbija (48%) i drugo, između 12 roba ili usluga iz finalne potrošnje (hrana, duvan, obuća, odjeća, transport, namještaj, komunikacije itd), samo transportne usluge imaju niži indeks cijena od električne energije.

Indeks nivo cijena 2011/dec	EU %	Crna Gora %
Izdaci za finalnu potrošnju domaćinstva	100	59
Hrana i bezalkoholna pića	100	77
Alkoholna pića i duvan	100	56
Odjeća	100	100
Obuća	100	110
Električna energija, gas	100	54
Namještaj i pokućstvo	100	62
Aparati za domaćinstvo	100	83
Električni uređaji	100	99
Motorna vozila	100	84
Transportne usluge	100	46
Komunikacije	100	74
Restorani	100	63

10. SPROVOĐENJE SPORAZUMA O OSNIVANJU ENERGETSKE ZAJEDNICE JUGOISTOČNE EVROPE

Potpisivanjem Sporazuma o formiranju Energetske zajednice, Evropska unija i 9 ugovornih strana iz Jugoistočne Evrope su stvorile pravni okvir za uspostavljanje jedinstvenog regionalnog tržišta električne energije i gasa, sa krajnjim ciljem njegove integracije u tržište Evropske unije. Sporazum je stupio na snagu 1. jula 2006. godine.

Skupština Republike Crne Gore je 26. oktobra 2006. godine ratifikovala ovaj Sporazum čime je Crna Gora postala punopravna članica Energetske zajednice. Pored Crne Gore, ovaj Sporazum su ratifikovale Hrvatska, Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija, Moldavija, Ukrajina i Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu.

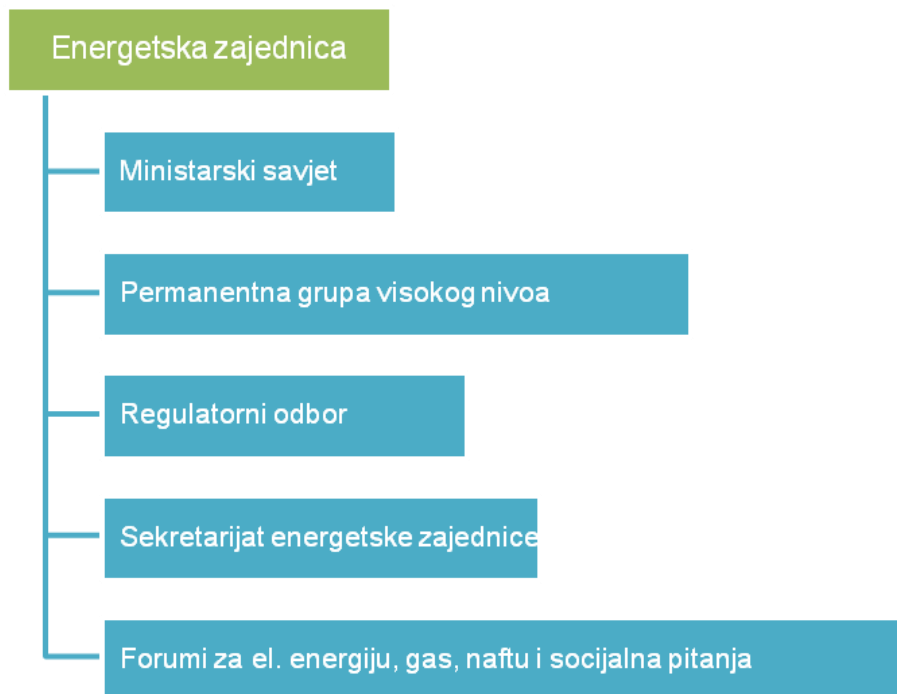

Glavni cilj Energetske Zajednice je stvaranje stabilnog regulatornog i tržišnog okvira koji će privući investicije u proizvodnju energije i energetske mreže koje su potrebne za stabilno i neprekidno snabdijevanje energijom koje je važno za ekonomski razvoj i socijalnu stabilnost; kreiranje regionalnog integralnog tržišta energije koje omogućava prekograničnu trgovinu energijom i interkonekciju sa tržištem Evropske Unije; povećanje sigurnosti u snabdijevanju i konkurencije; kao i unapređenje zaštite životne sredine. Funkcionisanje Energetske zajednice treba da ojača saradnju među državama Jugoistočne Evrope i doprinese ukupnom ekonomskom razvoju i socijalnoj stabilnosti. Pravni okvir Sporazuma o formiranju Energetske zajednice čini regulativa Evropske unije, što znači da članice Energetske zajednice imaju obavezu da usaglase svoje zakonodavstvo sa direktivama EU koje se odnose na energetiku i zaštitu životne sredine. Implementacija obaveza iz Sporazuma je od ogromnog značaja, ne samo za uspjeh reformi našeg energetskog sektora i njegovo funkcionisanje u okviru Energetske zajednice, već i za sveukupni proces evropskih integracija naše zemlje. Takođe, cilj je da se postigne ekonomski i socijalni napredak te visok nivo zaposlenja, kao i izbalansiran i održiv razvoj stvaranjem jedinstvenog područja bez unutrašnjih granica za gas i električnu energiju

Ugovorne Strane su se obavezale da implementiraju *acquis communautaire* o električnoj energiji, gasu, obnovljivim izvorima, životnoj sredini i sigurnosti u snabdijevanju; da izrade adekvatni regulatorni okvir i liberalizuju svoja tržišta energije u skladu sa datim *acquis-om*. Pored toga, Ugovorne strane su se obavezale da implementiraju set pravila koja se odnose na sigurnost u snabdijevanju i energetska efikasnost i nove aspekte obnovljivih izvora energije. *Acquis* se mora implementirati u okviru datih rokova i uz adekvatne akcione planove.

Crna Gora je u tom smislu napravila značajna usklađivanja svoga zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske unije i napravila iskorak u primjeni direktiva Evropske unije a koje se odnose na električnu energiju i gas.

Institucionalni okvir neophodan za primjenu datog procesa čine sljedeća tijela:

Predstavnici Crne Gore (Ministarstvo ekonomije i Regulatorna agencija za energetiku) aktivno su učestvovali u radu pomenutih institucija Energetske zajednice.

Ministarski savjet je najvažniji organ Energetske Zajednice koji pruža opšte smjernice, preduzima mjere i usvaja proceduralna akta u smislu postizanja ciljeva Sporazuma.

Ministarski savjet je ocijenio da su sve ugovorne strane u svim sektorima ustanovile pravni okvir za implementaciju Sporazuma na osnovu elemenata sadržanih u pravnom zakonodavstvu EU Acquis communautaire. Sprovođenje Acquis-a je usporeno zbog kašnjenja implementacije Sporazuma u zemljama potpisnicama ugovora. Crna Gora je među uspješnijim članicama Energetske zajednice po ispunjavanju obaveza iz Acquis-a. Na posljednjem sastanku Ministarskog savjeta usvojena je Regionalna strategija energetike Energetske zajednice i objavljena je inicijativa Sekretarijata da se izradi socijalna strategija zajedno sa svim socijalnim partnerima zajednice i regiona.

Pored Ministarskog savjeta, veoma važnu ulogu u sprovođenju aktivnosti Energetske zajednice ima Regulatorni odbor kojeg čine predsjedavajući i članovi odbora regulatornih agencija i koji se sastoji od četiri radne grupe: radna grupa za električnu energiju, radna grupa za gas, radna grupa za pitanja vezana za osnivanje i rad kancelarije za koordinirane aukcije i radna grupa za pitanja kvaliteta usluga i zaštite potrošača. Regulatorni odbor i radne grupe sastaju se četiri puta godišnje.

Regulatorni odbor je istakao važnost projekata od interesa za energetska zajednicu (PECI) čiju realizaciju podržava i radi na izradi seta mjera za skeniranje individualnih projekata. Regulatori ugovornih strana treba da dostave svoje inpute za odnosni projekat. ECRB je istakao da je u junu 2012.g. pravno osnovana kompanija projektnog tima za kancelariju za koordinirane aukcije u jugoistočnoj Evropi (SEE CAO PTC) čime prestaje potreba za postojanjem permanentne implementacione grupe za SEE CAO.

Radna grupa za električnu energiju je razmatrala izradu priručnika za obnovljive izvore energije i dogovorila da regulatori ugovornih strana izrade nacionalne šeme podrške obnovljivih izvora energije. Isto tako radna grupa je izradila i usvojila studiju o izradi preporuka najbolje prakse za poravnanje debalansa energije. Radna grupa za potrošače je detaljno radila na izradi smjernica najbolje prakse za monitoring kvaliteta usluga gasom. Isto tako grupa je dogovorila izradu smjernica za edukaciju potrošača i organizovanje radionice zajedno sa članovima CEER-a i ERA-e, kao i radionice o zaštiti potrošača.

U narednom dijelu teksta dat je pregled aktivnosti koje je Crna Gora, kao ugovorna strana u Energetskoj zajednici, sprovela u cilju poštovanja potpisanog ugovora.

Električna energija

U skladu sa Zakonom o energetici, formiran je Crnogorski operator tržišta električne energije – COTEE koji je u potpunosti u vlasništvu države. EPCG obavlja djelatnost snabdijevanja kao javni snabdjevač.

U novembru 2011. godine Agencija je odobrila nove tarife koje su stupile na snagu 1 januara 2012.godine, koje se zasnivaju na privremenim metodologijama.

Agencija je usvojila nove tarife za prenos, distribuciju, javnog snabdjevača i operatora tržišta, za trogodišnji regulatorni period (1 avgust 2012 - 31 jul 2015.) i utvrdila cijene za pomoćne usluge i pružanje rezervi za balansne usluge.

U septembru 2012. godine, Ministarstvo ekonomije i Agencija su potpisali memorandum o međunarodnom partnerstvu sa Sekretarijatom energetske zajednice.

Gas

Iako Zakon o energetici reguliše djelatnost gasa, Crna Gora još uvijek nema potrebnu infrastrukturu za gas. U revidovanju Strategije razvoja energetike značajna pažnja posvećuje se izgradnji kapaciteta za gas.

Zakonska osnova za razvoj tržišta gasa je adekvatna i dovoljna; zakon je transponovao veći dio odredbi iz Direktive 2003/55/EC, Regulacije (EC) 1775/2005, kao i Direktive 2004/67/EC.

S obzirom na trenutno stanje razvoja gasa u Crnoj Gori, pravne odredbe vezane za model tržišta, promjenu snabdjevača i regulaciju cijena su adekvatne i dovoljne. Regulator odobrava tržišna pravila, dok ista izrađuje operator prenosnog sistema sa rokom od šest mjeseci. Podzakonski akti, tarifne metodologije i kodeksi mreže i procedure za promjenu snabdjevača još uvijek nijesu izrađeni.

Uloga regulatorne agencije, uključujući zadatke i ovlaštenja su definisani u zakonu. Uzimajući u obzir trenutno stanje u razvoju tržišta gasa, nezavisnost regulatora kod sprovođenja relevantnih ovlaštenja nije testirana u praktičnom smislu.

Naredne aktivnosti u sektoru za gas treba da se fokusiraju na izgradnji kapaciteta, a u okviru Regulatorne agencije na izradi podzakonskih akata, tarifnih metodologija i kodeksa mreže.

Nafta

U Crnoj Gori trenutno ne postoji domaća proizvodnja nafte, ali se potencijalne rezerve procjenjuju na 1,1 milijardu tona. Zakon o istraživanju i proizvodnji ugljovodonika iz 2010.g reguliše istraživanje i proizvodnju nafte. Sporazumi o koncesiji za istraživanje se mogu zaključiti na period do dvije godine sa funkcijama koje se sprovode uz rizik i na trošak kompanija. Crna Gora nema rafinerija niti je priključena na naftovode. Na tržištu naftnih proizvoda Crne Gore posluje 44 licenciranih veleprodavaca i 89 maloprodavaca. Domaća kompanija Jugopetrol, čiji je vlasnik Grčki Hellenic Petroleum, dominira na veleprodajnom i maloprodajnom tržištu kao i kod skladištenja. Jugopetrol ima mrežu od 40 pumpi u Crnoj Gori.

Cijene naftnih proizvoda utvrđuje Vlada u skladu sa Metodologijim za utvrđivanje maksimalnih maloprodajnih cijena naftnih proizvoda.

Konkurencija

Zakon o zaštiti konkurencije je usvojen 2011. godine. U cilju primjene zakona o konkurenciji u Crnoj Gori osnovana je i za to određena Uprava za zaštitu konkurencije. Isto tako, u maju 2009. godine usvojen je Zakon o kontroli državne pomoći koji je izmijenjen u novembru 2011. godine. Ovaj zakon uređuje uslove i postupak davanja i kontrole korišćenja državne pomoći, primjenom principa tržišne ekonomije, očuvanja konkurencije i obezbjeđenja transparentnosti izvršavanja obaveza preuzetih potvrđenim međunarodnim ugovorima. Agencija je potpisala ugovor o saradnji sa upravom za zaštitu konkurencije.

Životna sredina

Procjena uticaja na životnu sredinu u Crnoj Gori je regulisana Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu koji je na snazi od 2008. godine, sa izmjenama u 2010. godine. Odnosni zakon prati strukturu i sadržaj Direktive i na adekvatan način transponuje Direktivu u crnogorsko zakonodavstvo. Zajedno sa Zakonom, izdata su i četiri podzakonska akta. Važno je istaći i da je u martu 2009. godine osnovana Agencija za zaštitu životne sredine.

Energetska efikasnost

U aprilu 2010. godine usvojen je zakon o energetske efikasnosti koji se koristi kao osnova za transponovanje *acquis-a* o energetske efikasnosti. Nakon usvajanja zakona u 2011. godine uslijedilo je usvajanje velikog paketa podzakonskih akata. Vodeću ulogu u primjeni ovog zakona ima Ministarstvo ekonomije, sektor za energetske efikasnost, Crna Gora je u martu 2011. godine usvojila mapu puta za transponovanje direktiva o energetske efikasnosti kako bi reflektovala usvajanje prerađenih direktiva 2010/31/EU i 2010/30/EU u Energetske zajednici.

Prioritet Crne Gore u 2012. je usvajanje svih nedostajućih podzakonskih akata vezanih za zakon o energetske efikasnosti.

Socijalna pitanja

Vlada Crne Gore je u maju 2012. godine usvojila program subvencioniranja ugroženih kategorija potrošače električne energije. Regulatorna agencija za energetiku je donijela odluku o utvrđivanju tarifa za snabdijevanje ugroženih potrošača. Ovom odlukom regulisane tarife za snabdijevanje električnom energijom ugroženih kupaca utvrđuju se u iznosu koji je za 50% niži od regulisanih tarifa za električnu energiju.

11. REZIME

Zakonom propisani obavezni elementi sadržine izvještaja o stanju energetskog sektora Crne Gore za prethodnu godinu opredijelili su nazive i sadržinu poglavlja u kojima se daje prikaz stanja energetskog sektora Crne Gore u 2012. godini. Stoga, ovaj izvještaj obrađuje sledeća pitanja: energetske resurse i kapacitete; nalaze iz nadzora energetskih subjekata; investicije u energetskom sektoru; finansijsko poslovanje energetskih subjekata i stanje i aktivnosti na tržištu električne energije.

Ovaj izvještaj takođe sadrži prikaz normativnog okvira regulacije, dio o podršci Agenciji u ostvarivanju njene funkcije u ekonomskoj regulaciji sektora energetike koja će značajno doprinijeti da Agencija realizuje poslove u svom njihovom obimu i složenosti, kao i poglavlje o sprovođenju Sporazuma o osnivanju Zajednice Jugoistočne Evrope, istaknutom zbog značaja i obaveznosti tog akta, i obaveza koje iz njega proističu u cilju stvaranja jedinstvenog tržišta u regiona i njegovog uklapanja u tržište EU, a koje se odnose na ukupnu regulaciju sektora. U Izvještaju su date i tabele uporednih cijena sa zemljama EU i regiona.

Takođe, cijeneći značaj ekonomske regulacije cijena električne energije koja se primjenjuje u Crnoj Gori od jula 2007. godine, kao i uticaj cijene uvezene električne energije u uslovima izraženog deficita energije iz sopstvenih izvora, sadržaj Izvještaja je proširen posebnim poglavljem koje sadrži rezultate reforme cijena i

tarifa energetskih djelatnosti od početka regulacije, tj. u periodu jul 2007 - decembar 2012. godine, upoređenje sa odgovarajućim predregulacionim periodom, analitički osvrt na postignute rezultate i uticaj regulacije cijena i tarifa na elektroenergetski sektor.

Pri ocjeni uspješnosti poslovanja subjekata u energetskom sektoru Crne Gore, sa aspekta regulatora, mora se imati u vidu činjenica da su subjekti u oblasti nafte i gasa skoro u potpunosti privatizovani, dok je u elektroenergetskom sektoru, privatizacija djelimično sprovedena. Naime, u 2009. godini izvršena je dokapitalizacija Elektroprivrede Crne Gore i prodaja dijela akcija koje je Država imala u ovoj kompaniji. Time

je obezbijeden strateški partner A2A sa vlasništvom od oko 43,7%, pri čemu je Država zadržala 55% vlasništva. U toku 2010. godine izvršena je i dokapitalizacija CGES na način što je strateški partner TERNIA postao vlasnik 22,01% kapitala kompanije, ostala lica posjeduju 22,99% vlasništva, dok je Država zadržala 55% vlasništva.

Očekivanja od privatizacije u ovom sektoru su da, u uslovima stabilnog regulatornog okvira i predvidljivog kretanje cijena, strateški partneri realizuju ugovorne obaveze u pogledu investicija i poboljšanja efikasnosti poslovanja, što treba da dovede do ukupnog poboljšanja sigurnosti i kvaliteta usluga koje pružaju potrošačima, uz istovremenu optimizaciju cijena.

Osnovna pretpostavka reforme u elektroenergetskom sektoru je pravno razdvajanje mrežnih, odnosno monopolskih energetskih djelatnosti, kakve su prenos i distribucija, od tržišnih djelatnosti, tj. proizvodnje i snabdijevanja, što će obezbijediti da subjekti koji obavljaju mrežne djelatnosti, pružaju usluge svim korisnicima - učesnicima na tržištu (proizvođači, trgovci, snabdjevači i veliki potrošači) pod istim uslovima i po unaprijed određenim regulisanim cijenama.

Potpuno pravno i vlasničko razdvajanje djelatnosti prenosa električne energije je izvršeno 2009. godine, formiranjem Crnogorskog elektroprenosnog sistema kao nezavisnog akcionarskog društva, dok je Zakonom utvrđeno da se djelatnost distribucije električne energije može obavljati samo u pravnom licu nezavisnom od ostalih energetskih djelatnosti, kao i obaveza da se pravno razdvajanje operatora izvrši u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu Zakona, odnosno do 22. maja 2011. godine, što nije urađeno. U 2012. nastavljen je postupak razdvajanja operatora distributivnog sistema iz EPCG, ali taj proces nije tekao potrebnom dinamikom i još uvijek se ne može predvidjeti kada će isti biti okončan, što je dijelom posljedica i prethodno nepotpuno sprovedenog funkcionalnog razdvajanja. Elektroprivreda je tražila odlaganje razdvajanja Operatora distribucije pozivajući se na krajnje rokove koje je odredila Evropska komisija (01.01 2013), ali ni taj rok nije ispoštovan.

Po ocjeni Agencije, pravno razdvajanje distribucije, kao mrežne djelatnosti, odnosno prirodnog monopola, je jedan od uslova za razvoj konkurentnog tržišta električne energije i Zakonom propisana obaveza koju treba sprovesti bez odlaganja.

Na tržištu naftnih derivata u Crnoj Gori posluje 59 licenciranih subjekata od kojih se maloprodajom naftnih derivata i tečnog naftnog gasa, preko maloprodajnih objekata – benzinskih stanica, bavi 35 subjekata, veleprodajom 15, dok se devet subjekata bavi isključivo komercijalnim transportom naftnih derivata i TNG.

U 2012. god. Agencija je počela sa primjenom novih metodologija, zasnovanih na podsticajnoj metodi regulacije koja ima za cilj da ograniči dozvoljeni prihod energetskog subjekta i poveća njegovu efikasnost, primjenjujući regulatorne periode koji su duži od jedne godine, pri čemu je energetskom subjektu omogućeno da zadrži uštede od smanjenja troškova poslovanja na koje može uticati. Kao poseban vid podsticaja, metodologijama je propisano da se pri utvrđivanju regulatorne osnove sredstava uzimaju u obzir i investicije u toku, odnosno planirane investicije, što predstavlja dobru osnovu za privlačenje investiranja u energetski sektor. Uveden je i faktor efikasnosti poslovanja kod troškova na koje subjekat može uticati i ukazano na obavezu donošenja akta kojim će se definisati kvalitet snabdijevanja električnom energijom.

Poslovanje Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić u toku 2012. godine karakterisalo je sledeće: visoki troškovi uvoza zbog energetskog deficita, uvozne zavisnosti i visokih tržišnih cijena uvezene električne

energije; nepovoljan ekonomski ambijent sa niskim nivoom privredne aktivnosti i životnog standarda koji su usloveli izraženu nelikvidnost u privredi i ukupnom; izuzetno nepovoljna hidrološka situacija u većem dijelu godine koja je rezultirala značajno manjom proizvodnjom hidroelektrana od planirane; izraženi problem naplate energije isporučene KAP-u; povećanje gubitaka na distributivnoj mreži u odnosu na planirane za 2012. godinu i u odnosu na prethodnu godinu

Gubici električne energije na distributivnoj mreži iznosili su 541,1 GWh, što je za 107,4 GWh ili 24,78% više od plana, odnosno za 49,2 GWh ili 10 % više od iznosa u 2011. godini. Gubici su ostvareni uz značajno prekoračenje u odnosu na odobrene, što nameće obavezu energetskog subjekta na preduzimanju energičnijih mjera za smanjenje gubitaka u narednom periodu, ali i obavezu regulatora da pitanje gubitaka drži pod posebnom pažnjom.

Za pokrivanje gubitaka električne energije u prenosnoj mreži EPCG je u 2012. godini isporučila CGES 153,8 GWh, što je manje od plana za 3,9% ili 6,2 GWh odnosno manje za 5,5 GWh ili 3,5% u odnosu na predhodnu godinu.

Ukupno realizovana vrijednost svih investicija u distributivnu infrastrukturu u 2012. godini iznosi 24.446.475 €, od čega se 20.446.046 € odnosi na investicije koje su bile u planu za 2012. godinu, a preostalih 4.000.429 € na realizovane investicije započete u 2011. godini, investicije iz planova za 2013 i 2014 godinu, kao i investicije koje nijesu bile u Planu investicija.

Zbog niskog procenta ostvarenja investicija u prethodnom periodu stanje u distributivnom sistemu nije zadovoljavajuće, pa su u narednom periodu neophodna veća ulaganja u ovaj sistem, za što su stvorene osnovne pretpostavke odobravanjem Investicionog plana od strane Agencije sredinom 2012, godine, u skladu sa Zakonom.

Kada se govori o investicijama koje se realizuju u Elektroprivredi, kao posebno važan se ističe projekat ugradnje oko 175 000 novih, multifunkcionalnih brojila, koji treba da doprinese boljem rješavanju problema gubitaka i naplate potraživanja. Ukupna investiciona vrijednost projekta je oko 43 mil.€

Najznačajniji investicioni projekat CGES-a predstavlja povezivanje prenosnog sistema Crne Gore sa prenosnom sistemom Italije, podvodnim kablom prenosne moći 1000 MW, koji se realizuje na osnovu ugovora Crne Gore i Italije, odnosno CGES-a i Terne. Investiciona vrijednost projekta je 900 mil. €. U toku su i pripremne aktivnosti na realizaciji investicionog projekta izgradnje TS 400/110/35 kV Lastva i DV 400 kV Lastva-Pljevlja.

U izvještaju se, kao i 2011. godine, ukazuje na nepovoljnu karakteristiku prenosne mreže Crne Gore, jer okosnicu sistema čine radijalne mreže 400 kV i 220 kV, čiji se veze (vodovi 400 kV: Pljevlja 2 - Ribarevine - Podgorica 2 - Trebinje i 220 kV: HE "Piva" - Pljevlja 2 - Podgorica 1 - HE "Perućica" - Trebinje) nejednakih prenosnih moći (1.330 MVA po vodu 400 kV, nasuprot 280 - 310 MVA po vodu u 220 kV mreži), usljed čega pri ispadi pojedinih dionica 400 kV mreže, u određenim pogonskim stanjima (posebno pri radu HE "Perućica" sa malom snagom) dolazi do preopterećenja pojedinih dionica 220 kV mreže, što može da izazove ozbiljne poremećaje u radu, čak i raspad elektroenergetskog sistema.

U 2012. godini Elektroprivreda je ostvarila poslovni gubitak od 5,7 mil.€, dok je CGES ostvario dobit u iznosu od 6,56 mil. €.

Agencija je počev od 2011. godine odredila stepen naplate od 100%, tako da će u narednim godinama svako zaostajanje u dinamici povećanja stepena naplate potraživanja ići direktno na račun poslovnog rezultata Elektroprivrede. Zato se u Izvještaju, još naglašeniije nego u prethodnoj godini, potencira da EPCG poboljšanje poslovnog rezultata u narednom periodu treba da zasniva na energičnom suzbijanju ključnih troškova koje može kontrolisati (troškovi zarada i ostalih ličnih primanja, troškovi usluga trećih, troškovi rezervnih djelova i vanredni troškovi).

Po ocjeni regulatora, učešće sopstvenog kapitala kod EPCG i CGES je previsoko, što potencijalno može opteretiti cijenu električne energije za potrošače. Imajući u vidu vrstu djelatnosti i poslovni ambijent u Crnoj Gori i šire, Agencija će sprovoditi regulatornu politiku koja će omogućiti uspostavljanje optimalnog odnosa

pozajmljenog i vlasničkog kapitala u ukupnom kapitalu u cilju smanjenja troškova, uz poboljšanje kvaliteta snabdijevanja električnom energijom.

Agencija ocijenjuje da se kod energetskih subjekata dio prihoda odobren po osnovu kapitalnih rashoda prelijeva na operativne, pa je neophodno da energetski subjekti stvaraju efikasnije načine upravljanja operativnim troškovima na koje mogu potpuno ili djelimično uticati. U cilju sprečavanja ove pojave koja štetno utiče na pouzdanost elektro-energetskog sistema, i sigurnost isporuke električne energije, Agencija će ubuduće u postupku odobravanja investicionih planova, vezano za odobravanje kapitalnih troškova, primjenjivati odobravanje svake investicije pojedinačno, pratiti realizaciju i primjenjivati godišnje korekcije odobrenih kapitalnih rashoda, ako se planirano investiciono ulaganje ne izvrši.

S obzirom na relativno nisku zaduženost oba elektroenergetska subjekta i mogućnost uzimanja kreditnih sredstava, uz sredstva obezbjeđena dokapitalizacijom Elektroprivrede i CGES-a, kao i uz stimulativnu politiku Agencije u odnosu na kapitalne troškove mrežnih djelatnosti i povećanje efikasnosti svih djelatnosti smanjenjem operativnih troškova, procjena je da elektroenergetski sektor u budućnosti može da poboljša sopstvene performanse, poveća sigurnost snabdijevanja potrošača i postiže u kontinuitetu pozitivne finansijske rezultate. To bi svakako doprinijelo povoljnijem stanju energetskog sektora u cjelini, s obzirom da se dobri rezultati poslovanja u sektoru nafte i gasa kontinuirano postižu u proteklih nekoliko godina.

I pored svih teškoća u organizovanju nacionalnog tržišta električne energije, može se konstatovati određeni napredak koji se, prije svega, ogleda u pojavi novih snabdjevača i trgovaca u Crnoj Gori (Montenegro bonus i Petrol), kao i u aktivnostima Crnogorskog operatora tržišta električne energije (COTEE) koji je, pored donošenja više podzakonskih akata kojima se definišu pravila i procedure vezana za operativni rad tržišta, zaključio i ugovore o učestvovanju na tržištu sa svim crnogorskim elektroenergetskim subjektima i svim trgovcima koji aktivno učestvuju u prometu električne energije u Crnoj Gori. Pored toga, važan podsticaj realnom zaživljavanju tržišta predstavlja i zakonaska odredba, u skladu sa kojom svi kupci električne energije koji su priključeni na prenosni sistem, nakon 31. decembra 2012. godine ne mogu biti snabijevani po regulisanim tarifama javnog snabdjevača, već su dužni da pronađu svog snabdjevača sa kojim će zaključiti bilateralni ugovor o snabdijevanju na tržišnim principima.

Rezultati reforme cijena i tarifa energetskih djelatnosti u periodu od početka regulacije jula 2007. do decembra 2012. godine, koja je predmet ovog izvještaja, ogledaju se u sljedećem:

- Cijene iz domaćih izvora električne energije koje u predregulacionom periodu ni približno nijesu pokrivala troškove proizvodnje, pa je i gubitak kompanije u cjelini iz godine u godinu bio veliki, povećane su za 49,5 %, što je veoma povoljno uticalo na povećanje investicionih sposobnosti EPCG i CGES-a;
- Odlukom o odobravanju regulatornog prihoda i cijena iz marta 2011. godine, potpuno je ukinuto unakrsno subvencioniranje koje je postojalo između grupa tarifnih kupaca na niskom naponu, tako da od tada svi kupci u Crnoj Gori plaćaju električnu energiju po cijenama koje odražavaju realne troškove prenosa, distribucije i snabdijevanja električnom energijom koje pričinjavaju sistemu. Proizvodnja i snabdijevanje kvalifikovanih kupaca su tržišne djelatnosti s tim da na cijenu električne energije za isporuku po regulisanim tarifama regulator ima uticaj;
- Prosječna cijena električne energije kod krajnjeg potrošača je porasla za 31,74% u odnosu na uporedni period prije regulacije;
- Prema analizi Eurostata o cijenama električne energije zemalja EU i zemalja kandidata koja je objavljena u maju mjesecu tekuće godine, cijena električne energije za domaćinstva u Crnoj Gori iznosi 9,5c€/kWh, sa uključenim PDV-om, i više je nego duplo niža od EU 27 prosjeka. Prema ovim podacima, cijene u 2012. godini su u EC 27 porasle za oko 6,6% u odnosu na 2011 godinu (u 2011 kao i 2010 godini takodje je zabilježeno slično povećanje cijena električne energije od oko 6%), što znači da je trend rasta cijena električne energije u EU i Crnoj Gori vrlo sličan, uz ipak nešto blaži trend u Crnoj Gori. Opšti nivo cijena potrošnih dobara i usluga u Crnoj Gori iznosio je 59%, dok je za električnu energiju niži i iznosi 54%.

Broj: 13/1922-3

Podgorica, 24. jun 2013 . godine

Predsjedavajući Odbora Agencije

Branislav Prelević,

s.r.